

**T.C.
ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

**SİYASAL PARTİLERİN OLUŞUMU VE POLİTİK KONJONKTÜR
İLİŞKİSİ: TÜRKİYE’DE 2014-2025 DÖNEMİNİN EKONOMİK
GÖSTERGELER ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet Kürşad KADIOĞLU

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Sinem Gözde BEŞBALLI**

Artvin-2025

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Artvin Çoruh Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “SİYASAL PARTİLERİN OLUŞUMU VE POLİTİK KONJONKTÜR İLİŞKİSİ: TÜRKİYE’DE 2014-2025 DÖNEMİNİN EKONOMİK GÖSTERGELER ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ” başlıklı bu çalışmayı;

☐ Baştan sona kadar danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Sinem Gözde BEŞBALLI’ın sorumluluğunda tamamladığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metin içerisinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı taahhüt ederim.

☐ Turnitin benzerlik programından alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranının % 16 olduğunu beyan ederim.

Aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim sadece Artvin Çoruh Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

☐ Tezimin ... ay süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

...../...../2025

Mehmet Kürşad KADIOĞLU

ORCID NO: 0000-0001-8910-8613

İmza

T.C.
ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI
İKTİSAT PROGRAMI

SİYASAL PARTİLERİN OLUŞUMU VE POLİTİK KONJONKTÜR İLİŞKİSİ:
TÜRKİYE’DE 2014-2025 DÖNEMİNİN EKONOMİK GÖSTERGELER
ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Mehmet Kürşad KADIOĞLU
ORCID NO: 0000-0001-8910-8613

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Meltem TARI ÖZGÜR
Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Sinem Gözde BEŞBALLI
Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Mert ŞAKI

ONAY:

Bu Yüksek Lisans / Doktora tezi, Artvin Çoruh Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından .../.../..... tarihinde oybirliği/oyçokluğu ile uygun görülmüş ve kabul edilmiştir.

.../.../.....

Prof. Dr. Kerem COŞKUN

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

“Siyasal Partilerin Oluşumu ve Politik Konjonktür İlişkisi: Türkiye’de 2014-2025 Döneminin Ekonomik Göstergeler Çerçevesinde Değerlendirilmesi” konusunda yapılan bu çalışma; Artvin Çoruh Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İktisat Anabilim Dalında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Tez konusundaki bu araştırma için beni yönlendiren ve yardımcı olan değerli danışman hocama teşekkürlerimi sunarım.

Yoğun çalışma temposu ve yorgunluklarla geçen bu süreçte, her zaman yanımda olan; bana güç ve motivasyon veren sevgili eşime ve bugünlere gelmemi sağlayan annem, babam ve ablama sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Mehmet Kürşad KADIOĞLU

Artvin – 2025

İÇİNDEKİLER

KISALTMA DİZİNİ	VII
ŞEKİL LİSTESİ	VIII
TABLO LİSTESİ.....	IX
ÖZET	X
ABSTRACT	XI
1 GİRİŞ.....	2
2 SİYASAL PARTİLERİN OLUŞUMU VE GELİŞİMİ.....	4
2.1 Siyasal Partilerin Tanımı ve Özellikleri.....	4
2.2 Siyasal Partilerin Tarihsel Gelişimi	5
2.3 Türkiye’de Siyasal Partiler	7
3 POLİTİK KONJONKTÜR VE SİYASAL PARTİLER.....	9
3.1 Politik Konjonktür Teorisi.....	9
3.2 Politik Konjonktür Dalgalanmaları Teorileri	12
3.2.1 Geleneksel Politik Konjonktür Teorisi	15
3.2.1.1 Geleneksel Fırsatçı Konjonktürel Teori (Nordhaus Yaklaşımı).....	15
3.2.1.2 Geleneksel Partizan Konjonktürel Teori (Hibbs Yaklaşımı).....	19
3.2.2 Modern Politik Konjonktür Teorisi (Rasyonel Beklentiler Sonrası).....	20
3.2.2.1 Rasyonel Fırsatçı Konjonktürel Dalgalanmalar	21
3.2.2.2 Rasyonel Partizan Konjonktürel Dalgalanmalar	23
3.2 Politik Konjonktürün Partileşme Sürecine Etkileri	25
3.3 Seçmen Davranışı.....	27
3.4 Seçmen Davranışlarını Etkileyen Faktörler	28
3.5. Politik Konjonktür ile Seçmen Davranışları Arasındaki İlişki	33
4 2014–2025 DÖNEMİNDE TÜRKİYE’DE POLİTİK VE EKONOMİK KONJONKTÜR	35
4.1 2014-2018 Arası Türkiye’de Makro Ekonomik Göstergeler	36
4.1.1 Büyüme.....	36
4.1.2 Enflasyon.....	38
4.1.3 İşsizlik.....	38
4.1.4 Vergi	40

4.2	2019-2025 Arası Türkiye’de Makro Ekonomik Göstergeler	41
4.2.1	Büyüme.....	41
4.2.2	Enflasyon.....	43
4.2.3	İşsizlik.....	43
4.3	Genel Değerlendirme	45
4.3.1	Büyüme.....	45
4.3.2	Enflasyon.....	46
4.3.3	İşsizlik.....	48
4.3.4	Dış Ticaret Oranı	49
4.3.5	Vergi	51
5	KAMU HARCAMALARI	53
5.1	Politik Konjonktür Teorisi Işığında Kamu Harcamaları	57
5.2	Kamu Harcamaları ve Seçim Ekonomisi.....	60
6	2014–2025 DÖNEMİNDE SİYASAL PARTİLERİN OLUŞUMU VE DÖNÜŞÜMÜ.....	68
6.1	Türkiye’de Politik Konjonktürdeki Değişimlerin Siyasal Parti Oluşumuna Etkisi	68
6.2	Politik Konjonktürdeki Temel Dönemeçler	69
6.2.1	2014 Yılı: Cumhurbaşkanlığı Seçimi	69
6.2.2	2015 Yılı: İki Seçim Arasında Belirsizlik	69
6.2.3	2016 Yılı: Darbe Girişimi.....	70
6.2.4	2017 Yılı: Anayasa Referandumu	70
6.2.5	2018 Yılı: Yeni Sistem ve Seçim İttifakları	70
6.2.6	2019 Yılı: Yerel Seçimler.....	71
6.2.7	2020 Yılı: Pandemi Gölgesi	71
6.2.8	2021 Yılı: Muhalefetin Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem Vurgusu	71
6.2.9	2022 Yılı: Altılı Masa.....	71
6.2.10	2023 Yılı: Genel Seçimler	72
6.2.11	2024 Yılı: Yeniden Yapılanma ve Siyasal Arayış.....	72
6.2.12	2025 Yılı: Yeni Anayasa Tartışmaları.....	72
6.3	Mevcut Siyasal Partiler	74
6.3.1	Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti).....	74
6.3.2	Cumhuriyet Halk Partisi (CHP).....	75
6.3.3	Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	76
6.3.4	Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi (DEM Parti)	76

6.4	Yeni Kurulan Partiler ve Oluşum Gerekçeleri	77
6.4.1	İYİ Parti	79
6.4.2	Saadet Partisi	81
6.4.3	Gelecek Partisi	82
6.4.4	DEVA Partisi	84
6.4.5	Zafer Partisi	85
6.4.6	Memleket Partisi	86
6.4.7	Yeniden Refah Partisi	87
6.4.8	Anahtar Parti	88
7	SONUÇ VE ÖNERİLER	90
	KAYNAKLAR	95

KISALTMA DİZİNİ

AK Parti	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	Anavatan Partisi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DEM Partisi	Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi
DEVA Partisi	Demokrasi ve Atılım Partisi
DP	Demokrat Parti
EYT	Emeklilikte Yaşa Takılanlar
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasılası
HDP	Halkların Demokratik Partisi
İTC	İttihat ve Terakki Cemiyeti
KÖİ	Kamu-Özel İşbirliği
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
YİD	Yap-İşlet-Devret
YRP	Yeniden Refah Partisi

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 3.1 Enflasyon ve işsizlik ilişkisi.....	14
Şekil 3.2 Politik konjonktür modelleri	15
Şekil 3.3 Oy oranı ile büyüme ilişkisi	32
Şekil 4.1 2014-2018 yılları büyüme oranları.....	38
Şekil 4.2 2014-2018 yılları enflasyon oranları	38
Şekil 4.3 2014-2018 yılları işsizlik oranları	39
Şekil 4.4 2014-2018 yılları işsizlik, büyüme ve enflasyon oranları	40
Şekil 4.5 Vergi gelirinin toplam gelir içindeki payı.....	40
Şekil 4.6 2014-2018 yılları işsizlik, büyüme ve enflasyon oranları	42
Şekil 4.7 2019-2024 yılları enflasyon oranı	43
Şekil 4.8 2019-2024 yılları işsizlik oranı	43
Şekil 4.9 2014-2024 yılları büyüme oranları.....	45
Şekil 4.10 2014-2024 yılları enflasyon oranı	47
Şekil 4.11 2014-2024 yılları işsizlik oranı	49
Şekil 4.12 2019-2024 yılları dış ticaret verileri.....	50
Şekil 4.13 2014-2024 yılları toplam vergi gelirleri.....	52
Şekil 5.1 Yıllara göre personel giderleri ve bütçe içindeki payı	55
Şekil 5.2 Genel devlet toplam harcamaları (Milyon TL)	59
Şekil 5.3 Seçim dönemlerinde kamu harcamaları	63
Şekil 5.4 Oy oranları ve büyüme oranları	66

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 3.1 Partiler ve hedefleri	19
Tablo 4.1 2014-2018 yılları arası büyüme, enflasyon ve işsizlik oranları.....	37
Tablo 4.2 2019-2024 yılları arası büyüme, enflasyon ve işsizlik oranları.....	41
Tablo 4.3 Vergi gelirleri	51
Tablo 5.1 Personel giderleri.....	55
Tablo 5.2 Personel giderleri ve artış oranları.....	56
Tablo 5.3 Seçim dönemleri ve harcama miktarları.....	62
Tablo 5.4 Türkiye’de Merkezi Yönetim Bütçe Gelir ve Giderleri	65
Tablo 5.5 Oy ve büyüme oranları	66

SİYASAL PARTİLERİN OLUŞUMU VE POLİTİK KONJONKTÜR İLİŞKİSİ: TÜRKİYE’DE 2014-2025 DÖNEMİNİN EKONOMİK GÖSTERGELER ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Mehmet Kürşad KADIOĞLU

Siyasal partiler, modern demokratik sistemlerin temel yapı taşları olarak kabul edilmektedir. Bu partiler, belirli bir ideoloji veya program etrafında örgütlenen ve seçimler aracılığıyla iktidarı elde etmeyi hedefleyen kuruluşlardır.

Bu tez, siyasal partilerin oluşumu ve politik konjonktür arasındaki ilişkiyi ele almayı amaçlamaktadır. Politik konjonktür, belirli bir dönemdeki genel siyasal ve ekonomik ortamı ifade eder ve bu ortam, partilerin programlarını, stratejilerini ve seçmen davranışlarını önemli ölçüde etkiler.

Tezin temel amacı, siyasal partilerin oluşumunda politik konjonktürün rolünü incelemektir. Bu bağlamda, politik konjonktürdeki değişimlerin ve özellikle ekonomide yaşanan gelişmelerin siyasal partiler üzerindeki etkilerini de değerlendirilecektir. Türkiye örneği üzerinden, 2014’ten günümüze kadar uzanan süreçte siyasal partilerin nasıl şekillendiğini ve politik konjonktürün bu şekillenmedeki rolü analiz edilecektir. Böylece, siyasal partilerin oluşumu ve politik konjonktür arasındaki karşılıklı etkileşimi daha iyi anlama hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Siyasal Partiler, Politik Konjonktür, Parti Oluşumu, Seçmen Davranışı, Makro Ekonomik Göstergeler, Kamu Harcamaları

ABSTRACT

THE FORMATION OF POLITICAL PARTIES AND THE RELATIONSHIP WITH THE POLITICAL CONJUNCTURE: AN ASSESSMENT OF THE 2014-2025 PERIOD IN TURKEY WITHIN THE FRAMEWORK OF ECONOMIC INDICATORS

Mehmet Kürşad Kadioğlu

Political parties are considered the cornerstones of modern democratic systems. These parties are organizations that are organized around a specific ideology or program and aim to gain power through elections.

This thesis aims to examine the relationship between the formation of political parties and the political conjuncture. The political context refers to the general political and economic environment during a specific period, and this environment significantly influences the parties' programs, strategies, and voter behavior.

The main objective of this thesis is to examine the role of the political context in the formation of political parties. In this context, the effects of changes in the political context, and particularly developments in the economy, on political parties will also be evaluated. Using the example of Turkey, the thesis will analyze how political parties have been shaped in the period from 2014 to the present and the role of the political climate in this shaping. Thus, the aim is to better understand the mutual interaction between the formation of political parties and the political climate.

Keywords: Political Parties, Political Conjuncture, Party Formation, Voter Behavior, Macroeconomic Indicators, Public Expenditures

1 GİRİŞ

Siyasal partiler, modern demokratik sistemlerin temel yapı taşları olarak kabul edilmektedir. Bu partiler, belirli bir ideoloji veya program etrafında örgütlenen ve seçimler aracılığıyla iktidarı elde etmeyi hedefleyen kuruluşlardır. Siyasal partilerin işlevleri arasında, halkın siyasal taleplerini dile getirmek, toplumun farklı kesimlerini temsil etmek ve devlet yönetimine katılmak yer almaktadır. Bu nedenle, siyasal partilerin varlığı ve işleyişi, demokratik süreçlerin sağlıklı bir şekilde işlemesi için hayati önem taşımaktadır (Duverger, 1972; Özbudun, 2011).

Bu tez, siyasal partilerin oluşumu ve politik konjonktür arasındaki ilişkiyi ele almayı amaçlamaktadır. Siyasal partilerin oluşum süreçleri, tarihsel, toplumsal, ekonomik ve kültürel faktörlerin etkisi altında şekillenmektedir. Bu faktörlerin yanında, politik konjonktür olarak adlandırılan dönemin siyasal ve ekonomik koşulları da parti oluşumlarında kritik bir rol oynamaktadır. Politik konjonktür, belirli bir dönemdeki genel siyasal ve ekonomik ortamı ifade eder ve bu ortam, partilerin programlarını, stratejilerini ve seçmen davranışlarını önemli ölçüde etkiler.

Tezin temel amacı, siyasal partilerin oluşumunda politik konjonktürün rolünü incelemektir. Bu bağlamda, politik konjonktürdeki değişimlerin ve özellikle ekonomide yaşanan gelişmelerin siyasal partiler üzerindeki etkilerini de değerlendireceğiz. Türkiye örneği üzerinden, 2014'ten günümüze kadar uzanan süreçte siyasal partilerin nasıl şekillendiğini ve politik konjonktürün bu şekillenmedeki rolü analiz edilecektir. Böylece, siyasal partilerin oluşumu ve politik konjonktür arasındaki karşılıklı etkileşimi daha iyi anlama hedeflenmektedir. Ancak siyasi partileri ele alırken 2014-2025 yılları arasında kurulan tüm siyasi partileri değil, siyaset arenasında ve araştırmalarda daha çok gündemde olan partiler baz alınacaktır.

Bu araştırma, siyasal partilerin oluşum süreçlerine dair derinlemesine bir anlayış geliştirmeyi amaçlarken, aynı zamanda politik konjonktürün bu süreçlerdeki kritik rolünü vurgulamaktadır. Siyasal partiler ve politik konjonktür arasındaki bu dinamik ilişkiyi anlamak, günümüz siyasetinin karmaşık yapısını çözümlemeye de katkı sağlayacaktır.

Türkiye'nin siyasal arenası son 10 yılda önemli değişikliklere tanık oldu. 2014-2025 dönemi, ülkenin siyasal partileri arasındaki rekabetin ve politik konjonktürün dinamik bir şekilde evrim geçirdiği bir zaman dilimini temsil etmektedir. 2014-2025 yılları arasında dünya genelinde yaşanan ekonomik dalgalanmalar, küreselleşme süreçleri, teknolojik dönüşümler ve bölgesel krizler, siyasal partilerin oluşumunu ve politik konjonktürle ilişkisini derinden etkilemiştir. Bu dönem, Türkiye'nin ekonomik istikrarını şekillendiren çeşitli faktörlerle birlikte, siyasal partilerin politika oluşturma ve uygulama süreçlerini de etkiledi. Bu çalışma, 2014-2025 arasındaki dönemi kapsayarak, siyasal partilerin oluşumunu, politikalarını ve ekonomik perspektiflerini analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Bu araştırmanın ana hedefleri şunlardır:

- 2014-2025 döneminde Türkiye'deki siyasal partilerin oluşumunu ve değişimini incelemek.
- Siyasal partilerin ekonomik politikalarını ve bu politikaların ekonomik performans üzerindeki etkilerini analiz etmek.
- Politik konjonktürün, ekonomik gelişmelerin ve siyasal partilerin kararlarının birbirleriyle nasıl etkileştiğini anlamak.

Bu amaçlar doğrultusunda, çalışmanın ilk bölümünde Politik Konjonktür Hareketleri teorisi akabinde ise Siyasal Partilerin Oluşumu ve Politik Konjonktür İlişkisi ile Türkiye'nin siyasal partileri tarihçesi ve 2014-2025 dönemindeki oluşumu incelenecek. Ardından, politik konjonktür ve ekonomik bağlamın ilişkisi üzerinde durulacak ve siyasal partilerin ekonomik politikaları detaylı bir şekilde ele alınacaktır. Son olarak, 2014-2025 döneminde siyasal partilerin ekonomik performansları analiz edilecek ve elde edilen bulguların tartışılmasıyla çalışma sonuçlandırılacaktır.

Çalışmanın Kapsamı ve Sınırlamaları

Bu tez, 2014-2025 yılları arasında Türkiye'deki siyasi partilerin oluşum süreçlerini, performanslarını ve ekonomik planlamalarının seçmen davranışları üzerindeki etkilerini kapsamı şekilde analiz etmeyi amaçlamaktadır. Politik konjonktür teorisinin ışığında,

siyasi partilerin doğuğu ve gelişimi; toplumsal, ekonomik ve kültürel dinamiklerle şekillenen bir süreç olarak ele alınacak, bu bağlamda ekonominin parti stratejileri ve seçmen tercihleri üzerindeki belirleyici rolü derinlemesine incelenecektir. Ekonomik krizler, büyüme dönemleri ve devletin ekonomik müdahaleleri, parti politikalarının evrimini ve seçmen davranışlarını nasıl yönlendirdiğı tartışılacak, siyasi partilerin performanslarıyla doğrudan ilişkilendirilen ekonomik faktörler üzerinde durulacaktır. Ancak, çalışmanın bazı sınırlamaları bulunmaktadır. Özellikle, siyasi ve ekonomik olayların karmaşıklığını ve kurulan parti sayıları dikkate alındığında bu çalışma bütün ayrıntıları kapsayamayabilir. Bu çalışma, meclisteki siyasi partiler ile geçmişte bu siyasi partilerin içerisinde siyaset yaptıktan sonra farklı gerekçelerle kurulan yeni partileri kapsamaktadır.

Tezin amacı, politik konjonktürün, parti oluşumları ve politik stratejilerin belirlenmesindeki etkisini kapsamlı bir şekilde ortaya koymak ve bu etkileşimin Türkiye'nin siyasi manzarasına nasıl yansıdığını analiz etmektir. Ekonomik koşulların, seçim süreçlerindeki dinamikleri şekillendiren önemli bir faktör olarak, siyasi partilerin ideolojik ve stratejik tercihlerini nasıl etkilediğı, bu çalışmanın ana odak noktası olacaktır. Böylece, 2014-2025 yılları arasındaki dönemdeki parti performanslarını ekonomik bağlamda değerlendirerek, Türkiye'deki siyasi ve ekonomik ilişkilerin daha geniş bir perspektiften anlaşılmasına katkı sağlanması hedeflenmektedir.

SİYASAL PARTİLERİN OLUŞUMU VE GELİŞİMİ

2.1 Siyasal Partilerin Tanımı ve Özellikleri

Siyasal partiler, belirli bir programı hayata geçirmek amacıyla devlet yönetiminde söz sahibi olmayı ve iktidarı elde etmeyi hedefleyen örgütlenmelerdir (Giddens, 2012). Belirli bir ideoloji ya da program etrafında örgütlenen ve seçimler aracılığıyla iktidarı elde etmeyi hedefleyen siyasal partiler, demokratik ve modern sistemlerin vazgeçilmez unsurları olup, toplumsal taleplerin siyasal alana taşınmasında önemli bir rol oynarlar.

24.04.1983 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren Siyasi Partiler Kanunu siyasi partileri demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları olarak tanımlayarak “... *milli iradenin oluşmasını sağlayarak demokratik bir Devlet ve toplum düzeni içinde ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması amacını güden ve ülke çapında faaliyet göstermek üzere teşkilatlanan tüzel kişiliğe sahip kuruluşlar*” olarak ifade etmektedir.

Demokratik sistemin temel unsurlarından biri olan siyasal partiler, bireylerin siyasal faaliyetlerde bulunmak üzere bir araya gelerek örgütlenmeleri sonucunda ortaya çıkar (Sarıkoça, 2018). Siyasal partilerin; örgütlenmiş bir yapıya sahip olmaları, belirli bir ideolojik çerçeveye bağlı olmaları, geniş kitleleri temsil etmeleri ve seçimler yoluyla iktidara gelmeyi hedeflemeleri başlıca özellikleridir ve partiler, demokratik sistemlerde vatandaşların siyasal katılımını sağlamada ve devlet ile toplum arasındaki ilişkileri düzenlemede merkezi bir rol oynarlar (Özbudun, 2011). Bu bağlamda partiler, siyasal süreçlerde aracılık işlevi görerek, bireylerin siyasal sisteme katılımını kolaylaştırır ve toplumun çeşitli kesimlerinin temsilini sağlar. Bu nedenle, siyasal partilerin işlevleri ve özellikleri, sadece teorik olarak değil, pratikte de demokrasinin sağlıklı işlemesi açısından kritik öneme sahiptir.

2.2 Siyasal Partilerin Tarihsel Gelişimi

Türk Dil Kurumu'na göre politik hayatın en önemli ögesi olan ve belli bir siyasi görüşü temsil eden parti olarak tanımlanan siyasal parti kavramı oldukça yeni sayılabilecek bir kavram olup günümüz dünyasında kullanılan anlamıyla modern dünyanın bir icadıdır (Sarıkoca, 2018).

Siyasal gücü elde etmek ya da elde edilen iktidarı korumak amacıyla farklı adlar altında kurulan toplulukların geçmişi oldukça eskidir; ancak bu toplulukların siyasal parti biçiminde kurumsallaşması modern dönemde ortaya çıkan bir gelişmedir. Yani ortak hedefler doğrultusunda insanların bir araya gelerek sosyal gruplar oluşturması insanlık tarihi kadar eski bir olgu olmasına rağmen bu grupların odaklandığı amaçlar ve kullandığı yöntemler, toplumsal yaşamın ekonomik ve siyasal fonksiyonları değiştikçe bir dönüşüm geçirmiştir. Aynı şekilde toplu yaşamın siyasal alandaki yansıması olarak siyasal içerikli gruplar, toplumsal yapıyı ilgilendiren kararları etkilemek üzere gündeme gelmiştir (Özcan, 2022). 19. yüzyılın ortalarından itibaren modern anlamda siyasal partiler görülmeye başlanmış olsa da, daha önce iktidarı elde etme amacıyla ortaya çıkan gruplar genellikle “hizip” düzeyini aşan bir örgütlenme yapısına ulaşamamıştır. Bu nedenle, siyasal partilerin günümüzde sahip olduğu özellikler esasen 20. yüzyıldan itibaren önem kazanmaya başlamıştır (Okur Çakıcı & Doğanay, 2022).

Modern anlamda ortaya çıkışı 19. yüzyılın başlarına dayanan siyasal partilerin doğuşunu Avrupa'da yaşanan Endüstri ve Fransız Devrimi sonrası oluşan yeni toplumsal yapı, hızlandırmıştır (Lipset & Rokkan, 1967). Bu dönemde Batı Avrupa ülkelerinde yaşanan sosyoekonomik değişimin yanı sıra siyasal alandan gerçekleşen demokrasi mücadelesi sonucunda iktidar paylaşımının zorunluluğu da baş göstermiştir (Turan, 1977; Sarıkoca, 2018)

Siyasal arenada burjuvazinin güç kazanmasıyla birlikte, ekonomik gücünü siyasal iktidarla pekiştirme isteği aristokrasiyle bir mücadeleyi beraberinde getirmiş ve bu durum siyasal partilerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu mücadelenin ardından sanayileşme süreciyle güçlenen işçi sınıfının da aristokrasi ve burjuvazi arasındaki siyasal iktidar rekabetine dâhil olması, siyasal partilerin gelişimini önemli ölçüde şekillendirmiştir (Atik, 1994). Bu mücadelenin sonucunda evrensel oy hakkının genişlemesiyle birlikte seçimden seçime faaliyet gösteren partiler yerine kitle partileri oluşmaya başlamıştır (Teziç, 1976).

Siyasal partilerin ortaya çıkışı ile demokratik fikirlerin yayılımı arasında güçlü bir bağ mevcuttur. Zira siyasi partilerin varoluşunun ardındaki en kritik etken, siyasi iktidarın kaynağına ve egemenlik anlayışına dair yaşanan değişimlerdir. Egemenliğin aristokrasi, teokrazi ya da oligarşi gibi dar bir zümre tarafından kullanıldığı ve halkın iktidar süreçlerine katılamadığı topluluklarda siyasi partilerden söz etmek mümkün değildi. Demokrasi fikrinin gelişmesi, siyasi iktidarın kaynağını kutsal alandan ayırmış ve toplumun üyelerinin, kendi geleceklerini belirleyecek olan iktidarın kullanımına katılım zorunluluğu fikrini geniş ölçüde benimsetmiştir (Alkan, 2018). İktidarın kaynağının halka devredilmesi ve toplum üyelerinin bu iktidarın kullanımına katılma imkânının doğmasıyla birlikte, bireyler iktidar mücadelesine atılmış; iktidarı elde etmek ya da mevcut pozisyonlarını sürdürmek amacıyla örgütlenme yoluna gitmişlerdi (Alkan, 2018).

Siyasal partileri diğer toplumsal örgütlenmelerden ayıran en temel unsur, iktidarı elde etme amacını taşıyarak kurulmalarıdır. Partiler, hedefledikleri amaçlara ulaşabilmek için siyasi iktidarı kazanmayı planlarlar. Bu hedefi gütmeyen oluşumların siyasi parti olarak değerlendirilmesi mümkün değildir. İktidar mücadelesine yönelmiş olmaları, partileri dernekler, sendikalar, baskı ve çıkar grupları gibi örgütlenmelerden farklı kılar. Siyasal partiler ülkenin tüm temel sorunlarına yönelik geniş kapsamlı faaliyetler yürütürken, derneklerin, sendikaların ve çıkar gruplarının etkinlik alanları genellikle daha dar ve belirli konularla sınırlı kalır (Teziç, 1976).

Siyasal partiler, iktidarı kazanmanın yanı sıra belirli ekonomik, sosyal ve politik hedeflerini bir program çerçevesinde kamu otoritesini kullanarak gerçekleştirmeyi amaçlamalarıyla diğer baskı gruplarından net biçimde ayrılırlar. Bu partilerin demokrasinin gelişim sürecinde fiilen (de facto) bu denli güçlenmelerinin temel nedeni ise, karmaşık toplumsal ilişkileri ve çıkar çatışmalarını açık, görünür ve anlaşılır kılmalarıdır (Alkan, 1988).

Siyasal partiler, sahip oldukları konum gereği yalnızca karmaşık toplumsal ilişkileri açıklığa kavuşturmakla kalmaz; aynı zamanda mevcut sorunları anlamlı talepler haline getirip bunları siyasi otoritelere iletme sürecinde de kritik bir işlev üstlenirler (Alkan, 2018). Siyasal partiler ortaya koydukları taleplere karşılık politika seçenekleri geliştirerek bunları program haline dönüştürürler. Siyasal partilerin taleplerin toplanması, ifade edilmesi ve bunları somut politika seçeneklerine dönüştürmesi işlevleri, onları önemli bir siyasi toplumsallaşma kanalı işlevi edinmelerine de neden olmuştur. Bireylerin ve

grupların taleplerinin kamu politikalarına dönüşümünde edindikleri bu stratejik pozisyon, siyasi partilerin geniş toplumsal destek görmesinin ve siyaset mekanizmasının büyük ölçüde parti politikaları etrafında şekillenmesinin temel sebebini oluşturur (Alkan, 2018).

2.3 Türkiye’de Siyasal Partiler

Türkiye’de siyasi partilerin tarihsel geçmişi yaklaşık yüzyıl öncesine kadar Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerine uzanmaktadır. Osmanlı İmparatorluğunun son yıllarında ve 20. yüzyılın başlarında ortaya çıktıklarından bu yana, partiler Türk siyasal yaşamında faaliyetlerini sürdürmüşlerdir (Sayarı, 2016).

Osmanlı İmparatorluğu’nda modern anlamda ilk siyasal hareketler, 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmıştır. Jön Türkler hareketi ve özellikle İttihat ve Terakki Cemiyeti, modern siyasal partilerin öncülleri olarak kabul edilmektedir (Zürcher, 2000).

1908 yılında II. Meşrutiyet’in ilanı ile birlikte çok partili siyasal yaşam başlamıştır. Bu dönemde, İttihat ve Terakki Cemiyeti (İTC), en güçlü siyasal aktör olarak öne çıkmış ve ülkenin siyasal yaşamını belirlemiştir. Ancak, I. Dünya Savaşı ve ardından yaşanan yenilgi, Osmanlı İmparatorluğu ile birlikte İTC’nin sonunu getirmiştir.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte, Türkiye’de siyasal partiler yeni bir döneme girmiştir. Mustafa Kemal Atatürk liderliğinde kurulan Cumhuriyet Halk Partisi (Fırkası) (CHP), 1923 yılında Türkiye’nin ilk modern siyasal partisi olarak kurulmuştur. Tek parti dönemi olarak adlandırılan bu dönemde, CHP ülkenin tek siyasal partisi olarak kalmıştır (Zürcher, 2000).

1950’lere kadar tek parti sistemiyle iktidarını sürdüren CHP’nin ekonomide izlediği politika; devletin müdahaleleri ve Atatürk’ün ilkelerinin toplumun her alanında benimsenmesi gerektiğine yapılan vurgu ile karakterize edilmiştir. Bu dönemde çok partili hayata geçiş denemeleri gerçekleştirilmiş ve hepsi başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Erdem, 2023).

Partilerin uzunca bir geçmişi olmasına rağmen 1940’ların sonlarında Türkiye’de yaşanan rejim değişikliği ve çok partili sisteme geçiş partilerin siyasal sistem içindeki önemlerini ve etkinliklerini giderek artırmalarını sağlamıştır (Sayarı, 2016).

1946 yılında Demokrat Parti’nin (DP) kurulması ile birlikte Türkiye’de çok partili siyasal yaşam resmen başlamıştır. 1950 seçimlerinde DP’nin büyük bir zafer kazanarak iktidara gelmesi, Türkiye’de demokratik süreçlerin gelişimi açısından önemli bir dönüm noktası

olmuştur. Türkiye'de tek partili sistemden çok partili sisteme geçiş süreci yalnızca ülke içi dinamiklerle sınırlı kalmamıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından oluşan yeni küresel düzende Türkiye'nin kendine bir yer edinebilmesi, siyasi yönetimini Batı devletlerinin yönetim biçimine uyumlu hale getirmesini zorunlu kılıyordu. Bu süreç, yalnızca iç dinamiklerle değil, uluslararası gelişmelerin de etkisiyle şekillenmiştir (Uzun, 2020). Yaşanan bu büyük toplumsal değişim Türkiye'deki siyasal partilerin değişiminde de etkili olmuştur.

Günümüzde Türkiye'de siyasal partilerin yapısı ve işleyişi hem tarihsel miras hem de güncel politik konjonktürün etkisiyle şekillenmeye devam etmektedir. 2001 ekonomik krizi sonrası Adalet ve Kalkınma Partisi gibi yeni siyasal oluşumlar ortaya çıkmıştır ve iktidara gelme mücadelesi vermiştir. Bu süreç, Türkiye'de siyasal partilerin dinamik ve değişken yapısını ortaya koymaktadır.

3.1 Politik Konjonktür Teorisi

Hükümetlerin izlediği politikalar ekonomik hayatı doğrudan etkileyebildiğinden ele aldıkları politikalar, mevcut ve gelecekteki refah düzeyi arasında bir tercihi içerebilmekte ve siyaset ve ekonomi arasındaki ilişkiyi bu açıdan önemli hale getirebilmektedir (Karaçor & Saraç, 2014).

Demokratik sistemlerde siyasetçilerin temel amacı güç kazanmak veya görev sürelerini uzatmaktır. Bu hedefe ulaşmak büyük ölçüde seçmen tercihlerine bağlıdır. Bu durumun bilincinde olan siyasetçiler, seçim öncesinde seçmen tercihlerini kendi hedefleri ve menfaatleri doğrultusunda manipüle etmek için birçok yönteme başvurabilmektedir (Erdoğan & Bozkurt, 2009).

Mevcut iktidarın seçimlerde elde edeceği sonuç büyük ölçüde seçim dönemlerindeki ekonomik gelişmeye bağlı olduğundan demokratik bir yapıya sahip toplumlarda seçimlere katılacak olan siyasi otoritenin seçimleri kazanmak için ekonomi politikasını kendi amaçları doğrultusunda yönlendirmesi olağan bir durumdur. Bu duruma seçim ekonomisi politikası adı verilmektedir (Karaçor & Saraç, 2014). Ayrıca politik konjonktür hareketleri siyasi iktidarın tekrar seçilebilmek amacıyla uyguladığı iktisat politikaları olarak anlaşıldığından “seçim ekonomisi” olarak da bilinmektedir (Aktan, 2023).

İktidardaki politikacıların oylarını maksimize etmek, yeniden seçilebilmek ve seçimlerden önce seçmenlerin refahını artırmak için ekonomiyi çıkarları doğrultusunda yöneterek manipüle etmelerine politik konjonktür dalgalanması adı verilmektedir (Parlaktuna & Bahçe, 2006; Cebeci, 2019).

Politik konjonktür hareketleri teorisi, alınan politik kararların makro ekonomi dalgalanmaları üzerindeki etkisini araştırmaya çalışan bir akımdır (Erdoğan & Bozkurt, 2009). Seçimler dönemlerinde meydana gelen politik değişimlerin ekonomide yarattığı değişimler olarak da ifade edilen politik konjonktür teorilerine göre seçim öncesinde

seçimi kazanabilmek için yapılan harcamalar neticesinde ülkede bütçe açıkları artarken seçim sonrası dönemde ise azalmaktadır. Keza bu durum günümüzde birçok ülkede görülen önemli bir durumdur.

Günümüzde ülkelerin birçoğunun ekonomisinde seçim kaynaklı dalgalanmalar yaşanmaktadır. Son dönemlerde yapılan çalışmalar mevcut iktidarların politik nedenlerle özellikle de mevcut iktidar sürelerini artırmak ve yeniden seçilebilmek amacıyla ekonomiyi kendi çıkarları doğrultusunda manipüle ettikleri belirtilmektedir.

Politik konjonktür dalgalanmaları teorileri, iktidarların seçimlerdeki desteklerini yükseltme hedefiyle, oy verme sürecinden hemen önce, para ve maliye politikalarını kullanarak ekonomiyi kendi lehlerine manipüle edebileceklerini öne sürer. Bu manipülasyonun amacı, seçmenlere olumlu bir ekonomik ortam sağlamaktır (Karaçor & Saraç, 2014).

Siyasi mekanizmalar tarafından kolayca etkilenen ve kontrol altına alınan makroekonomik politikalar, özellikle seçim dönemlerinde iktidarı elinde bulunduran mevcut politikacılar tarafından tekrardan seçimi kazanmalarının en kıymetli aracı haline gelebilmektedir. Diğer bir deyişle, iktidardaki politikacılar, mali ve parasal araçlarla ekonomiye aktardığı kaynaklar ile seçim öncesi ekonomiyi canlandırarak, potansiyel oy oranını artırma eğilimi içerisine girebilmektedirler. Bundan dolayı, seçim ekonomisi politikası olarak nitelendirilen söz konusu eğilime bağlı olarak seçim öncesinde izlenen genişletici para ve maliye politikalarının, seçim sonrasında devam ettirilememesinin neticesinde ekonomide politik nitelikli bir konjonktür oluşabilmektedir.

Hükümet etmeye devam eden siyasi iktidarların bu güçlerinin yeniden devamını sağlamak amacıyla uyguladığı “seçim ekonomisi” politikaları dolayısıyla ekonomide meydana gelen dalgalanmaları ifade eden politik konjonktür hareketleri iktisat biliminde kamu tercihi ismi verilen disiplinin temel araştırma konularından birisidir. Kamu tercihi, siyasetçilerin, “oy maksimizasyonu”nu amaçladığı varsayımına dayanır ve siyasetçilerin bu varsayımın ışığında ellerindeki mevcut iktisat politikası araçlarını manipülatif bir şekilde kullanarak ekonominin siyasallaşmasına yol açtıkları iddia edilmektedir (Aktan, 2023).

Kamu tercihi programına göre siyasal aktörlerin davranış ve tutumlarının temelinde yatan ana amaç “*çıkara maksimizasyonu*”dur. Siyasal aktör sıfatını taşıyan tüm bireylerin tamamı kendi menfaatlerini gözeterek hareket eder. Seçmenler için en önemli hedef

“*fayda maksimizasyonu*” iken siyasal partiler için esas hedef ise “*oy maksimizasyonu*”dur. Seçmenlerin seslerini daha etkili bir şekilde duyurmak için bir araya gelerek oluşturdukları topluluklar, yani çıkar ve baskı grupları ise “*rant maksimizasyonu*” peşindedirler. Siyasetçiler tarafından görevlendirilmiş bürokratlar da “*bütçe maksimizasyonu*” için gayret gösterirler ve bu şekilde makamlarını muhafaza ederler. Kamu tercihi araştırmaları çerçevesine göre, siyasal aktörler arasında politikada yaşanan çıkar ilişkisi, piyasadaki mal ve hizmet değişimi ya da mübadelesinin bir benzeri olarak ortaya çıkar ve yaşanan bu durum “*politik mübadele*” olarak adlandırılmaktadır (Buchanan & Tullock, 1962; Niskanen, 1981).

Kamu tercihi yaklaşımı çerçevesinde politik konjonktür teorileri üzerine yapılan çalışmaların başlıca varsayımları ve bulguları şu şekilde özetlenebilir (Aktan, 2023).

- Siyasi iktidarlar, seçim dönemlerinde oylarını artırmak amacıyla popülist ve seçmenlerin beğenisine hitap eden politikaları uygulamaya yatkındır.
- Siyasi iktidarlar, popülist politikalarını finanse etmek için genellikle vergi yerine borçlanma veya para basma gibi alternatif yöntemlere başvurur. Özellikle seçim öncesi dönemlerde, bu tür finansman araçlarına yönelim artar ve monetizasyon sıkça kullanılır.
- Siyasi iktidarlar, kendi seçmen tabanlarına ve ideolojik duruşlarına uygun kararlar alarak oy potansiyelini maksimize etmeye çalışır. İktidar mücadelesi veren partiler de benzer şekilde, seçmenlerin beklentilerine cevap verecek vaatlerde bulunur. Özellikle oy potansiyeli yüksek olan kesimlere yönelik popülist politikalar, bu stratejinin önemli bir parçasını oluşturur.
- Siyasi iktidarlar, uyguladıkları politikaların seçmenler tarafından kısa vadeli bir bakış açısıyla değerlendirileceğini ve zamanla unutulacağını varsayar. Bu nedenle, uzun vadeli etkileri göz ardı ederek, seçim dönemlerinde daha popülist ve kısa vadeli çözümlere odaklanırlar.

Politik konjonktür dalgalanmalarıyla ilgili çalışmalar, geleneksel ve modern olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Bu ayrımın temel nedeni, geleneksel yaklaşımlarda politik konjonktür dalgalanmasının tanımının net olarak yapılmamış olması ve bu dalgalanmalara ilişkin açık varsayımların ortaya konmamış olmasıdır. Tanımı belirlenmiş ve varsayımları netleştirilmiş çalışmalar ise modern politik konjonktür dalgalanmaları kapsamında ele alınır (Parlaktuna & Bahçe, 2006).

Politik konjonktür dalgalanmaları teorilerine göre ekonomik göstergeleri fırsatçı ya da ideolojik güdülerin etkisine maruz bırakarak seçmen davranışlarını ve oy verme eğilimlerini kendi çıkarları adına olumlu yönde etkilemek olasıdır. Ancak rasyonel beklentiler hipotezinin yaygınlık kazanmasıyla birlikte, bireylerin sürekli olarak yanıltılamayacağı görüşü ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu gelişme, Politik Konjonktür Dalgalanmaları teorisinin ilerleyişini bir süreliğine yavaşlatmış olsa da, 1980'lerden itibaren rasyonel beklentiler varsayımının geçerliliğini korumasına rağmen, seçmen tercihlerinin fırsatçı veya ideolojik yaklaşımlarla şekillendirilebileceği fikri, bu teorinin yeniden canlanmasına yol açmıştır. Günümüzde yürütülen araştırmalar ise, modern yaklaşımlar çerçevesinde bir araya getirilmektedir (Çinko, 2005).

Özetle, politik konjonktür dalgalanmaları teorisi kapsamında yapılan çalışmalar, ekonomi ve politika arasındaki karşılıklı etkileşimlerin ne tür iktisadi sonuçlar doğurabileceğini analiz etmektedir (Nordhaus, 1989).

3.2 Politik Konjonktür Dalgalanmaları Teorileri

Bir ülke ekonomisinin temel makroekonomik göstergelerinin (üretim, yatırım, istihdam, genel fiyatlar düzeyi vb.) belirli bir zaman dilimi içindeki yükseliş ve düşüşlerine “konjonktürel dalgalanmalar” adı verilmektedir (Aktan, 2023). Piyasa ekonomisindeki dalgalanmaların arkasında çeşitli faktörler yer almaktadır. Bu faktörlerden bazıları, önceden bilinebilen veya tahmin edilebilen mevsimsel değişimlerken; diğerleri ise iklim koşullarının (kuraklık, aşırı yağış, sel, don gibi) ani değişimleri, savaş, yangın, deprem gibi öngörülemeyen olaylardan kaynaklanmaktadır (Aktan, 2023).

“İktisadi konjonktürel dalgalanmalar” haricinde siyasal iktidarların ekonomik süreçlere müdahale ederek ortaya çıkardığı konjonktür hareketleri literatürde “politik konjonktür hareketleri” ya da “politik konjonktür dalgalanmaları” olarak tanımlanmaktadır.

Politik konjonktür dalgalanmaları kavramının kökeni, Kalecki (1943) gibi erken dönem çalışmalara kadar uzansa da, bu düşünceye teorik bir çerçeve kazandıran ve sistematik bir şekilde ortaya koyan ilk isim Nordhaus (1975) olarak kabul edilmektedir (Telatar, 1998; Karaçor & Saraç, 2014).

Politik konjonktür dalgalanmalar üzerine oluşturulan literatürün rasyonel beklentiler öncesi ve rasyonel beklentiler sonrası şeklinde iki dönemden geçtiği görülmektedir. İlk dönem, geleneksel politik konjonktür modellerini kapsar. Bu modellerin temel varsayımı,

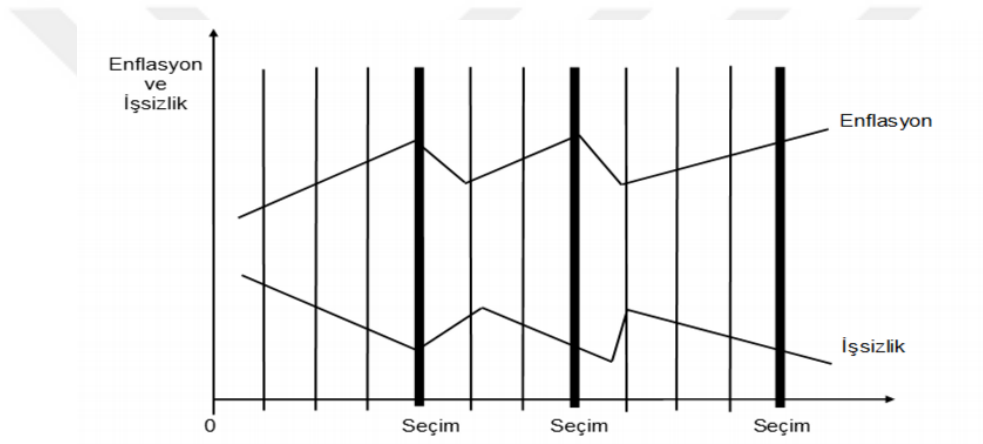
iktidardaki partilerin sömürülebilir Phillips eğrisini kullanarak ekonomiyi sistematik bir şekilde manipüle etmeye çalıştıklarıdır. Geleneksel modellerin ilk aşaması ise, politika yapıcıların “fırsatçı” davranışlarını ön plana çıkaran geleneksel fırsatçı politik konjonktür teorilerinden oluşmaktadır (Eryılmaz, 2017). Bu modellerde politikacılar politika tercihlerini belirlerken kendi politika tercihlerinden ziyade seçilmelerini sağlayacak ve oyları maksimize edecek politikaları tercih ederler.

Geleneksel modellerle ilgili literatürün bir diğer kolu, siyasetçilerin “partizan” hedeflerine odaklanmaktadır. Bu literatürde, sol partilerin işsizlik sorununu enflasyona kıyasla daha öncelikli gördüğü, sağ partilerin ise enflasyonla mücadeleye daha fazla ağırlık verdiği yönünde bir görüş hakimdir (Eryılmaz, 2017).

Politik konjonktür teorilerinin ikinci evrilme aşaması ise 1980lerin ortalarında oyun teorisinin politik konjonktür teorileri içerisinde makroekonomik politikayı şekillendiren yeni bir çalışma alanı olarak ortaya çıkışı olmuştur. Bu dönemde ortaya çıkan politik konjonktür teorisi modelleri, rasyonel fırsatçı modeller ve rasyonel partizan modeller olarak iki ana kategoriye ayrılmaktadır (Eryılmaz, 2017). Rasyonel beklentileri içeren bu aşamadaki politik konjonktür dalgalanmaları modellerinde, oy verme kararlarında bugünün mevcut politikalarının gelecek zamanda yaratacağı sonuçlarını da hesaba katan rasyonel seçmenlerin, siyasal aktörlerin ekonomik dalgalanma yaratma kabiliyetlerini sınırlandırdığını göstermektedir (Telatar, 2004).

Politik konjonktür hareketlerini, dar ve geniş anlamda olmak üzere iki farklı şekilde tanımlamak mümkündür. Dar anlamda politik konjonktür hareketleri, iktidardaki siyasi partinin seçimleri yeniden kazanabilmek amacıyla seçim öncesinde işsizliği azaltarak istihdamı artırması ve seçim sonrasında ise, seçim döneminde alınan kararların yol açtığı enflasyonla mücadele etmek için ekonomiye yaptığı müdahaleler olarak anlaşılmaktadır. William Nordhaus “*politik konjonktür hareketleri*” başlıklı makalesinde (1975) dar anlamdaki bu hareketleri Phillips eğrileri üzerinden analiz etmeye çalışmıştır. Buna göre, daraltıcı politikalar genellikle normal zamanlarda enflasyonu kontrol altına almayı hedeflerken, genişletici politikalar seçim dönemlerinde politikacıların yeniden seçilme şansını artırmak amacıyla işsizliği azaltmaya yöneliktir. Nordhaus’a göre, oylarını artırmayı hedefleyen siyasi aktörler, seçim öncesinde ekonomiyi canlandırmak amacıyla genişletici politikalar uygulamayı tercih ederken, seçim sonrasında ise bu politikaların yol açtığı olumsuz etkileri ortadan kaldırmak için daraltıcı politikalara başvurmaktadır

(Cebeci, 2019). Bu durumda uygulanan politikalar, enflasyon ile işsizlik arasındaki kısa vadeli dengenin manipülasyonuna ve bozulmasına yol açmaktadır (Parlaktuna & Bahçe, 2006). Nordhaus, seçmenlerin genellikle düşük enflasyon ve düşük işsizlik vaat eden partilere oy verme eğiliminde olduğunu ifade etmektedir. Ona göre, seçim öncesi dönemde işsizlik oranı düşerken enflasyon oranı artmakta; seçim sonrasında ise bu durumun tersine döndüğü gözlemlenmektedir (Aktan, 2023). Bu model, mevcut görevdeki partiye veya siyasetçiye oy veren seçmenlerin rasyonel (akılcı) olmayan bir davranış sergilediğini de ortaya koymaktadır. Nordhaus tarzı modeller seçmenleri deneyimsiz ve adaptif (uyarlamacı, intibakçı) beklentilere sahip olarak ele alır ve enflasyon ile işsizlik arasındaki ters ilişkiyi temel alan Phillips eğrisi çerçevesinde ekonomiyi analiz eder (Cebeci, 2019).

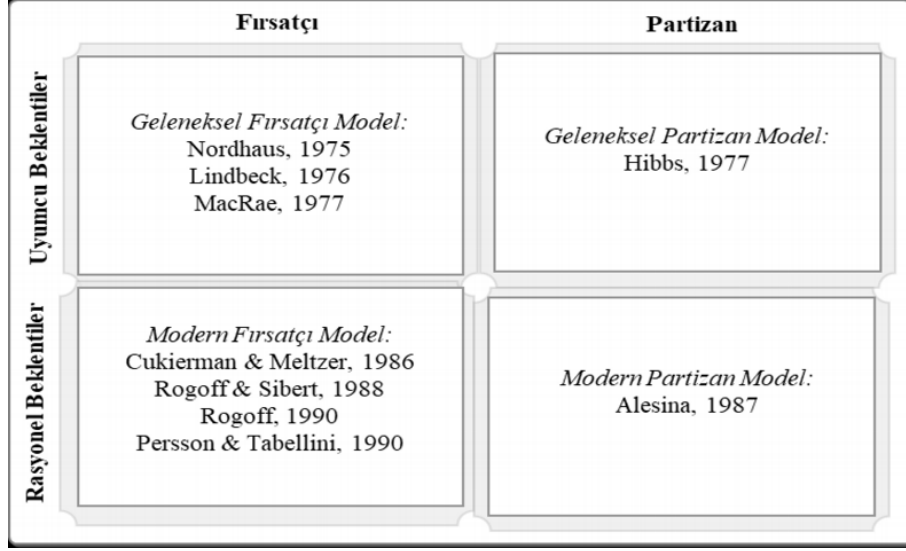

Şekil 3.1 Enflasyon ve işsizlik ilişkisi

Kaynak: Cebeci, 2019.

Geniş anlamda politik konjonktür hareketleri ise enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkiyi sadece Phillips eğrilerini esas alarak değil, genel olarak siyasi iktidarların seçim öncesinde oy maksimizasyonu anlayışıyla uyguladıkları “*genişletici politikası*” ve seçim sonrasında da uygulamak zorunda oldukları “*daraltıcı politikaların*”ın temel makro-ekonomik göstergelerde yol açtığı iniş ve çıkış hareketlerini açıklamaktadır (Aktan, 2023).

Özetle, politik konjonktür dalgalanmaları literatürü; geleneksel fırsatçı ve partizan model ile rasyonel fırsatçı ve rasyonel partizan model bağlamında irdelenmektedir (Karaçor & Saraç, 2014).

Şekil 3.2 Politik konjonktür modelleri

Kaynak: Karaçor & Saraç, 2014.

3.2.1 Geleneksel Politik Konjonktür Teorisi

Rasyonel beklentiler yaklaşımından önceki modeller, politik konjonktür teorilerinin ilk aşamasını oluşturdukları için geleneksel yaklaşımlar olarak adlandırılmaktadır. Bu ilk aşamadaki modeller hem fırsatçı hem de partizan modeller, adaptif (uyarlayıcı) beklentiler temelinde analizler yapmıştır. Adaptif beklentiler hipotezine dayanan bu modeller, seçmenlerin oy verme kararlarını geçmiş deneyimlere dayanarak aldıklarını varsayar. Adaptif beklentiler çerçevesinde geliştirilen geleneksel yaklaşımları, fırsatçı model ve partizan model olarak iki ana başlık altında detaylı bir şekilde incelemek mümkündür.

3.2.1.1 Geleneksel Fırsatçı Konjonktürel Teori (Nordhaus Yaklaşımı)

Geleneksel fırsatçı modelin temel iddiası, siyasi iktidarların makroekonomik politikaları, yeniden seçilme amacıyla manipüle ettiği yönündedir (Çinko, 2006).

Nordhaus (1975) ile başladığı kabul edilen politik konjonktür literatürünün ilk çalışmalarında, seçmenlerin ekonomik durumla ilgili kaygılar taşıdığı, siyasetçilerin ya da siyasi partilerin yalnızca seçim kazanma veya yeniden seçilme amacı ile hareket etmeleri nedeniyle, seçimler öncesinde seçmen bireylerin hoşuna gidecek politikaları seçtikleri varsayılmaktadır. Siyasi partilerin, iktidarda kalma ihtimallerini artırmak

amacıyla ekonomiyi kendi çıkarları için manipüle etmelerinin, politik konjonktür dalgalanmaları literatüründe, “oportünistik (fırsatçı)” davranış olarak adlandırıldığından, söz konusu bu davranış biçiminin benimsendiği modellere de “oportünistik (fırsatçı)” modeller denildiği anlaşılmaktadır (Karaçor & Saraç, 2014).

Nordhaus’un politik konjonktür dalgalanmaları modeli, seçimle iş başına gelen ya da mevcut konumunu korumak isteyen fırsatçı siyasi aktörler ile oy verme davranışlarını ekonomik koşullara göre şekillendiren, özellikle yakın dönemdeki gelişmelere daha fazla ağırlık veren ve tam anlamıyla rasyonel olmayan seçmenler arasındaki etkileşime odaklanmaktadır. Bu modele göre, siyasal iktidarlar yeniden seçilme amacıyla ellerindeki ekonomik politika araçlarını kendi lehlerine kullanma imkânına sahiptir. Bu doğrultuda, görev sürelerinin başında daha çok daraltıcı ekonomik politikalar izlerken, seçim dönemi yaklaştığında genişletici politikaları devreye sokarak seçmen desteğini artırmaya yönelirler. Ancak bu tür uygulamalar, periyodik seçimlerin gerçekleştirildiği demokratik sistemlerde kısa vadeli ekonomik istikrarsızlıklar yaratmakta ve sonuçta politik konjonktür dalgalanmalarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Aktan, 2023).

Bir diğer önemli nokta olarak, adaptif (intibakçı) beklentilere dayanan ve Phillips eğrisi üzerine kurulu fırsatçı modellerde seçmenler, geçmişini çabuk unutan, kısa vadeli düşünen, ekonominin işleyişini tam olarak anlayamayan ve özellikle enflasyon ile işsizlik arasındaki ilişkinin farkında olmayan karar birimleri olarak değerlendirilmektedir.

Bu yaklaşıma göre, siyasetçiler seçim öncesinde seçmenlerin en çok istediği ekonomik koşulları sağlama eğilimindedir. Kısa vadeli düşünen ve miyop davranış sergileyen seçmenler, siyasetçileri yakın geçmişteki ekonomik performanslarına göre değerlendirdiği için, siyasetçiler düşük işsizlik, düşük enflasyon ve yüksek büyüme gibi yapay bir ekonomik genişleme yaratma amacı güdebilir. Ancak bu çabaların seçim sonrasında ortaya çıkacak maliyetlerinin, ekonomik durgunluğa (resesyona) yol açması beklenmektedir (Karaçor & Saraç, 2014).

Fırsatçı konjonktürel dalgalanmalar aşağıdaki varsayımlar üzerine temellenmektedir:

1. Ekonomide Phillips eğrisi geçerlidir ve enflasyon ile işsizlik arasında ters yönlü bir ilişki bulunmaktadır.
2. Enflasyon beklentileri adaptif (uyarlayıcı) özellik gösterir.

3. Hem para politikası hem de maliye politikası siyasal iktidarın denetimi altındadır. Fırsatçı modeller, para ve maliye politikalarının siyasal otoritenin kontrolünde olduğunu varsayar; bu durum, politik konjonktür hareketlerinin ortaya çıkmasında kritik bir rol oynar. Bu varsayıma göre hem siyasal iktidarlara hem de merkez bankası benzer politikaları uygulayabilir. Örneğin, daraltıcı bir maliye politikası tercih edildiğinde para politikası da bu amaç doğrultusunda kullanılabilir (Çinko, 2006). Fırsatçı teoriye göre, para ve maliye politikalarının kontrolünün siyasal otoritenin kontrolünde olması, ekonominin mevcut koşullarına bağlı olarak bu politikaların daha kolay yönlendirilmesine olanak sağlar ve böylece bazı politik konjonktürel hareketlerin ortaya çıkmasına yol açar.
4. Seçmenler kısa vadeli düşünme eğilimindedir ve sistematik olarak yanıltılabilir veya manipüle edilebilir. Bu nedenle, seçmen beklentileri yönlendirmeye oldukça açıktır. Seçmen kitlesinin iktidardaki siyasal partiye ilişkin düşünceleri, içinde bulunulan ekonomik koşullar tarafından şekillenir. Seçmenler, hükümetin görev süresi boyunca sergilediği ekonomik performansı temel alarak karar verir. Nordhaus'un fırsatçı konjonktür teorisine göre, seçmenler genellikle rasyonel olmayan, uyarlayıcı (adaptif) beklentilere sahip, kısa vadeli düşünen, hafızası sınırlı ve bilgi düzeyi ortalama bireylerdir. Fırsatçı modele göre siyasetçiler ise partizan çıkarlar yerine, yalnızca seçim kazanma veya yeniden seçilme amacıyla hareket ederler. Bu nedenle, seçim öncesinde seçmenleri memnun edecek politikaları uygulamaya eğilim gösterebilirler.
5. Politikacılar, yalnızca fırsatçı bir yaklaşımla hareket eder ve partizan özellikler taşımaz. Temel amaçları, iktidarda kalma gücünü korumaktır. Bu doğrultuda, görev süreleri boyunca bir sonraki seçimde oylarını maksimum düzeye çıkaracak ekonomik politikaları benimseme eğilimindedirler. Siyasal partiler için seçim dönemindeki tek hedef, seçimi kazanmaktır; dolayısıyla en iyi politika, zafer vaat eden politikadır. Siyasetçiler açısından, uzun vadede ekonomiye zarar verse bile, seçim döneminde bu tür politikaları uygulamak son derece rasyonel bir davranış olarak görülmektedir. Nordhaus'a göre, politikacılar oylarını en üst düzeye çıkarmak ve seçimleri kazanmak amacıyla fırsatçı bir şekilde hareket eder ve seçmenlerin beklentilerine uygun politikaları hayata geçirirler.
6. Seçmenlerin oylama süreçlerinde kararlarını geçmişe bakarak alırlar.

7. Seçimlerin zamanlaması dışsal olarak belirlenmiştir. Siyasal iktidarların seçim tarihlerini tayin etme yetkisine sahip olup olmamaları, politik konjonktür hareketlerinin oluşumunda kritik bir faktördür. Seçim tarihini belirleme yetkisi olan iktidarlar, bu durum sayesinde politika uygulamalarını da daha kolay yönlendirebilirler (Çinko, 2006). Türkiye’de sıkça gözlemlendiği üzere, iktidar partileri yeniden seçilme olasılıklarının yüksek olduğu dönemlerde erken seçim çağrısı yapma eğilimindedir (Telatar, 1998).

Nordhaus, seçmen ve politikacıların davranışlarını temel alarak, iktidardaki siyasi partilerin veya hükümetlerin yeniden seçilme ve görev sürelerini uzatma kaygılarının, uzun vadede makroekonomik açıdan uygun olmayan bazı kazançlara öncelik verilmesine neden olacağını ileri sürmektedir. Bu bağlamda, siyasetçiler seçim öncesinde seçmenlerin hedeflediği ekonomik ve iktisadi koşulları sağlamaya odaklanır. Ancak bu hedefin gerçekleşmesi, beraberinde bazı maliyetleri de getirmektedir. Bunun yanı sıra, seçmenler geçmiş deneyimlerinden ders çıkarmamakta ve bir sonraki seçime kadar, önceki seçim sonrasında yaşadıkları ekonomik daralmayı hızla unutmaktadır. Seçmenlerin geleceği öngöremeyen bu tutumu, iktidardaki partinin her seçim döneminde benzer stratejilerle seçmenleri etkileyerek yeniden seçilmesine ve görev süresini uzatmasına olanak tanımaktadır.

Fırsatçı dalgalanmalar, iktidardaki siyasi aktörlerin veya hükümetlerin görev sürelerini dikkate alarak, belirli aralıklarla yapılacak seçimler öncesinde ekonomiyi genişletme çabaları sonucu ortaya çıkan dalgalanmalardır. Bu dalgalanmalar, seçmen kitlesinin durumuna bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Toplumun güvenini kazanmış, seçim öncesi anketlerde rakiplerine göre yüksek puanlar alan, uyguladığı politikalar ile seçmenlerin büyük çoğunluğunun desteğini elde eden ve bütçe ile mali disiplin konusunda başarılı performans sergileyen partiler söz konusu olduğunda, bu dalgalanmalar nispeten daha az önem taşır. Ancak çoklu koalisyonlar, ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklar, piyasada düşük güven gibi durumlarda ise ciddi dalgalanmalar ve sıçrayışlar gözlemlenebilmektedir (Akçacı & Kocağ, 2014).

Özetle, geleneksel fırsatçı model, rasyonel olmayan ve adaptif (uyarlayıcı) beklentilere sahip seçmenlerin taleplerinin, yine rasyonel davranmayan ve yeniden seçilmeyi hedefleyen siyasetçiler tarafından karşılanacağı varsayımına dayanmaktadır. Bu

düşünceyle hareketle, politikacılar, kısa vadeli düşünen ve miyop davranış sergileyen seçmenlerin kendilerine oy vereceği beklentisiyle, Phillips eğrisindeki işsizlik ve enflasyon arasındaki değiş-tokuş ilişkisinden faydalanarak, seçim öncesinde ekonomide yapay bir canlanma ve genişleme yaratmaya çalışmaktadır (Karaçor & Saraç, 2014).

3.2.1.2 Geleneksel Partizan Konjonktürel Teori (Hibbs Yaklaşımı)

Douglas Hibbs (1977) tarafından geliştirilen geleneksel partizan yaklaşımı, Nordhaus'un ortaya koyduğu fırsatçı modelin temel argümanlarına dayanmaktadır. Ancak partizan dalgalanmalar yaklaşımı, fırsatçı modelden farklı olarak, siyasi aktörlerin fırsatçı değil, partizan davranışlar sergilediğini; partilerin kendi ideolojilerine uygun politika tercihlerinde bulunduğunu ve seçmenlerin partiler arasındaki ideolojik farklılıkların farkında olduğunu varsayar (Telatar, 1998). Hibbs'in teorisine göre, siyasi partiler kendi ideolojik ekonomik hedeflerini takip eder ve politik ideolojileri tek amaçlarıdır. Bu amaç, siyasi aktörler için bir motivasyon kaynağı olarak kabul edilir. Partizan modele göre, politikacılar, partizan bir yaklaşımla kendi seçmen kitlesinin çıkarları doğrultusunda hareket etmeye çalışır.

Hibbs (1977) tarafından ortaya konulan partizan teoride ise, sağ ve sol görüşlerin ekonomik ve partizan sonuçlar doğurabileceği iddia edilmektedir. Bu düşünceyle hareketle, Hibbs'in, partileri, ideolojik amaçlarına göre sosyalist, muhafazakar ve merkez olarak üçe ayırdığı görülmektedir. Aşağıdaki tabloda bu partilerin amaçladığı hedefler öncelik sıralamasına göre çıkarılmıştır.

SOSYALİST PARTİLER	MERKEZ PARTİLER	MUHAFAZAKAR PARTİLER
- Tam istihdam - Gelir dağılımında adalet - Fiyat istikrarı - Ödemeler bilançosunun denkleştirilmesi	- Fiyat istikrarı - Ekonomik büyüme - Tam istihdam - Gelir dağılımında adalet - Ödemeler bilançosunun denkleştirilmesi	- Fiyat istikrarı - Ödemeler bilançosunun denkleştirilmesi - Ekonomik büyüme - Tam istihdamı - Gelir dağılımında adalet

Tablo 3.1 Partiler ve hedefleri

Tablodan da görülebileceği gibi, partizan konjonktürel dalgalanmalar teorisi, siyasi partilerin makroekonomik sonuçlara ilişkin farklı öncelik ve yaklaşımlara sahip olduğunu vurgulaması nedeniyle fırsatçı konjonktürel dalgalanmalardan ayrılmaktadır. Fırsatçı

politik konjonktür dalgalanmalarının oluşumunda siyasi aktörlerin ideolojileri dikkate alınmazken, partizan politik konjonktür teorisinde iktidarların ideolojilerinin dalgalanmalarda belirleyici bir rol oynadığı düşünülmektedir. Hibbs, partizan teoride, siyasi ideolojileri farklı olan partilerin ekonomik tercihler açısından da farklılaştığını ve bu durumun konjonktürel dalgalanmalara yol açan araçların çeşitlenmesine neden olduğunu ifade eder. Bu yaklaşım çerçevesinde, muhafazakâr partilerin enflasyona, sosyalist partilerin ise işsizliğe öncelik verdiği belirtilir. Ayrıca, sol partilerin sağ partilere kıyasla daha yüksek büyüme oranlarını tercih edeceği ve bu nedenle yüksek enflasyon oranlarına veya bütçe açıklarına daha fazla tolerans gösterebileceği kabul edilir.

Partizan teorisinin temelinde, iktidarların seçmen tabanının beklentilerine ve taleplerine kayıtsız kalamayacağı varsayımı yer alır. Bu durumun bir sonucu olarak, siyasi süreçte değişen partiler ve bu partilerin ekonomik kararları, mevcut ekonomilerde politik konjonktürel dalgalanmalara yol açmaktadır.

Siyasi iktidarlar, yalnızca fırsatçı yaklaşımdaki gibi iktidarda kalma veya iktidara gelme hedefiyle değil, aynı zamanda seçmen tabanlarının beklentilerini karşılama kaygısıyla da hareket etmektedir. Rasyonel beklentiler öncesi dönemdeki fırsatçı ve partizan yaklaşımlar arasındaki temel fark da bu noktada ortaya çıkmaktadır. Burada belirleyici olan unsur, seçmen tercihlerinin heterojen yapısıdır. Siyasi partiler, farklı seçmen gruplarının ve dolayısıyla toplumun çeşitli ekonomik sınıflarının çıkarlarına yönelik politikalar benimsemektedir.

- Partizan modelde, tıpkı Nordhaus modelinde olduğu gibi, bireyler kısa vadeli düşünme eğiliminde (miyop) olup adaptif (uyarlayıcı) beklentilere sahiptir.
- Nordhaus modelinde olduğu gibi, partizan modelde de seçimlerin zamanlaması dışsal bir faktör olarak kabul edilir.
- Fırsatçı modelden farklı olarak, partizan modelde farklı partilerin Phillips Eğrisi üzerinde farklı enflasyon ve işsizlik kombinasyonlarını tercih etmesi nedeniyle, taraflar arasında politika yaklaşması görülmez.

3.2.2 Modern Politik Konjonktür Teorisi (Rasyonel Beklentiler Sonrası)

Geleneksel fırsatçı ve partizan politik konjonktür teorilerinin, seçmenlerin sürekli olarak manipüle edilebileceği yönündeki varsayımı, iktisat teorisinin gelişimi sürecinde

eleştirilene maruz kalmıştır. Hem fırsatçı hem de partizan geleneksel modeller, yalnızca geçmiş dönem bilgilerini temel alarak analiz yapmaktaydı. Bu modellere göre, seçmenler oy verme kararlarını alırken sadece geçmiş bilgileri kullanabildikleri için miyop (kısa vadeli düşünen) olarak tanımlanmış ve rasyonel davranmadıkları öne sürülmüştür. Ancak, modellerin teorik temelini oluşturan ve adaptif (uyarlayıcı) beklentiler nedeniyle politikacılara hareket alanı tanıyan Phillips eğrisi yaklaşımı, rasyonel beklentiler teorisinin ortaya çıkışıyla tartışmalı hale gelmiştir. Bu durum, özellikle yeni klasik teorisyenler tarafından geleneksel politik konjonktür dalgalanmaları modellerinin çıkarımlarının yoğun bir şekilde eleştirilmesine neden olmuştur.

Nordhaus'un çalışmasının yayımlanmasının ardından, Robert Lucas (1976), Ekonomik aktörler geleceğe ilişkin öngörülerde bulunurken geçmiş ekonomi politikalarının etkilerini de kapsayacak şekilde mevcut tüm bilgiyi en iyi şekilde kullandığını, yani beklentilerini rasyonel olarak oluşturduğunu ortaya koymuştur. Bu durum, geleneksel politik konjonktür dalgalanmaları teorisinin dayanağı olan Phillips eğrisindeki işsizlik-enflasyon ilişkisinin tartışmaya açılmasına yol açmış ve teorisinin güvenilirliğini düşürerek ilgiyi azaltmıştır (Aktan, 2023).

İktisat alanında rasyonel beklentilerin hâkim duruma gelmesiyle oluşan teorik boşluk, rasyonel beklentileri içeren modern modellerin yaratılmasıyla kapatılmıştır (Aktan, 2023).

Politik konjonktür dalgalanmaları teorisinin gelişimindeki ikinci aşama, modern yaklaşım olarak adlandırılmakta ve rasyonel beklentiler hipotezinin geçerli olduğu durumlarda bile fırsatçı veya partizan eğilimlerin ortaya çıkabileceğini kanıtlamaya çalışan modelleri kapsamaktadır. Yeni dönemde, fırsatçı eğilimlerin varlığını ispatlamaya yönelik çalışmalar “Rasyonel Fırsatçı Modeller”, partizan eğilimlerin varlığını kanıtlamaya çalışan modeller ise “Rasyonel Partizan Modeller” olarak tanımlanmaktadır (Çinko, 2005).

Politik konjonktür dalgalanmaları teorisinin rasyonel beklentilerle şekillenen ikinci aşaması, 1980’li yılların ortalarında Cukierman ve Meltzer (1986), Rogoff ve Sibert (1988), Rogoff (1990), Persson ve Tabellini (1990) gibi isimlerin rasyonel fırsatçı modeller üzerine yaptığı çalışmalar ve Alesina’nın (1987) rasyonel partizan model üzerindeki araştırmalarıyla gelişim göstermiştir (Telatar, 1998).

3.2.2.1 Rasyonel Fırsatçı Konjonktürel Dalgalanmalar

Rasyonel fırsatçı modelin varsayımları, Nordhaus modelindeki varsayımlarla benzerlik göstermektedir. Çünkü rasyonel fırsatçı modelde de ekonominin Phillips eğrisi ile tanımlanması, siyasi otoritenin enflasyonu doğrudan kontrol edebilmesi, politikacıların yalnızca fırsatçı bir yaklaşımla hareket etmesi ve partizan (ideolojik) özellikler taşınamaması, seçim zamanlarının dışsal ve sabit olarak kabul edilmesi gibi benzer varsayımlar yer alır. Bununla birlikte, modern yaklaşımın en belirgin özelliği olan seçmenlerin rasyonel kabul edilmesi ve seçmen davranışlarının rasyonel olarak değerlendirilmesi, ekonomik aktörlerin geleceği önemseydiği anlamına gelmektedir (Telatar, 1998). Böylece politika yapıcıların reel ekonomik değişkenleri ve bilgileri manipüle etmeleri zorlaşacağından yeniden seçilme kaygısı ile özellikle seçim dönemlerinde uyguladıkları genişletici politikalar aracılığıyla seçmenleri sistematik olarak yönlendirmeleri oldukça güç hale gelecektir (Çinko, 2005). Dolayısıyla, modern yaklaşımın Nordhaus modelinden farklı olarak, seçmenlerin oy verme süreçlerinde rasyonel kararlar alarak kendilerine en yüksek faydayı sağlayacak şekilde ve geleceği dikkate alarak davranış sergileyecekleri öngörülmektedir (Telatar, 1998).

Rasyonel seçmenler, siyasi partiler kadar bilgi sahibi ve geleceğe yönelik öngörü kapasitesine sahip oldukları gibi, güçlü bir hafızaya da sahiptir. Bu nedenle, ekonomik politikaların yalnızca partilerin çıkarları doğrultusunda kolaylıkla yönlendirilmesi mümkün değildir. Bununla birlikte, seçmenlerin rasyonel olduğu varsayımı, siyasi aktörlerin fırsatçı davranışlarını tamamen ortadan kaldırmamaktadır.

Bazı faktörler nedeniyle, rasyonel beklentilerin geçerli olduğu durumlarda bile rasyonel fırsatçı modellerde politik konjonktür dalgalanmaları ortaya çıkabilir. Siyasetçilerin fırsatçı davranışlar sergilemesini kolaylaştıran temel etkenler ise üç ana başlık altında ele alınabilir (Çinko, 2005).

- Politikacı ile Seçmen Arasındaki Asimetrik Enformasyon
- Rasyonel İhmalkarlık
- Seçmen Tercihlerinde Zamanlararası Kutuplaşma

Politikacılar ile seçmenler arasındaki asimetrik enformasyon, siyasetçilerin kendi yeterlilik düzeylerini bilmelerine karşın, seçmenlerin bu yeterliliği değerlendirecek bilgiye sahip olmaması durumundan kaynaklanır. Seçmenler, hükümetlerin yetkinliğini yalnızca ekonomik performansı gözlemleyerek tahmin etmeye çalışır. Bu varsayımlar doğrultusunda, seçimler öncesinde siyasetçiler yeteneklerini fırsatçı bir şekilde sergiler.

Seçmenler ve siyasetçiler arasındaki asimetrik enformasyonun bir sonucu olarak, ekonomik çıktıda dalgalanmalar meydana gelebilir.

Bu değerlendirmelere rağmen, rasyonel fırsatçı modellere göre, seçmenlerin rasyonel davranışları ve siyasetçilerin yeniden seçilme kaygıları, fırsatçı eğilimleri sınırlayıcı bir etki yaratmaktadır. Ayrıca, rasyonel model, fırsatçı politikalar izleyen siyasetçilerin seçimler yoluyla cezalandırılacağını öne sürdüğü için, bu modellerin öngördüğü politik konjonktür hareketleri, Nordhausyen varsayımlardan farklı olarak daha kısa vadeli, daha küçük ölçekli ve daha düzenli bir yapı sergilemektedir. Başka bir deyişle, rasyonel modellerin savunucularına göre, rasyonel bireyler uzun süre boyunca yanıltmak mümkün değildir.

Rasyonel ihmalkarlık teorisine göre, tek bir bireyin seçim sonucunu etkilemesi mümkün olmadığı için, politika uygulamaları hakkında bilgi edinmenin maliyetli ve gereksiz görüldüğü durumlarda rasyonel ihmalkarlık ortaya çıkmaktadır.

Seçmen tercihlerinde zamanlar arası kutuplaşma söz konusu olduğunda, politik kaynaklı dalgalanmalar meydana gelebilmektedir. Seçmenler arasında yaşanan anlaşmazlıklar ve farklı görüşlere sahip olmaları, politik dengenin bozulmasına neden olarak ekonomik dalgalanmalara yol açabilmektedir.

Ayrıca, günümüz ve gelecek nesil seçmenleri arasında kamu harcamalarının bileşimi konusunda ortaya çıkan anlaşmazlıklar, kamu borçlarının optimal bir seyir izlemesini engelleyebilir. Günümüzde yaşayan seçmenler, gelirin gelecek nesillerin aleyhine olacak şekilde yeniden dağıtılmasına yol açan yüksek bütçe açıklarını tercih ederler. Bu gerçeği göz önünde bulunduran politikacılar ise, mevcut seçmenlerin tercihlerine uygun politikaları hayata geçirme eğilimindedir.

Özetle, rasyonel fırsatçı modelin varsayımlarının geçerliliği, asimetrik enformasyon, rasyonel ihmalkarlık ve seçmen tercihlerindeki zamanlar arası kutuplaşma gibi faktörler tarafından belirlenmektedir (Çinko, 2005).

3.2.2.2 Rasyonel Partizan Konjonktürel Dalgalanmalar

Rasyonel partizan politik konjonktür teorisi, Hibbs'in (1977) geleneksel partizan yaklaşımına rasyonel beklentiler varsayımı ve oyun teorisinin eklenmesiyle Alesina tarafından 1987 yılında ortaya konmuştur.

ABD ekonomisi verileri temel alınarak geliştirilen rasyonel partizan modellerin (Çinko, 2005) varsayımları, fırsatçı modeldeki temel varsayımlarla paralellik göstermektedir. Bu varsayımlar arasında ekonominin Phillips eğrisiyle tanımlanması, siyasi otoritenin enflasyonu doğrudan kontrol edebilmesi, politikacıların yalnızca partizan yaklaşımlarla hareket etmesi ve fırsatçı özellikler taşımaması, seçmenlerin siyasi partiler arasındaki farklılıkların farkında olması ve seçim zamanlarının dışsal ve sabit kabul edilmesi yer alır (Telatar, 1998). Modern partizan modelini yedi temel varsayım altında açıklamak mümkündür.

Bu varsayımlar şu şekildedir:

- Ekonominin Phillips eğrisiyle tanımlanması ve politik partilerin yetki düzeyiyle ilişkili olması,
- Enflasyon beklentilerinin rasyonel olması,
- Politik partilerin özdeş olmaması ve sağ ile sol olmak üzere iki farklı ideolojik kanattan oluşması,
- Tüm seçimlerde yalnızca iki politik partinin iktidar mücadelesi vermesi,
- Seçmen yapısının heterojen olması ve farklı seçmen gruplarının enflasyon, işsizlik gibi makroekonomik değişkenlere ilişkin farklı önceliklere sahip olması,
- İktidarın enflasyonu doğrudan kontrol edebilmesi,
- Seçim zamanlamasının dışsal faktörlerle belirlenmesidir (Aydemir, 2007).

Rasyonel partizan konjonktürel dalgalanmalar üzerine çalışmalar yapan Alesina'ya göre, seçim sonuçlarının belirsiz olması kısa süreli dalgalanmalara neden olabilmektedir. Seçmenler, seçim sonrasında iktidara gelecek partinin uygulayacağı politikalar hakkında yalnızca partilerin seçim öncesinde açıkladıkları programlar kadar bilgi sahibidir, bu da onları büyük bir belirsizlikle karşı karşıya bırakır. Bu nedenle, seçmenler seçimi kazanacağını düşündükleri partinin ekonomik programlarını dikkate alarak makroekonomik değişkenlere ilişkin beklentilerini ortalama bir düzeyde şekillendirir. Alesina, bu durumu özellikle ABD seçimleri bağlamında incelemiş ve seçim sonuçlarının kesin olarak öngörülemediği durumlarda, cumhuriyetçilerin iktidara gelmesiyle resesyonist eğilimlerin, demokratların iktidara gelmesiyle ise genişletici eğilimlerin ortaya çıkacağını öne sürmüştür.

Rasyonel partizan modellerin ulaştığı bazı önemli sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

- Merkez sağ partinin iktidara gelmesi durumunda, işsizlik düzeyinde ve resesyonist eğilimlerde geçici bir artış gözlemlenir. Buna karşılık, merkez sol partinin iktidara gelmesi durumunda ise enflasyon oranlarında yükselme eğilimiyle birlikte, hasıla ve istihdam düzeyinde genişleme görülür.
- Yukarıda belirtilen reel etkiler geçici bir nitelik taşır. Rasyonel partizan modellere göre, enflasyonist beklentiler ayarlandıkça, hasıla artışı ve istihdam düzeyi iktidar döneminin ikinci yarısında doğal seviyesine geri döner. Ancak, merkez sol partinin iktidarında enflasyon oranı, seçim dönemindeki oranına kıyasla yüksek kalmaya devam eder.
- Seçim rekabeti, ideolojik farklılıkları belirgin olan iki parti arasında gerçekleştiğinde, seçim sonuçlarına ilişkin belirsizlik artar. Böyle bir durumda, hasıla ve istihdam düzeyinin yönünü tahmin etmek oldukça zorlaşır.
- Geleneksel modellerden farklı olarak, rasyonel partizan modellere göre, hasıla ve istihdam değişkenlerinin olağan seyrinde politik şoklardan kaynaklanan sapmalar geçicidir. İktidar döneminin ikinci yarısında reel değişkenler doğal düzeylerine geri döner.

3.2 Politik Konjonktürün Partileşme Sürecine Etkileri

Belirli bir ideoloji, çıkar grubu veya toplumsal talep etrafında bir araya gelen bireylerin kurumsallaşmış yapıları olarak tanımlanan siyasi partiler modern demokrasilerin temel yapı taşlarından biridir ve toplumların politik taleplerini organize ederek iktidar mücadelesine yön verir. Ancak bu partiler, bir boşlukta veya rastgele bir şekilde ortaya çıkmaz; aksine, belirli tarihsel, sosyal ve ekonomik koşulların bir sonucu olarak şekillenir. Bu oluşum süreci, genellikle toplumdaki mevcut dinamiklere ve ihtiyaçlara yanıt verir.

Politik konjonktür teorisi ise politik olayların ve yapıların, içinde bulundukları zaman diliminin koşullarına (konjonktüre) bağlı olarak geliştiğini savunur. Öte yandan, politik konjonktür teorisi, politik gelişmelerin belirli bir dönemin ekonomik, sosyal ve tarihsel bağlamından bağımsız düşünölemeyeceğini öne sürer. Bu iki kavram arasındaki ilişki, partilerin oluşumunun konjonktürel faktörlerle şekillendiği iddiasında yatmaktadır.

Bir dönemdeki siyasal ve ekonomik koşulların genel durumunu ifade eden ve siyasal parti oluşumunda kritik bir rol oynayan politik konjonktür, ekonomik krizler, sosyal hareketler,

dış politika gelişmeleri ve mevcut siyasi yapıdaki değişiklikler gibi çeşitli faktörlerle şekillenmektedir. Politik konjonktürdeki değişimler, seçmenlerin tercihlerini, siyasal partilerin stratejilerini ve siyasi liderlerin politikalarını etkiler ve bu değişimler, siyaseti ve seçmen davranışlarını etkilediğinden siyasal parti oluşumunda belirleyici bir rol oynar (Keyman & Öniş, 2010). Özellikle, demokratikleşme süreçleri, siyasal krizler, savaşlar ve devrimler gibi büyük değişimler, yeni siyasal partilerin ortaya çıkmasına yol açar (Huntington, 1993).

Siyasi partilerin ortaya çıkışını anlamak için tarihsel koşullara bakmak kaçınılmazdır. Örneğin, 19. yüzyıl Avrupa'sında sanayi devriminin getirdiği ekonomik dönüşüm, işçi sınıfının yükselişine ve kentleşmeye yol açmış; bu da sosyalist ve işçi partilerinin doğuşunu tetiklemiştir. İngiltere'de İşçi Partisi'nin kuruluşu, bu dönemin konjonktürel özelliklerinin bir yansımasıdır. Benzer şekilde, Türkiye'de 1980 askeri darbesi sonrası politik ve ekonomik yeniden yapılanma, Turgut Özal liderliğinde Anavatan Partisi'nin (ANAP) ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu örnekler, siyasi partilerin oluşumunun, dönemin konjonktürel dinamikleriyle doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.

Politik konjonktür teorisi, özellikle kriz anlarının veya büyük toplumsal değişimlerin yeni politik aktörlerin doğuşuna olanak tanıdığını vurgular. ABD'de 19. yüzyılda kölelik meselesi etrafında derinleşen kuzey-güney çatışması, Cumhuriyetçi Parti'nin (Republican Party) oluşumuna yol açmıştır. Bu parti, dönemin ekonomik (kölelik temelli tarım ekonomisi) ve sosyal (kölelik karşıtlığı) konjonktürüne yanıt olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye'de ise 2001 ekonomik krizi sonrası mevcut partilere duyulan güvensizlik, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AK Parti) yükselişini kolaylaştırmıştır. Bu durum, konjonktürün siyasi partilerin oluşumunda katalizör rolü oynadığını kanıtlar niteliktedir.

Siyasi partilerin ideolojileri, genellikle dönemin konjonktürel ihtiyaçlarına göre şekillenir. Soğuk Savaş dönemi, ideolojik kutuplaşmanın yoğun olduğu bir konjonktür yaratmış; bu bağlamda anti-komünist veya sosyalist partiler dünya genelinde güç kazanmıştır. Örneğin, İtalya'da Hristiyan Demokrat Parti'nin yükselişi, savaş sonrası yeniden yapılanma ve komünizm korkusuyla bağlantılıdır. Bu ideolojik uyum, partilerin konjonktürel taleplere yanıt olarak ortaya çıktığını ve politik konjonktür teorisinin bu süreci açıkladığını gösterir.

Siyasi partilerin oluşumu ile politik konjonktür teorisi arasında açık bir ilişki bulunmaktadır. Partiler, rastgele veya soyut bir şekilde değil, belirli bir zaman dilimindeki ekonomik, sosyal ve tarihsel koşulların ürünü olarak ortaya çıkar. Tarihsel örnekler, kriz anlarının ve toplumsal değişimlerin partilerin doğuşunu tetiklediğini; ideolojik yönelimlerin ise konjonktürel ihtiyaçlara uyum sağladığını ortaya koymaktadır. Politik konjonktür teorisi, bu oluşum sürecini anlamak için güçlü bir analitik araç sunar ve siyasi partilerin neden ve nasıl ortaya çıktığını açıklamakta etkili bir çerçeve sağlar. Dolayısıyla, bu iki kavram arasındaki ilişki hem teorik hem de pratik düzeyde kanıtlanabilir bir gerçekliktir.

3.3 Seçmen Davranışı

Politik konjonktür, partilerin programlarını ve stratejilerini belirlerken, aynı zamanda seçmen davranışlarını da etkiler. Örneğin, ekonomik refah dönemlerinde merkez partiler güçlenirken, ekonomik kriz dönemlerinde radikal ve popülist partilerin yükselişi gözlemlenir.

Genel olarak bir ülkedeki siyasi iklimi ve bu iklimin ekonomik, toplumsal ve uluslararası etkenlerle nasıl şekillendiğini ifade eden politik konjonktür, siyasal kararların alınmasında, partilerin politikalarının belirlenmesinde ve seçmenlerin oy verme davranışlarında belirleyici rol oynar. Belirli bir dönemdeki politik konjonktür, siyasal partilerin hem kuruluş sürecini hem de politik stratejilerini doğrudan etkiler. Politik konjonktürdeki değişimler, siyasal partilerin stratejilerini, programlarını ve örgütlenme biçimlerini doğrudan etkiler. Örneğin, Soğuk Savaş döneminde dünya genelinde iki kutuplu bir siyasal konjonktür hâkimken, bu durum ülkelerdeki siyasal partilerin ideolojik duruşlarını ve ittifaklarını şekillendirmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde ise küreselleşmenin etkisiyle, siyasal partiler yeni stratejiler geliştirmek zorunda kalmışlardır (Fukuyama, 1992).

Siyasal partiler, siyasal alandaki çeşitli sosyoekonomik güçlerin çıkar ve hedeflerini temsil eden örgütler olarak işlev görür ve belirli makamlar için aday gösterilen kişilerin bir araya geldiği, ideolojilerin yayıldığı yapılar olarak tanımlanabilir (Marshall, 1999). Öte yandan, bu partilerin ve adayların yönetime gelip gelemeyeceğini belirleyen temel mekanizma seçimlerdir (Sarıkoca, 2018).

Bir ülkedeki bireylerin değer ve tercihleri, seçimler aracılığıyla yönetime yansır. Seçmenler, bu süreçte hem ülkeyi kendi adlarına yönetme yetkisini politikacılara

devreder hem de “millet iradesini” ortaya koymuş olurlar. Bu nedenle, seçmenlerin parti tercihlerine etki eden faktörler uzun yıllardır araştırmaların odak noktası olmuştur (Tek, 2023).

Demokratik yönetimlerin temel unsurlarından biri seçmenlerdir. Oy kullanma hakkına sahip bireyler, yasalar çerçevesinde bu haklarını kullanarak yönetime aday olan kişi veya partiyi iktidara taşıyabileceği gibi, mevcut iktidarı görevden uzaklaştırmak amacıyla da kullanabilirler (Kalender, 2005).

Seçmen davranışı, seçmenin belli aralıklarla tekrarlanan seçimlerde gerek yerel gerekse de merkezi yönetim işlevlerini değiştirmek, belli bir kararı aldırma veya engel olmak için yöneticileri veya adayları etkilemek için sergiledikleri siyasal davranışlardır (Kapani, 2007).

Seçmen davranışı; içinde doğulan aileden kişinin içinde bulunduğu sosyolojik ekonomik psikolojik birçok etkene bağlı olarak değişmektedir. Kişilerin ekonomik, sosyal ve hatta psikolojik durumları değiştikçe seçmenlerin siyasal davranışları da değişiklik gösterebilmektedir. Bu çerçevede seçmen davranışını etkileyen birçok unsur bulunmaktadır.

3.4 Seçmen Davranışlarını Etkileyen Faktörler

Tarihsel süreç içerisinde seçmen davranışlarını açıklamak için sosyolojik yaklaşım, sosyo-psikolojik yaklaşım ve ekonomik yaklaşım öne çıkmaktadır.

Sosyolojik yaklaşımda, seçmenlerin oy tercihleri büyük ölçüde ait oldukları sosyal kimliklerin bir yansıması olarak görülür. Bu bağlamda, seçmenlerin parti tercihi, örneğin dini bir bağlılık gibi, kalıcı ve değişmesi zor bir alışkanlık olarak değerlendirilmektedir.

Saha araştırmalarının artmasıyla önem kazanan sosyo-psikolojik yaklaşımda, odak noktası gruplardan ziyade bireylerdir. Bu yaklaşım, bireylerin küçük yaşlarda aile ve çevrelerinden etkilenecek edindiği siyasal tutum ve ideolojik yönelimlerin, ilerleyen yıllarda seçmenlerin parti tercihlerinde belirleyici rol oynadığını vurgular.

Ekonomik yaklaşım ise seçmenlerin her seçimde kendi çıkarlarını en iyi şekilde gerçekleştireceğine inandıkları partiye oy verdiklerini öne sürer. Bu teori, seçmenlerin temel motivasyonunun “maddi kazanç” olduğu varsayımına dayanır.

Literatürde, bu üç yaklaşım da Türkiye’de seçmen davranışlarını incelemek amacıyla kullanılmaktadır. Makroekonomik göstergeler, örneğin enflasyon, alım gücü ve işsizlik oranları, seçim sonuçlarıyla karşılaştırılmakta ve bu veriler üzerinden çeşitli analizler gerçekleştirilmektedir (Tek, 2023).

Demokratik toplumlarda oy kullanmak, bireylerin siyasal sürece katılımını sağlayan en temel ve erişilebilir eylemdir. Bu katılım, demokratik sistemin etkin bir şekilde işlemesine önemli bir katkı sunar. Bu nedenle, siyasal partiler ve adaylar, seçmenleri doğru analiz ederek oy verme kararlarını hangi faktörlerin etkilediğini anlamalıdır (Kalender, 2005).

Seçmenlerin oy kullanma davranışları ve karar süreçleri üzerine yapılan araştırmalar, seçmenlerin esasen üç temel yaklaşım doğrultusunda karar verdiklerini ortaya koymaktadır. Çoğu yazar tarafından benimsenen bu yaklaşımlar, sosyolojik, psikolojik ve ekonomik tercih perspektifleri olarak sınıflandırılabilir (Kalender, 2005).

Sosyolojik, ideolojik ve ekonomik tercih yaklaşımları, seçmenlerin oy verme davranışını şekillendiren başlıca faktörler arasında yer alır. Seçmenler tercihlerini yaparken, ya ait oldukları toplumsal grubun etkisi altında kalır, ya sahip oldukları siyasal görüşe bağlı hareket eder, ya da somut gerekçelere dayanan konular ve hizmetler doğrultusunda karar verirler.

Seçmenlerin rasyonel bireyler olduğu varsayılarak kendileri için en iyi çıkar sağlayacak tercihi yapacaklarına olan inanç seçmen davranışlarını açıklamada çokça kullanılan bir argümandır. Ekonomik faktörün seçmenin tercihinde etkin olacağı ve belli gelir gruplarının belli siyasal akımlarda yoğunlaşacağı kanısı mevcuttur.

Ülkemizde seçmenler genellikle geleceğe odaklı değil geçmişte neler yaşandığı üzerinde tercihte bulunma eğilimindedir. Üst gelir grubu durumunu korumak alt gelir grubu ise durumunu değiştirmek için tercihte bulunmaya yatkınlardır. Orta gelir grubu ise genel oranlama ile siyasal katılımı alt ve üst gelir sınıflarına göre daha azdır (Abadan & Yücekök, 1966).

Yapılan araştırmalar sonucunda seçmen davranışlarını etkileyen birçok faktörün olduğunu ortaya koymaktadır. Bu faktörlerden bazıları belirli bir seçimde daha belirleyici olurken, başka seçimlerde farklı etkenler öne çıkabilir. Örneğin, AK Parti’nin 2002

seçimlerinde tek başına iktidara ulaşmasında ekonomik faktörler seçmenler üzerinde özellikle güçlü bir etki göstermiştir.

Bir başka bir örnek olarak, 7 Haziran 2015 genel seçimlerinde AK Parti birinci parti olmasına rağmen, ilk kez tek başına iktidar olma şansını kaybetmiştir. Bu dönemde ekonomik büyüme önceki yıllara göre biraz daha yavaşladığı için AK Parti'nin oyları düşmüştür. Ancak, siyasi parti liderlerinin koalisyon görüşmelerinden bir sonuç alınamaması üzerine seçmenler 1 Kasım 2015'te yeniden sandık başına gitmiştir. Bu seçimde AK Parti oylarını 9 puan artırarak tekrar tek başına iktidara gelmiştir. Seçmenler, ekonomik koşulları bir kenara bırakarak özellikle artan terör olaylarının yarattığı güvenlik kaygısı nedeniyle oy verme davranışlarını değiştirmiştir (Metropoll, 2015). Ancak yine de seçmen davranışlarını hangi faktörün daha belirleyici olduğu veya etkisinin yoğunluğu açısından değerlendirmek her zaman kolay olmayabilir.

Seçmen davranışını önemli ölçüde etkileyen unsur ekonomidir. Ekonomi, seçmen davranışını, parti kuruluşlarını ve politik konjonktürü şekillendiren en temel faktörlerden biridir. Seçmenler, ekonomik istikrar ve refah seviyeleri doğrultusunda politik tercihlerde bulunurken, ekonomik krizler veya büyüme dönemleri, oy verme davranışını doğrudan etkileyebilir. Ekonomik sorunlar, yeni siyasi hareketlerin veya partilerin doğmasına zemin hazırlayabilir, bu da mevcut siyasi yapıyı dönüştürebilir. Ayrıca, ekonomik koşulların politik gündemi belirlemesi, hükümetlerin uyguladığı ekonomik politikaların halkın memnuniyetiyle ilişkisini güçlendirir veya zayıflatır. Sonuç olarak, ekonomik faktörler, sadece seçmen tercihlerinde değil, aynı zamanda yeni partilerin ortaya çıkışında ve mevcut siyasi konjonktürün şekillenmesinde de belirleyici bir rol oynaması sebebiyle kapsamlı şekilde bu çalışma çerçevesinde ele alınacaktır.

Politik konjonktürün en belirgin değişkenlerinden olan ekonomik krizler siyasal partiler üzerinde büyük etkiler yaratır. Seçmenler, bir ekonominin durgunluk, işsizlik, enflasyon veya finansal istikrarsızlık gibi olumsuz koşullarla karşılaştığı kriz dönemlerinde, mevcut iktidarı sorumlu tutarak alternatif arayışına girerler ve bu durum genellikle muhalefet partilerinin veya yeni kurulan partilerin güç kazanmasına neden olur (Krugman, 2009).

Seçmen davranışlarını inceleyen araştırmalar, ekonomik faktörlerin seçmen tercihleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Muzaffer Sencer ve Gülay Ercins'in çalışmalarında da ekonomik etmenlerin seçmen davranışlarını diğer faktörlere göre daha güçlü biçimde etkilediği vurgulanmıştır (Ercins, 2007; Sencer, 1974).

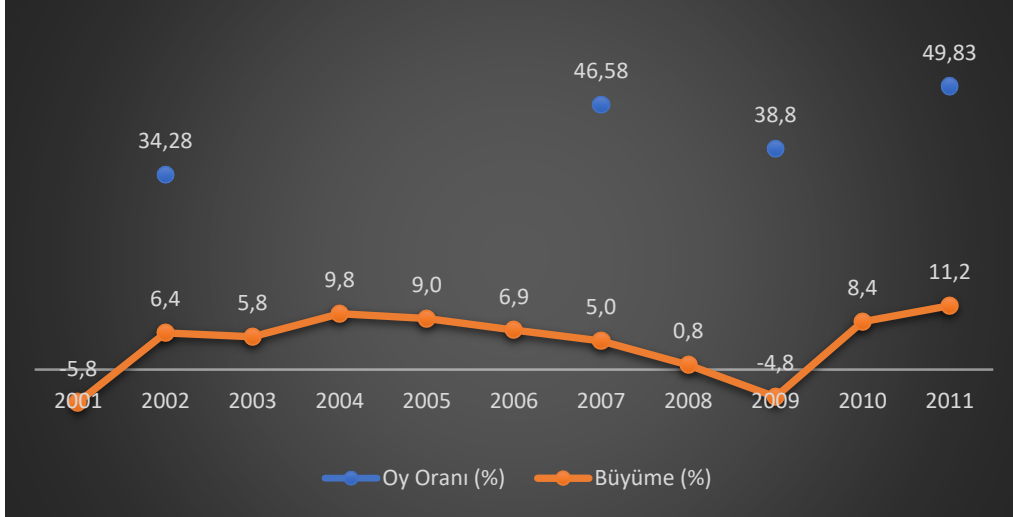
Bireylerin siyasi davranışları yalnızca kendi ekonomik koşullarıyla değil, aynı zamanda ülkenin genel ekonomik durumu ile de şekillenmektedir. Siyasal partiler ve liderler, seçmenlerin tercihlerini etkilemek amacıyla ekonomi politikalarını bir araç olarak kullanmaktadır. Araştırmalar, ekonomik büyüme, enflasyon ve işsizlik gibi makro göstergelerdeki değişimlerin seçmenlerin siyasi kararları üzerinde belirleyici bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Seçmenin gelir seviyesi, yaşam tarzını ve gündelik yaşamdaki önceliklerini direkt olarak etkilemektedir. Özdemir'e (2019) göre, gelir düzeyi yüksek olan bireyler, toplumsal statülerini korumak ve bu statülerini sürdürmek için sistemin işleyişini yakından izleyerek karar mercilerini ve süreçlerini etkilemeye çalışırlar. Türkiye'de seçmenler için ekonomik performans oy verme davranışında her zaman çok etkili olmuştur. Mevcut hükümetin ekonomik performansı nasıl ise seçmenin tercihi büyük oranda buna göre şekillenir (Özdemir, 2019).

Seçmenler, ülkedeki ekonomik koşulların sorumluluğunu genellikle siyasi iktidara atfetmektedir. Enflasyon ve işsizlik gibi makroekonomik göstergelerdeki artışlar iktidarın oy kaybetmesine yol açarken, bu göstergelerdeki azalmalar oy kazanımını beraberinde getirmektedir (Sezgin, 2007).

Kramer (1971), yaptığı çalışmada ekonomide yaşanan olumlu gelişmelerin iktidar partilerinin, aksi durumun ise muhalefet partilerinin lehine sonuçlar yarattığına ulaşmıştır (Çinko, 2006). Dolayısıyla iktidarda bulunan siyasi partilerin aldıkları oy oranlarında meydana gelen dalgalanmaların büyük oranda uygulanan ekonomi politikalarının sonuçlarına dayandığı söylenebilir.

Araştırmalar, ekonomik faktörlerin seçmenlerin siyasal tercihlerini şekillendirmede önemli bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Şekil 3.3 Oy oranı ile büyüme ilişkisi

Şekil 3.3'ten de görüleceği üzere 2002 seçimleri, Türkiye'de ekonomik koşullardaki önemli değişimlerin seçmen tercihlerinde nasıl farklılıklara yol açabileceğini ve bu değişimlerin ülke siyasetinde ne denli etkili olabileceğini ortaya koyması açısından önem taşımaktadır. Enflasyon, reel gelir ve işsizlik, bireyler üzerinde en belirgin etkileri olan ekonomik göstergeler olarak öne çıkmaktadır. Ekonomik büyümenin bu göstergelerin çoğunu kapsamaması nedeniyle, Şekil 3.3'te ekonomik büyüme ile AK Parti'nin oy oranındaki değişim arasındaki ilişki gösterilmeye çalışılmıştır.

Şekil 3.3 incelendiğinde, ekonomik büyüme ile AK Parti'nin oy oranındaki değişimlerin büyük ölçüde paralellik gösterdiği dikkati çekmektedir. 2002–2007 arası dönemde Türkiye ekonomisi yıllık ortalama %7 civarında büyümüştür. Bu dönem aynı zamanda AK Parti'nin oy oranını istikrarlı biçimde artırdığı bir süreçtir (2002: %34, 2007: %46).

2002 yılında yaşanan büyük bir ekonomik kriz ortamında tek başına iktidara gelen AK Parti'nin oy oranı, 2009'da küresel ekonomik krizin etkisiyle gerileme göstermiştir. 2009 yılından itibaren ekonomideki toparlanmayla paralel olarak AK Parti'nin de oy oranını artırdığı görülmektedir. Seçmenler ekonomide yaşanan olumlu yöndeki bir değişimin sonucu olarak iktidara olan desteklerini sürdürmektedir. Bu düşüncenin tersi olarak ekonomide yaşanabilecek olumsuz gelişmelerin sonucu olarak seçmenlerin desteklerini iktidar partisinden çekerek onları cezalandırabilecekleri söylenebilir. 2008 yılında ortaya çıkan küresel krizin etkileri ise Türkiye'de de hissedilmiş ve 2009 yerel seçimlerinde AK Parti oylarında düşüş yaşanmıştır.

Ali Çarkoğlu'nun 1950-1995 yıllarını kapsayan çalışmasında, ekonominin temel makro göstergeleri olan enflasyon, kişi başına GSMH ve işsizlik ile siyasi partilere verilen destek arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma, ekonomik göstergelerdeki iyileşmenin iktidar partilerine olan desteği artırdığı sonucuna varmıştır (Çarkoğlu, 1997; Aktaran: Ercins, 2007).

Birol Akgün'ün, ekonominin makro göstergelerinin iktidar partisinin oy oranları üzerindeki etkisini incelediği çalışmasında, iktidar partisinin oylarının milli gelirle pozitif, işsizlik ve enflasyonla ise negatif yönde ilişkilendiği görülmüştür. Akgün, Türkiye'de seçmenlerin ekonomik büyümeye duyarlı olduğunu, ancak enflasyon gibi alım gücünü olumsuz etkileyen gelişmelere karşı daha güçlü tepki verdiklerini vurgulamıştır. Bu bağlamda, iktidarı cezalandırma eğiliminin, ödüllendirme eğilimine göre daha baskın olduğunu ifade etmiştir (Akgün, 2000).

3.5. Politik Konjonktür ile Seçmen Davranışları Arasındaki İlişki

Politik konjonktür teorisi, ekonomik dalgalanmaların siyasi karar alıcılar tarafından bilinçli bir şekilde yönlendirildiğini öne sürer. Bu teori, iktidardaki siyasetçilerin yeniden seçilme hedefiyle ekonomik parametreleri manipüle ederek seçmen davranışlarını etkilediğini savunur. Seçmen davranışları üzerindeki bu etkiler, özellikle seçim öncesi dönemlerde çarpıcı bir şekilde gözlemlenir.

Politik konjonktür teorisi, seçim dönemlerinde ekonomik politikaların nasıl değiştiğini ve bu değişikliklerin seçmen davranışlarını nasıl etkilediğini açıklar. Teoriye göre, iktidardaki hükümetler:

1. Seçim öncesinde ekonomik büyümeyi hızlandırmak için kamu harcamalarını artırır ya da vergi indirimlerine gider.
2. Para politikasını gevşeterek faiz oranlarını düşürür ve tüketimi teşvik eder.
3. Seçim sonrasında ise ekonomideki bu yapay büyümenin olumsuz etkilerini düzeltmeye yönelik kemer sıkma politikaları uygular.

Seçmenler ise genellikle kısa vadeli ekonomik kazançlara odaklanarak karar verdiği için bu manipülasyonları fark etmeyebilir.

Seçmen davranışları, ekonomik göstergelerden ideolojik yaklaşımlara, lider karizmasından medya etkisine kadar birçok faktörden etkilenir. Politik konjonktür teorisi,

bu faktörler arasında ekonomik unsurları öne çıkarır. Özellikle kriz dönemlerinde, seçmenler mevcut sistemden memnuniyetsizlik duyduklarında yeni siyasi partilere yönelme eğilimi gösterirler. Bu durumda seçmenlerin talepleri, yeni partilerin politikalarını şekillendirir. Örneğin, ekonomik kriz dönemlerinde seçmenler, mevcut hükümetin ekonomik politikalarını eleştirerek, bu sorunlara çözüm öneren yeni partilere yönelirler. Aynı şekilde, toplumsal kutuplaşmanın arttığı dönemlerde seçmenler, kendilerini mevcut partilerde temsil edilmediğini hissedebilir ve daha radikal ya da alternatif partilere yönelme eğilimi gösterebilir. Türkiye özelinde döviz kuru dalgalanmaları, enflasyon oranları ve işsizlik gibi ekonomik göstergelerin seçmen tercihlerini önemli ölçüde etkilediği görülmüştür.

Türkiye’de 2014-2025 döneminde siyasi arenada çeşitli yeni partiler kurulmuş ve bu partiler hem politik hem de ekonomik açıdan farklı stratejiler benimsemiştir. Bu yıllar arasında kurulan siyasi partilerin çoğu, ülkedeki ekonomik krizler, otoriterleşme eleştirileri, kutuplaşma ve toplumsal taleplerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Seçim tarihleri göz önüne alındığında, seçmen davranışları, bu dönemde kurulan siyasi partilerin politik konjonktüre uygun olarak şekillendiğini ve bu partilerin toplumdaki mevcut talepleri karşılamaya yönelik olduğunu göstermektedir. Seçmenler, siyasi ve ekonomik koşullara göre oy tercihlerini değiştirerek, politik konjonktürün doğrudan bir yansıması olarak hareket etmişlerdir.

Sonuç olarak, Türkiye’de 2014-2025 yılları arasında kurulan siyasi partilerin her biri, politik konjonktürün dinamiklerine göre şekillenmiş ve dönemin toplumsal, ekonomik ve siyasi koşullarına yanıt vermiştir. Bu dönemde Türkiye’deki siyasi partilerin kurulması, genellikle ekonomik ve siyasi krizlerle ilişkili olduğu, her bir siyasi partinin kurulma sebepleri ve bu partilerin seçmen davranışlarına etkisi, politik konjonktür teorisinin bir örneği olarak ele alınabilir.

2014–2025 DÖNEMİNDE TÜRKİYE’DE POLİTİK VE EKONOMİK KONJONKTÜR

2 bölüm halinde analiz edilecek olan 2014-2025 dönemi, Türkiye'nin hem siyasi hem de ekonomik yapısında köklü dönüşümlerin yaşandığı bir zaman dilimini ifade etmektedir. Bu on yıllık süreçte, ülke birçok açıdan tarihsel kırılmalara sahne olmuş; siyasi rejimde yapısal değişiklikler, ekonomik politikalarda yön değişimleri ve toplumun siyasal tercihlerinde dalgalanmalar gözlemlenmiştir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçiş, 15 Temmuz 2016'daki darbe girişimi, art arda gelen seçimler, ittifak siyasetinin kurumsallaşması ve muhalefetin yeniden yapılanması bu dönemin öne çıkan siyasal gelişmeleri arasında yer almıştır.

Bu dönemde aynı zamanda, ekonomik alanda yüksek enflasyon, kur krizleri, işsizlik oranlarındaki artış, faiz politikaları üzerindeki tartışmalar ve pandemi sürecinin yarattığı tahribat, Türkiye ekonomisinin hem iç hem dış dinamiklerle sınıandığı bir tablo ortaya koymuştur.

Bu bölümde, politik konjonktür teorisinin sunduğu perspektif çerçevesinde, Türkiye'deki siyasi ve ekonomik gelişmeler dönemselsel olarak incelenecek ve iktidar ile muhalefet arasındaki denge değişimlerinin ekonomi politikalarına yansımaları değerlendirilecektir. Siyasal istikrarın ekonomik istikrar üzerindeki etkisi; seçim takvimlerinin ekonomi yönetimi üzerindeki baskıları, popülist politikaların ekonomik sürdürülebilirlik açısından doğurduğu sonuçlar ve kurumsal kapasitenin bu süreçte nasıl evrildiği sorularına yanıt aranacaktır. Böylece, Türkiye'nin 2014–2025 dönemindeki politik ve ekonomik görünümü, teorik bir çerçeveye bütünleştirilerek analiz edilecektir.

Temel ekonomik göstergeler kapsamında büyüme, enflasyon, işsizlik ve dış ticaret oranlarına ilişkin veriler özetlenmiştir. Kamu harcamalarına ilişkin toplam kamu harcamasına ek olarak kamu harcama kalemlerinden genel bütçe gelirleri, vergi geliri, genel bütçe harcamaları, personel giderleri, mal ve hizmet alım giderleri, cari transferler, kamu net borç stoku/GSYİH ve borçlanma verileri özetlenmiştir.

4.1 2014-2018 Arası Türkiye’de Makro Ekonomik Göstergeler

4.1.1 Büyüme

2014 yılı Türkiye için oldukça hareketli bir yıl olmuştur. 2009 yılında Dünya ekonomisinde yaşanan küresel krizin etkisinden sonra hızla toparlanma sürecine giren Türkiye ekonomisi, 2014 yılında yeniden görece bir durgunluk sürecine girmiş; büyüme oranı %2,9 ile tarihsel ortalamaların altında gerçekleşmiştir (TOBB, 2015). Gezi Parkı olayları ile bunları izleyen 17 ve 25 Aralık 2013 operasyonları, 2014 yılının da temel gündem başlıkları arasında yer almıştır (BBC, 2014). Söz konusu dönemde Türk lirasında belirgin bir değer kaybı, buna bağlı olarak döviz kurlarında artış yaşanmış; bu gelişmeler üzerine Merkez Bankası 28 Ocak’ta politika faizini %4,5’ten %10’a yükseltmiştir (Karagöl, 2014).

Irak, Rusya ve Suriye başta olmak üzere komşu ülkelerde devam eden jeopolitik sorunlar, ekonomik büyümeyi sınırlayan başlıca dış faktörler arasında yer almıştır (TOBB, 2015). Söz konusu dönemde yaşanan 2016 yılı darbe girişimi ve Suriye iç savaşı sebebiyle ülkemize sığınan sığınmacıların etkileri ekonomik göstergelerde yaşanan en belirgin kırılma sebepleri olarak kabul edilebilir (Durgut, 2020).

2015 yılı hem yurt içinde hem de yurt dışında belirsizliklerin ve dalgalanmaların yoğunlaştığı bir dönem olmuştur. Ülke içinde artan bölgesel jeopolitik riskler ile iki seçim sürecinin yarattığı siyasal belirsizlikler, ekonomik gelişmeler üzerinde belirleyici rol oynamıştır (TOBB, 2016). Türkiye ekonomisi 2015 yılında küresel ekonomideki belirsizliklere ve jeopolitik gerginliklere rağmen, %6,1 büyüme göstermiştir (TOBB, 2017).

2016 yılı yine ülkemiz için hareketli olaylara sahne olmuştur. Jeopolitik ve siyasi gerginlikler ile yakın coğrafyamıza hâkim olan savaş haricinde 15 Temmuz Darbe Girişiminin etkisiyle büyüme hızımız %3,3 düzeyinde kalmıştır. Bu büyüme oranı krizden çıkış yılı olan 2009 sonrası gerçekleşen en düşük büyüme oranlarından biri olmuştur (TOBB, 2018).

2017 yılında ekonomik büyümeye yeniden ivme kazandırmak ve iktisadi faaliyetleri canlandırmak amacıyla çeşitli politika tedbirleri hayata geçirilmiştir. Özel sektör iş birliği ile finansmana erişimi kolaylaştırma çalışmaları kapsamında sağlanan krediler, vergi indirimleri, istihdam ve üretime yönelik teşvikler, üretim ve iç talebi destekleyerek

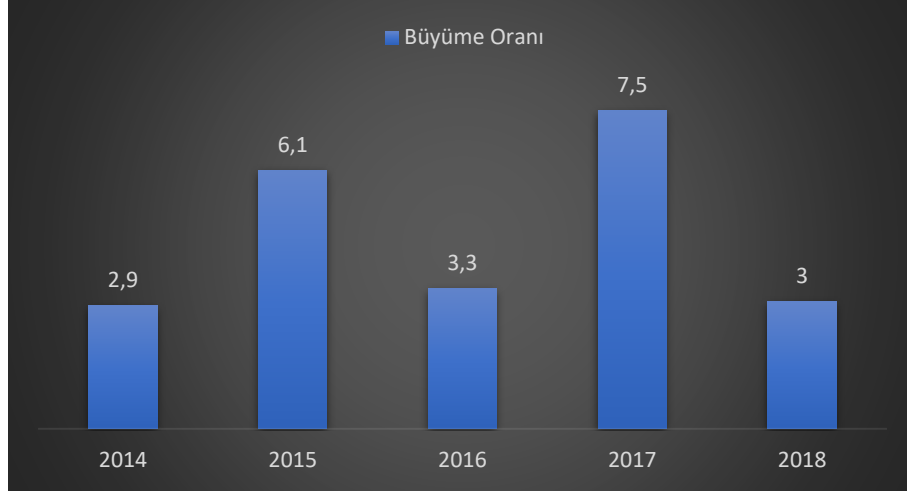
ekonomideki güçlü büyümede etkili olmuş ve 2016 yılının son döneminden itibaren tekrar hızlı bir büyüme sürecine girilmiştir (TOBB, 2018). Böylece, Türkiye ekonomisi için 2017 yılı büyüme hızı %5,5 olarak tahmin edilirken, yıl sonunda beklentilerin üzerinde %7,5'lük bir büyüme hızına ulaşılmıştır.

2018 yılında küresel piyasalarda artan belirsizlikler ve döviz kurunda yaşanan şokların ardından Türk lirasının değer kaybetmesi ile yükselen enflasyonu kontrol altına almak amacıyla uygulanan sıkı para politikası, ekonomik büyümenin yıl genelinde yavaşlamasına neden olmuştur. Türkiye ekonomisinin büyüme oranı, önceki yıla kıyasla 4,7 puan azalarak %3 seviyesine düşmüştür (TOBB, 2019).

Tablo 4.1 2014-2018 yılları arası büyüme, enflasyon ve işsizlik oranları

Yıllar	Büyüme Oranı (%)	Enflasyon Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)
2014	2,9	8,17	9,9
2015	6,1	8,81	10,3
2016	3,3	8,53	10,9
2017	7,5	11,92	10,9
2018	3	20,3	10,9

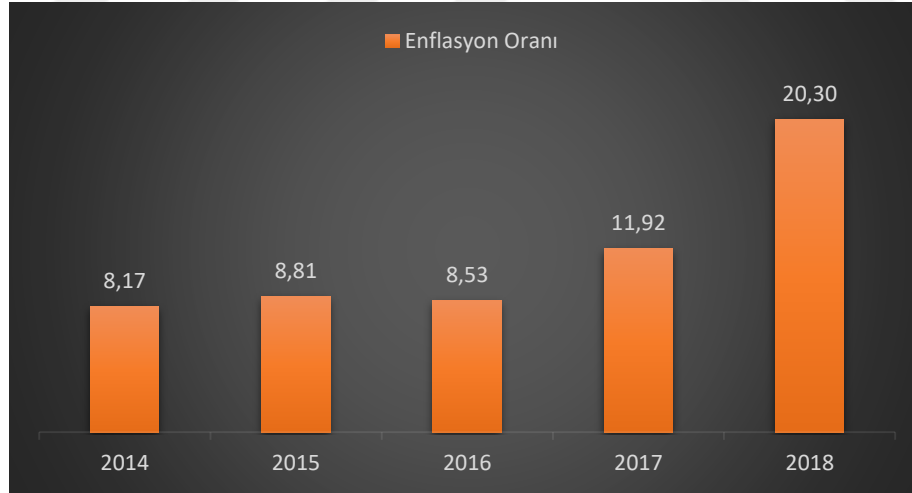
Türkiye'nin ekonomik büyümesi 2014-2018 döneminde dalgalı bir seyir izlemiştir. 2014-2017 yılları arasında ortalama %5 civarında büyüme gösteren Türkiye ekonomisinde incelenen dönem içerisinde en yüksek büyüme oranı 2017 yılında gerçekleşmiştir. Bu dönemde büyümenin yüksek seyretmesinde; teşvik politikaları çerçevesinde sağlanan kredi imkanları, vergi indirimleri, istihdamı destekleyici uygulamalar, iç talep ve yatırımlardaki artışın yanı sıra düşük baz etkisi ile küresel ekonomilerdeki toparlanma etkili olmuştur (TOBB, 2018).

Şekil 4.1 2014-2018 yılları büyüme oranları

4.1.2 Enflasyon

2014-2016 yılları arasında %8 olarak gerçekleşen ortalama enflasyon oranı 2017'den itibaren iki haneli olarak devam etmiştir. Temel amacı fiyat istikrarını sağlamak olan Merkez Bankası enflasyonu düşürmek için bir dizi önlemler alsa da enflasyon oranı çift hanelerde kalmaya devam etmiş ve 2018 yılında özellikle kur artışlarının etkili olmasıyla enflasyon oranı %20,3 gerçekleşmiştir (Eğilmez, 2018).

Şekil 4.2 2014-2018 yılları enflasyon oranları

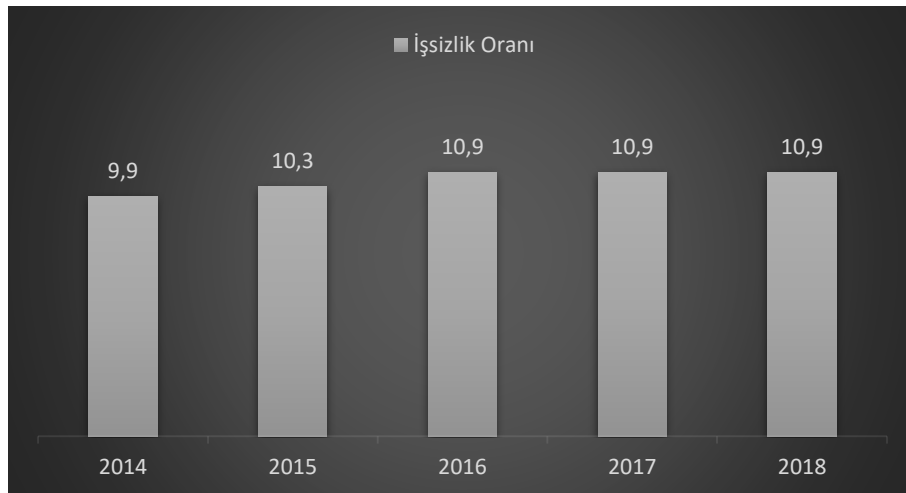
4.1.3 İşsizlik

İşsizlik oranı, işgücü artışının istihdam edilenlerden fazla olması nedeniyle 2014 yılında bir önceki yıla göre 0,9 puan artışla %9,9 seviyesine, 2015 yılında ise %10,3 seviyesine yükselmiştir (TOBB, 2015; TOBB, 2016).

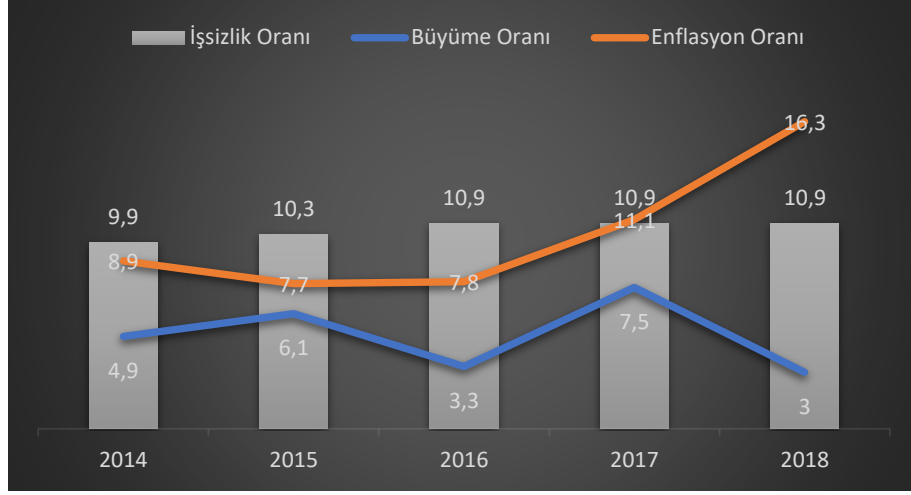
Hem küresel ölçekte hem de Türkiye’de yaşanan zayıf büyüme performansları, işgücü piyasası üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. 2011–2014 döneminde tek haneli seviyelerde seyreden işsizlik oranı, 2015 yılından itibaren yeniden çift hanelere çıkmıştır. 15 Temmuz darbe girişimi, küresel belirsizlikler ve ekonomik daralma gibi etkenler de işsizliğin artışında belirleyici olmuştur (TOBB, 2017). 2017 yılında başlatılan istihdam seferberliği ve artırılan istihdam teşvikleri, işgücü piyasasında olumlu etkiler yaratmış; ekonomik büyümenin de katkısıyla istihdam edilen kişi sayısı uzun yılların ortalamasının üzerine çıkmıştır. 2016’da işsizlik oranı bir önceki yıla göre 0,6 puan yükselerek %10,9’a ulaşmış, 2017 yılında ise bu oran aynı seviyede kalmıştır (TOBB, 2018).

2018 yılında istihdam piyasasında görülen olumsuz tablo; küresel ve ulusal ölçekte büyüme hızının yavaşlaması, iç talep, yatırım ve ihracattaki durgunluğun üretim üzerindeki baskısı, istihdam artışının işgücü artışına yetişememesi ve işgücüne katılım oranındaki yükseliş gibi etkenlerden kaynaklanmıştır. 2017’de %10,9 olan işsizlik oranı, 2018’de 0,1 puan artarak %11 seviyesine yükselmiştir (TOBB, 2019).

2014 yılında çift hanelere dayanan işsizlik oranı 2015-2018 yılları arasında %10’un üzerine çıkarak çift hanelere ulaşmıştır. İşsizlikle mücadele amacıyla 2017 yılında başlatılan sosyal güvenlik primine destek uygulaması ve istihdam edilen çalışanın ücretinden kesilen verginin de devletçe ödenmesi uygulamasına rağmen işsizlik oranı ilerleyen yıllarda da yükselmeye devam etmiştir (Eğilmez, 2019). Söz konusu yıllar arasında genel olarak iki haneli yaklaşık %10 seviyelerinde gerçekleşmiştir.

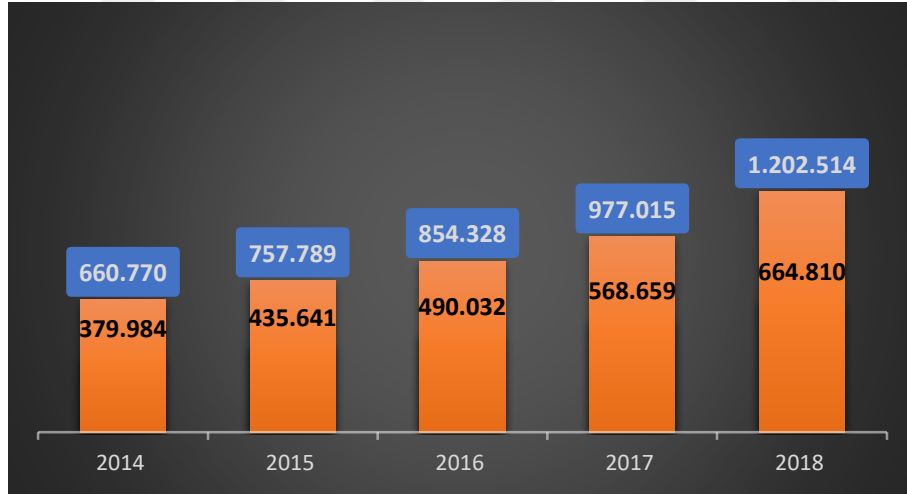
Şekil 4.3 2014-2018 yılları işsizlik oranları

Şekil 4.4 2014-2018 yılları işsizlik, büyüme ve enflasyon oranları

4.1.4 Vergi

Genel devlet gelirlerinin önemli bir bölümünü oluşturan vergi gelirleri, 2014–2018 döneminde ortalama %5 artış göstermiş; en yüksek artış ise 2017 yılında %7,5 ile yaklaşık 569 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bu yıllar arasına vergi gelirlerinin toplam gelir içindeki payı da ortalama %57 olmuştur.

Şekil 4.5 Vergi gelirinin toplam gelir içindeki payı

4.2 2019-2025 Arası Türkiye’de Makro Ekonomik Göstergeler

4.2.1 Büyüme

Tablo 4.2 2019-2024 yılları arası büyüme, enflasyon ve işsizlik oranları

Yıllar	Büyüme Oranı (%)	Enflasyon Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)
2019	0,8	15,2	13,7
2020	1,9	12,3	13,1
2021	11,4	19,6	12
2022	5,5	72,3	10,4
2023	4,5	53,9	9,4
2024	3,1	59,5	9,3

2017 sonrasında Türkiye ekonomisinde gözlemlenen yavaşlama eğilimi, 2019 yılında küresel ekonomik faaliyetlerdeki gerileme, yerel seçimlerin ve jeopolitik gelişmelerin piyasalar üzerindeki belirsizlik yaratıcı etkileriyle daha da belirgin hale gelmiş; bu dönemde ekonomik büyüme oranı %0,8 seviyesinde gerçekleşmiştir (TOBB, 2021).

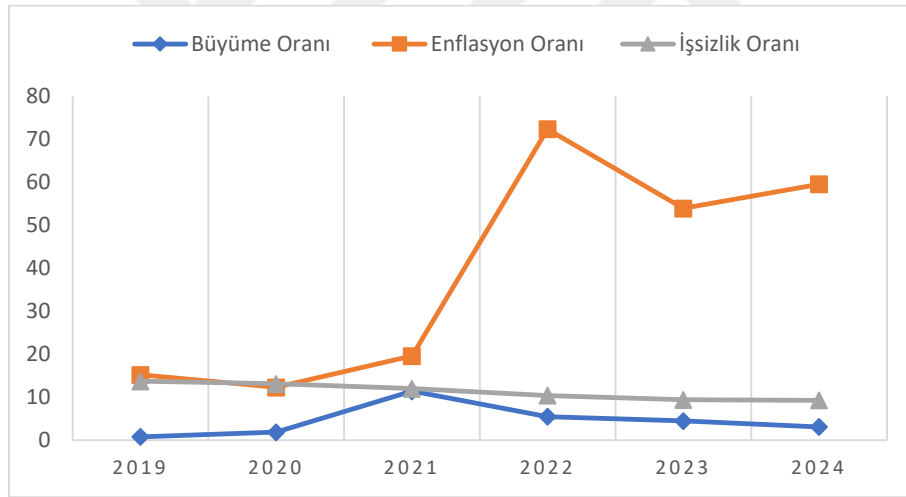
Tüm dünyayı etkisi altına alan koronavirüs (Covid-19) salgınından olumsuz şekilde etkilenen Türkiye ekonomisi, 2020 yılında %1,9 büyüme oranı yakarlarken (TOBB, 2021), salgınının Türkiye ekonomisi üzerindeki olumsuz etkileri, ülke genelinde yaygınlaşan aşılama sürecinin olumlu seyri ve salgına yönelik alınan kısıtlamaların hafiflemesiyle birlikte 2021 yılında azalmıştır (TOBB, 2023). Covid-19 salgınının ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerini hafifletmek amacıyla uygulanan destek ve önlemler sonucunda, Türkiye ekonomisi 2021 yılında %11,4 oranında büyüyerek son 50 yılın en yüksek büyüme düzeyine ulaşmıştır (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023).

Covid-19 salgınının ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerinin hafiflemesinin akabinde Rusya-Ukrayna savaşı patlat vermişti. Bu savaşla beraber artan ham madde ve enerji maliyetlerine ek olarak bölgesel tedarik zincirlerindeki aksamaların Türkiye

ekonomisinin büyüme performansı üzerindeki etkileri sınırlı olmasına rağmen Türkiye ekonomisi 2022 yılının ilk yarısında yüzde 7,5 oranında güçlü bir büyüme oranı kaydederken yıl sonunda %5,5 büyümüştür (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023; TOBB, 2024).

2022 yılında Rusya-Ukrayna savaşının enerji ve gıda fiyatlarındaki artıştan kaynaklanan olumsuz yansımalarına, küresel ekonomideki zayıf seyre ve çeşitli küresel zorluklara rağmen Türkiye ekonomisi %5,5 oranında büyüme göstermiştir (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2024). 2023 yılının ilk çeyreğinde yaşanan depremin olumsuz etkilerine karşın, hizmetler sektörünün güçlü seyrini sürdürmesi ve iç talebin canlılığını koruması sayesinde Türkiye ekonomisi %4,5 oranında büyüme kaydetmiştir (TOBB, 2024).

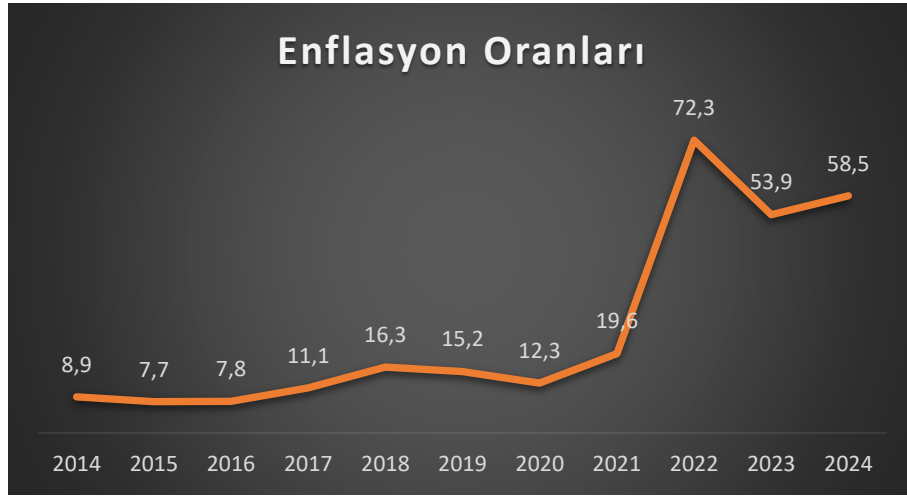
Devam eden süreçte enflasyonla mücadele için yürütülen sıkı para politikalarına ve Orta Doğu'daki yükselen jeopolitik gerilimlere rağmen, Türkiye ekonomisi %3,1 oranında büyüme göstermiştir.

Şekil 4.6 2014-2018 yılları işsizlik, büyüme ve enflasyon oranları

Türkiye'nin ekonomik büyümesi 2019-2025 döneminde de dalgalı bir seyir izlemiştir. Büyüme rakamlarına bakıldığında 2018 yılındaki %3'lük büyüme, 2019 yılında %0,8 seviyesindeyken 2020 yılında bu rakam %1,9 olarak gerçekleşmiştir. İlgili dönemdeki en büyük büyüme oranının görüldüğü yıl 2021 yılı olmuştur. 2021 yılındaki bu yüksek oranlı büyümeye, Covid-19 salgınının ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik alınan tedbir ve destekler ve küresel ekonomilerdeki canlanma katkı yapmıştır.

4.2.2 Enflasyon

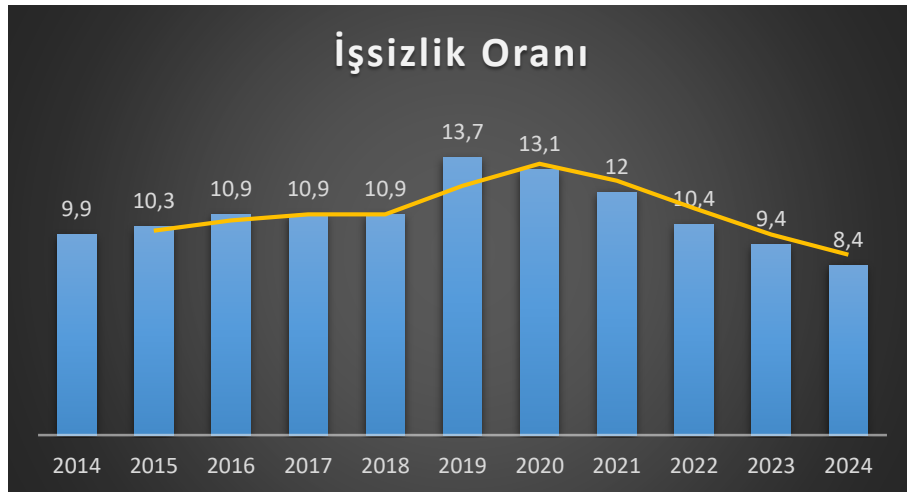

Şekil 4.7 2019-2024 yılları enflasyon oranı

Çift haneli enflasyon oranları 2018 yılından itibaren de devam etmiştir. 2022 yılında enflasyon oranı %72,3 olarak gerçekleşmiştir. Eğilmez'e göre bu durumu açıklayan iki temel faktör bulunmaktadır: (1) Maliye politikasının, vergi indirimleri ve kamu harcamalarının artırılması gibi önlemlerle gevşek bir şekilde uygulanması; (2) Enflasyon yükselirken para politikasının faiz indirimleriyle daha da gevşetilmesi (Eğilmez, 2022).

4.2.3 İşsizlik

Çift hanelere dayanan işsizlik oranı 2019 yılından itibaren düşmeye başlamış ve 2023 yılında işsizlik oranı tek hanelere düşmüştür.

Şekil 4.8 2019-2024 yılları işsizlik oranı

2019 yılında, küresel ve iç piyasalardaki yavaşlamanın yanı sıra talepteki düşüş, tasarruf ve yatırım seviyelerinin düşük kalması ile istihdam yaratan sektörlerdeki daralma, işgücü piyasaları üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. 2015'ten itibaren çift haneli seviyelerde seyreden işsizlik, işsizlikle mücadeleyle yönelik uygulamalara rağmen 2019'da artışı sürdürmüştür. 2018'de %11,0 olan işsizlik oranı, 2019'da 2,7 puan yükselerek %13,7'ye ulaşmıştır (TOBB, 2021).

2020 yılının mart ayının ikinci yarısında koronavirüs salgınının Türkiye'de etkisini göstermeye başlamasıyla, sosyal hareketliliği kısıtlayan önlemler, kısmi karantinalar, bazı ekonomik faaliyetlerin geçici olarak durdurulması ve işletmelerin daha düşük kapasiteyle çalışması istihdam üzerinde baskı yaratmıştır. Bu tedbirler ve salgın nedeniyle işgücüne katılımın azalması sonucu işsizlik oranı 0,5 puan düşerek %13,2'ye inmiştir (TOBB, 2021).

Koronavirüs (Covid-19) salgınının yol açtığı ekonomik yavaşlama ve uygulanan kısıtlama ile kapanma önlemleri, işgücü piyasaları üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Küresel ölçekte istihdam daralmış ve işsizlik oranları belirgin şekilde yükselmiştir. Salgın, çalışma biçimlerinde de köklü ve belirgin değişimlere neden olmuştur. 2021 yılında küresel ekonomideki toparlanma ile işsizlik azalmaya başlamış olsa da yüksek seviyelerini korumuştur. Bu dönemde istihdam edilenlerin sayısı %7,9 artarken, işsizlik oranı 1,1 puan düşerek %12,0 seviyesine gerilemiştir (TOBB, 2022).

Koronavirüs (Covid-19) salgınına karşı uygulanan hareket kısıtlamaları ve karantina önlemlerinin kaldırılmasıyla birlikte, ekonomik faaliyetlerdeki canlanma ile iç ve dış talebin güçlü seyri 2021 yılında işgücü piyasasına olumlu yansımıştır. Bu süreçte istihdam artarken, işsizlik oranında düşüş gözlenmiştir. 2022 yılında istihdam edilenlerin sayısı %6,8 oranında artmış, işsizlik oranı ise 1,6 puan azalarak %10,4 seviyesine gerilemiştir (TOBB, 2023).

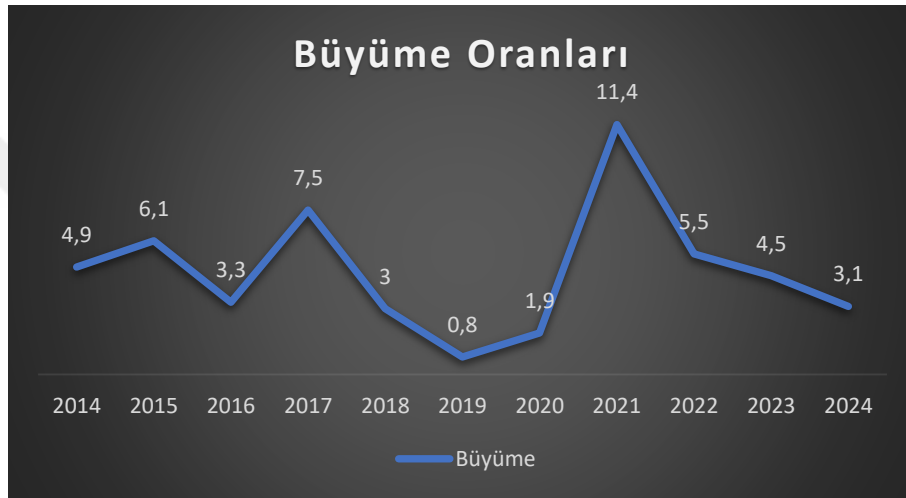
2023 yılında, küresel ve ulusal büyümedeki yavaşlama ile ekonomik faaliyetlerdeki ivme kaybına ve yurtdışı talepteki düşüşe rağmen, iç talebin güçlü seyretmesi istihdam artmasını sağlamış ve işsizlik oranı da azalmaya devam etmiştir. 2023 yılında istihdam edilenler %2,9 artarken, işsizlik oranı 1 puan azalarak %9,4'e gerilemiştir (TOBB, 2024).

2024 yılında işgücü piyasası, ekonomik büyüme ve sektörel gelişmelerin etkisiyle olumlu bir seyir izlemiş ve işsizlik oranı 1 puan azalarak %8,4'e gerilemiştir.

4.3 Genel Değerlendirme

4.3.1 Büyüme

Ekonomik büyüme bir ülkenin milli gelirindeki yıllar itibarıyla yaşanan artışları ifade eder (Yöyen, 2023). 2014-2024 dönemi, Türkiye'nin ekonomik yapısında önemli değişikliklerin yaşandığı hem iç hem de dış dinamiklerin etkisiyle ekonomik performansının dalgalandığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde Türkiye'nin Gayri Safi Yurt İçi Hasılası (GSYİH) çeşitli dalgalanmalar yaşamıştır. 2014'ten itibaren yıllık büyüme oranları değişiklik göstermiştir:

Şekil 4.9 2014-2024 yılları büyüme oranları

Kaynak: <https://www.imf.org/en/Countries/TUR> adresinden elde edilen verilerle oluşturulmuştur.

2014–2024 arası dönemde Türkiye ekonomisinin büyüme performansı, küresel gelişmelerin ve iç politik konjonktürün etkisiyle dalgalı bir seyir izlemiştir. 2014 yılında %4,9 oranında büyüme kaydeden Türkiye ekonomisi, 2016'daki darbe girişiminin ardından %3,3 büyümüş, 2017'de teşviklerin etkisiyle %7,5 oranında güçlü bir toparlanma göstermiştir. Ancak 2018 yılında yaşanan döviz krizi ve ardından gelen makroekonomik istikrarsızlık, büyüme oranını %3'e çekmiştir. 2020 yılında Covid-19 pandemisinin etkisiyle büyüme %1,9'a gerilemiş, 2021'de genişleyici politikalar ve kredi genişlemesinin etkisiyle %11,4 gibi dikkat çekici bir büyüme kaydedilmiştir. Bu yüksek büyüme oranı, üretim ve ihracata dayalı olmakla birlikte, sürdürülebilirlik açısından tartışmalı olmuştur. 2023 ve 2024 yıllarında büyüme oranı tekrar yavaşlamış ve yapısal sorunların etkisiyle potansiyelin altında kalmıştır.

Türkiye, IMF'ye göre 2024 itibariyle dünyanın 17'nci büyük ekonomisidir. Türkiye'nin son 10 yıldaki GSYİH büyüme verileri incelendiğinde, Şekil 4.9'da görüldüğü üzere, ekonomide istikrarlı bir büyüme eğilimi gözlenmemektedir. Büyüme oranlarının grafikteki seyri, adeta zikzaklar çizerek değişken bir görünüm sergilemektedir (Yöyen, 2023).

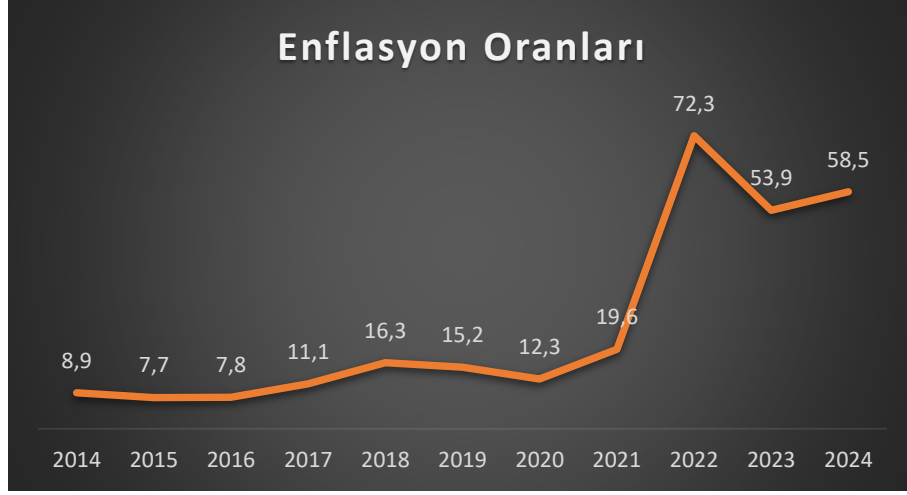
2014 itibarıyla ortalama (4,7) olarak büyüme rakamları yakalandıysa da bu durum süreklilik arz etmemiş ve bir yükselip bir düşen oran 2019'da dip yaparak %0,8 olarak gerçekleşmiştir. 2020 yılında küresel salgının da etkisiyle %2'nin altında kalan büyüme, 2021 yılında %11,4 gibi rekor bir seviyede gerçekleşmiştir. 2022 yılında büyüme grafiği yeniden aşağılara doğru inmiş ve %5,5 büyüme oranı yakalanmış, 2023'te %4,5 ve son olarak 2024'de ise Türkiye ekonomisi %3,1 büyümüştür.

Türkiye'nin son 10 yıldaki ekonomik büyüme performansı genel olarak ele alındığında, küresel finansal krizler ve salgın gibi olumsuz faktörlere rağmen başarılı bir seyir izlediği söylenebilir; zira yıllık ortalama büyüme oranı %4,7 olarak gerçekleşmiştir. Bununla birlikte, büyüme rakamlarının dalgalı seyri, ekonomide istikrarın sınırlı olduğunu ve ekonomik yapının kırılgan bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Yöyen, 2023).

OECD'nin haziran ayında yayımladığı ekonomik görünüm raporunda Türkiye'nin 2024 yılı büyüme tahmini %3,2 (OECD, 2024), Dünya Bankası'nın tahmini ise 2024 yılı için %3,2'ydi (World Bank, 2024). Son yayımlanan Orta Vadeli Program'da (2024-2026) 2024 yılı için öngörülen büyüme oranının %4 olduğu ancak %3,2 büyüme kaydedilmiştir. Tahminler, Türkiye'nin potansiyel büyüme hızı olan %5'e ancak 2026 yılında ulaşabileceğini göstermektedir. Bu durum, son yıllarda Türkiye'nin istikrarlı ve güçlü bir büyüme performansı sergileyemediğini ortaya koymaktadır (OVP, 2023). Tüm bunlar Türkiye'nin son yıllarda başarılı bir büyüme performansının olmadığını göstermektedir.

4.3.2 Enflasyon

Ülkedeki alım gücü istikrarının ölçütü olan enflasyon ise bir diğer önemli makroekonomik değişkendir. Ekonomik büyümenin sağlanması ve işsizliğin çözümünde halledilmesi gereken ilk problemlerin başında gelen enflasyonun, gelişimi ve ölçümü konusunda yaşanan tartışmalar son yıllarda Türkiye gündeminin merkezinde yer almaktadır (Cömert, Çelik, & Şengül, 2022; Yöyen, 2023).

Şekil 4.10 2014-2024 yılları enflasyon oranı

Kaynak: <https://www.imf.org/en/Countries/TUR> adresinden elde edilen verilerle oluşturulmuştur.

2014–2017 arasında görece tek haneli seyreden enflasyonu, 2018 sonrası kur şokları ve mali genişleme politikaları nedeniyle hızla artmış, 2022 yılında resmi rakamlara göre yıllık bazda %72,3’e ulaşmıştır. 2023 ve 2024 yıllarında ise uygulanan faiz politikalarına rağmen enflasyon yüksek kalmaya devam etmiş, hane halkı refahı üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Yüksek enflasyon, satın alma gücünde ciddi erozyonlara yol açmış ve gelir dağılımını bozucu etki göstermiştir.

Türkiye, uzun yıllardır genel olarak yüksek enflasyonla yaşayan bir ekonomi durumundadır (Eğilmez, 2022). Şekil 4.10’a genel olarak bakıldığında 2014’ten günümüze geldiğimizde enflasyon oranlarında giderek artan bir grafiğe sahip olduğu görülmektedir. Orta Vadeli Program’a göre 2024’te %41,5 olarak gerçekleşmesi öngörülen enflasyon oranı 2024 yılını %58,5 ile kapatırken ancak 2026’da %10’un altına (%9,7) inebileceği tahmin edilmektedir. Keza Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın 2024 yılı için tahmini ise %38’dir (Merkez Bankası, 2024).

Türkiye’de, yabancı sermaye girişleri azaldığında Türk lirasının değer kaybetmesi sonucunda kur krizleri ve yüksek enflasyonun ortaya çıkması neredeyse kaçınılmaz hale gelmektedir. Nitekim 2016 itibarıyla sermaye girişlerinin azalmasıyla 2017’de %11,1 olan enflasyon oranı 2018’de 16,3’e yükselmiş, 2019’da baz etkisiyle oran düşmüş olsa da (%15,2) 2020’de tekrar yükselmeye başlamış ve 2022’de %72,3 gibi oldukça yüksek bir seviyede gerçekleşmiştir (Yöyen, 2023).

Türkiye’de gözlemlenen enflasyon, maliyet enflasyonu, talep enflasyonu ve yerleşik enflasyon unsurlarının bir karışımı olarak ortaya çıkmaktadır. Risklerin yüksek seviyede olması, döviz girişlerini zorlaştırırken, yurtiçinde yerleşik kişilerin de dövize yönelmesine neden olarak dolarizasyonu artırmaktadır. Bu durum kurların yükselmesine ve bunun sonucunda ithal girdiler ile üretim maliyetlerinin artmasına yol açmaktadır. Maliyetlerdeki artışlar fiyatlara yansidikça enflasyon yükselmektedir. Kurlar ve enflasyonun yükseldiğini gören bireyler, mal ve hizmetleri önceden temin ederek stok yapmaya ve fiyat artışlarının etkisini azaltmaya çalışmaktadır. Bu durum, talepte artışa yol açarak fiyatların daha da yükselmesine sebep olmaktadır. Sonuç olarak, enflasyonun ileride artacağını öngören bireyler, mevcut yaşam standartlarını koruyabilmek için ücretlerini ve fiyatlarını şimdiden artırma eğilimine girerek enflasyonun daha da yükselmesine katkıda bulunmaktadır (Eğilmez, 2022).

Merkez Bankası’nın enflasyon hedeflemesi çerçevesinde esas aldığı ve dönem boyunca değiştirmedeği %5’lik hedefin, 2017’den sonra giderek sapma gösterdiği ve tamamen koptuğu açık bir şekilde gözlemlenebilmektedir (Eğilmez, 2022).

4.3.3 İşsizlik

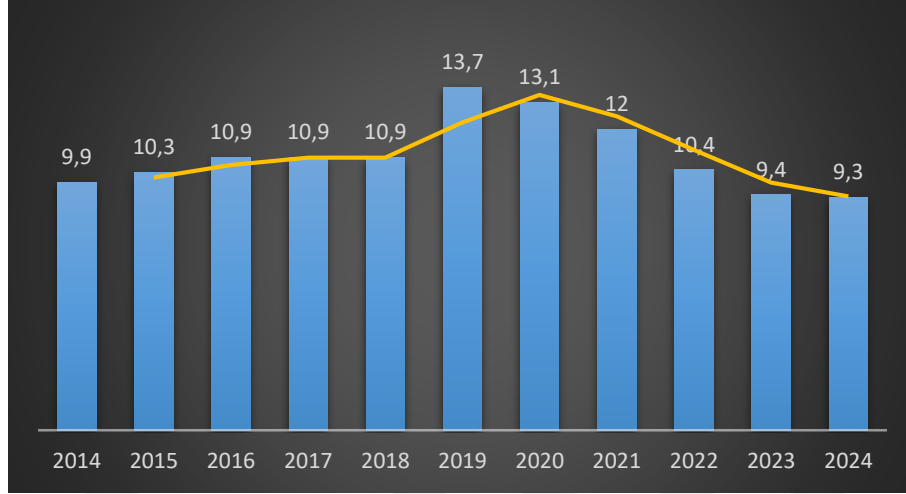
İşsizlik, enflasyon gibi toplumu doğrudan etkileyen temel makroekonomik göstergelerden biridir ve Türkiye ekonomisinin kronik sorunlarından biridir (Yöyen, 2023).

2014-2024 dönemi, Türkiye’nin işsizlik oranları ve gelir dağılımı açısından önemli değişimlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Ekonomik ve politik dalgalanmalar, küresel ekonomik koşullar ve pandeminin etkileri, işgücü piyasası ve gelir eşitsizliği üzerinde derin izler bırakmıştır. Bu dönemdeki işsizlik ve gelir dağılımı analizleri, Türkiye’nin ekonomik ve sosyal politikalarının başarısını değerlendirmek açısından kritiktir.

2018’deki kur krizinin ve ardından yükselen enflasyonun etkisiyle faiz oranlarının artırılması gerekli hale gelmiştir. Ancak bu durum, ekonomide yavaşlamaya yol açmış ve 2018’in son çeyreğinde (%-3) ile 2019’un ilk iki çeyreğinde (%-2,6 ve %-1,7) ekonomik daralmaya neden olmuştur. 2020 yılında %13’ün üzerinde gerçekleşen işsizlik oranı ise küresel salgının etkisiyle de ilişkilendirilebilir (Yöyen, 2023).

Son 10 yıllık büyüme verileri incelendiğinde kırılgan bir yapıya sahip olduğu söylenebilecek Türkiye ekonomisi, yeterli katma değer üretemeyen ve borçlanmaya

dayalı talep artışıyla büyüyen bir ekonomik model nedeniyle işsizlik oranlarını düşürmekte zorlanmış gibi görünmektedir.

Şekil 4.11 2014-2024 yılları işsizlik oranı

Kaynak: <https://www.imf.org/en/Countries/TUR#countrydata> adresinden elde edilen verilerle oluşturulmuştur.

4.3.4 Dış Ticaret Oranı

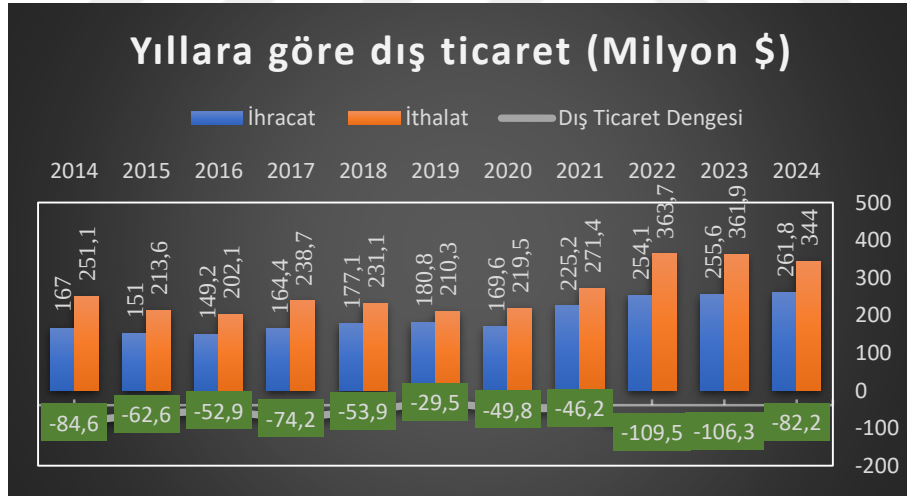
2014-2024 yılları arasında Türkiye'nin dış ticaret verilerine bakarken dış politika ve ekonomi arasındaki ilişkiyi göz ardı etmemek gerekir.

2014-2024 dönemi, Türkiye'nin dış politika ve ekonomik ilişkilerinde büyük değişimlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Dış ticaretin çeşitlendirilmesi, yeni pazarlara açılım ve enerji projeleri, Türkiye'nin ekonomik performansını olumlu etkilemiştir. Ancak, bölgesel istikrarsızlıklar ve politik belirsizlikler, ekonomik büyüme üzerinde riskler yaratmıştır.

Bu dönemde Türkiye, dış politikasında stratejik değişiklikler yapmış, ekonomik kalkınmasını desteklemek amacıyla dış ticaret, yatırım ve enerji politikalarını uyarlamıştır. Türkiye'nin jeopolitik konumu ve bölgesel rolü, ekonomik performansını doğrudan etkilemiştir. Bulunduğu konum nedeniyle aktif bir sahada politika uygulamaya çalışan Türkiye, küresel çapta çeşitli önemli sorunların kesişim noktasında yer almaktadır. Bu durum, ülkeyi hem ekonomik hem askeri hem de sosyo-kültürel açıdan çevresini etkileyen ve aynı zamanda çevresinden etkilenebilen dinamik ve güçlü bir siyasi aktör haline getirmektedir (Doğan & Sertkaya Doğan, 2022).

Özellikle 2016 yılında yaşanan darbe girişimi sonrasında Batı ile olan ilişkiler, Suriye krizi ve ABD ile yaşanan gerginlikler ekonomik göstergeleri etkilemiş, 2018 döviz krizinin etkisiyle dış sermaye girişlerinde azalma gözlenmiştir. 2020 sonrasında ABD ve Avrupa Birliği ile yaşanan ekonomik ve siyasi gerilimler, Türkiye'nin dış ticaretinde ve finansman kaynaklarında daralmaya neden olmuştur. Suriye'deki iç savaş, Türkiye'nin güvenlik ve ekonomik politikalarını doğrudan etkilemiş, sığınmacı krizi ve bölgedeki istikrarsızlık, Türkiye'nin ekonomik kaynaklarını zorlamıştır. Aynı zamanda, Suriye ile ticaretin durması ve sınır güvenliği harcamaları ekonomik yük getirmiştir. Yine 2022'de başlayan Rusya-Ukrayna krizi, Türkiye'nin enerji güvenliği ve tarım ithalatını etkilemiştir. Türkiye, bu dönemde tarafsız bir politika izleyerek hem Rusya hem de Ukrayna ile ticaretini sürdürmeye çalışmıştır.

Ancak, aynı dönemde Orta Doğu, Afrika ve Asya ülkeleriyle geliştirilen ekonomik ve ticari ilişkiler, dış politika ve ekonomi arasındaki dengeyi sağlamada önemli rol oynamıştır. Ayrıca, Çin ve Rusya ile ticari ve finansal iş birliklerinin artırılması, Türkiye'nin ekonomik çeşitlenme stratejisinin bir parçası olmuştur. Aşağıda Türkiye'nin dış ticaret hacmi ve dış ticaret dengesi verilmektedir.

Şekil 4.12 2019-2024 yılları dış ticaret verileri

Kaynak: TÜİK verilerinden oluşturulmuştur.

Şekil 4.12, Türkiye'nin dış ticaret dengesinin sürekli açık verdiğini; 2014–2021 yılları arasında bu açığın azaldığını, ancak sonrasında yeniden yükselişe geçtiğini göstermektedir. Eğilmez'e göre Türkiye'nin kronik dış ticaret açığı vermesinin temelinde markalaşma eksikliği ve teknoloji düzeyinin yetersizliği yatmaktadır. İhracat ürünlerinin

çoğunlukla orta ve düşük teknoloji içermesi, buna karşılık ithal edilen ürünlerin yüksek teknolojiye sahip olması bu durumun başlıca nedenlerindendir. Ayrıca, Türkiye'nin ihracat ürünlerinin küresel ölçekte tanınmış markalarla temsil edilmemesi, buna karşın ithalatın dünya çapında bilinen markaları içermesi de dış ticaret açığını artıran önemli bir etkidir (Eğilmez, 2025).

4.3.5 Vergi

Kamu gelirleri arasında en büyük paya sahip olan vergi, ulusal veya yerel otoriteler tarafından kamu giderlerini karşılamak için toplanan parasal tutarlardır (Nar, 2022). Devlete mali kaynak yaratma açısından önemli olan vergiler, ülke ekonomilerinde hükümetlerin belirledikleri ekonomik hedeflerini gerçekleştirmesinde kullanılan etkin bir maliye politikası araçları arasında yer almaktadır ve toplam vergi gelirinin GSYİH'ye yüzdesi, bir ülkenin vergi olarak topladığı gelirlerin payını gösterir (Özbay & Korkmaz, 2024; Nar, 2022).

Toplam kamu gelirleri içinde en önemli paya genel bütçe gelirlerinin büyük kısmı vergi gelirlerinden oluşmaktaydı. 2014-2024 yılları arasında Türkiye'nin vergi politikaları, ekonomik sıkıntılara çözüm bulma ve kamu gelirlerini artırma amacıyla önemli değişiklikler göstermiştir. Devletin vergi gelirlerinin önemli bir bölümü ürünlere uygulanan vergilerden oluşurken, ikinci sırada gelir ve servet vergileri yer almaktadır. 2014-2023 yılları arasında devletin vergi gelirleri artış eğilimindedir. 2023'teki toplam vergi gelirleri, 2014'e kıyasla 13 kat, 2018'e göre ise 7,5 kat artmıştır (TÜİK, 2024). Aşağıda vergi gelirlerinin GSYİH içindeki payı verilmektedir.

Tablo 4.3 Vergi gelirleri (Milyon TL)

Yıllar	Vergi Gelirleri	Toplam Gelir
2014	379.984	660.770
2015	435.641	757.789
2016	490.032	854.328
2017	568.659	977.015

2018	664.810	1.202.514
2019	741.368	1.347.569
2020	916.624	1.588.907
2021	1.319.744	2.287.271
2022	2.672.157	4.287.286
2023	4.993.056	8.204.943
2024	7.950.829	14.882.218

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı verilerinden oluşturulmuştur.

Şekil 4.13 2014-2024 yılları toplam vergi gelirleri

Vergi gelirlerine baktığımızda ise yıllar itibariyle artan vergi gelirleri ile karşılaşyoruz. Vergi gelirlerindeki artışın nedenleri arasında bütçe açıkları ve borçlanmadaki yükseliş ile kamu harcamalarının etkin kullanılmaması gibi faktörler yer almaktadır. Bu nedenle vergi gelirleri, devlet için önemli bir finansman kaynağıdır (Durgut, 2020).

Hükümetlerin GSYİH, işsizlik, enflasyon gibi ekonomik göstergeler üzerinde doğrudan etkili olma imkanları da sınırlı olduğu için seçimlerin ekonomik göstergeler üzerinde belirgin dalgalanmalara yol açıp açmadığını tespit etmek zor olmaktadır. Ancak seçim dönemlerinde hükümetlerin maliye politikası araçları üzerinden (örneğin kamu harcamalarını artırarak veya vergileri azaltarak) ekonomiyi canlandırmaya çalışıp çalışmadıkları tespit etmek gerekmektedir.

Bu çalışmada özellikle bütçe harcamalarında bir artış yapıp yapılmadığı, vergilerde veya devletin yaptığı cari ve transfer harcamalarında seçim öncesi hareketlilik olup olmadığı analiz edilmeye çalışılmıştır. Böylece seçim ekonomisi uygulamaları daha somut ve ölçülebilir bir zeminde araştırılmıştır.

Kamusal ihtiyaçları karşılamak için yapılan harcamaların tümüne kamu harcamaları denir (Nar, 2022). Kamu harcamaları, bir hükümetin ekonomik politikalarının ve politik önceliklerinin en somut göstergelerinden biridir. Seçmenler, kamu harcamaları ve vergilerin etkisini hemen hissederken, bütçe açıkları ve borçlanmanın etkileri belirli bir gecikmeyle hisseder. Bu nedenle seçim dönemleri yaklaşırken devletin cari harcamalarının, yatırım harcamalarına kıyasla daha hızlı arttığı gözlemlenmiştir. Seçim sonrasında ise bu durum tersine dönmekte, yatırım harcamaları tekrar öne çıkmaktadır. Benzer şekilde, seçim öncesinde transfer harcamalarının yükseldiği, seçimlerin ardından ise bu harcamaların dengelenmesi için vergilerin artırıldığı basit gözlemlerle bile fark edilebilmektedir (Balyemez, 2018).

İktisat literatüründe kamu harcamaları GSMH'ye yaptıkları etkiye göre cari, yatırım ve transfer harcaması şeklinde bir ayrıma tabi tutulmaktadır (Kabaklarlı & Er, 2014). Cari harcamalar faydaları bir yıla kadar olan harcamalardır ve özetle seçmenin günlük hayatında hızlıca fark edebileceği, cebine ya da yaşam kalitesine doğrudan dokunan harcamalardır. Maaş ödemeleri, devletin elektrik su giderleri, kırtasiye alımı gibi harcamalar bu kapsamda değerlendirilir (Nar, 2022).

Seçim öncesinde politikacılar, sonuçları kısa vadede görülebilen cari harcamaları artırarak görev süresi içinde seçmen desteğini sağlamaya çalışmaktadır. Oysa yatırım harcamalarının politik kazanç sağlaması, daha uzun bir süreci gerektirmektedir. Bu nedenle, seçmenlerin uzun vadeli kalkınma beklentilerine rağmen, siyasi aktörler kısa vadeli kazanımlar sunan cari harcamalara öncelik verirler.

Seçim süreçlerinde, politikacıların kamu harcamalarının bileşimi konusunda yaptıkları tercihler önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle cari harcamalar, kısa vadede hızlı sonuçlar üretmesi nedeniyle politik aktörler tarafından daha fazla tercih edilmektedir. Bu tür harcamalar, seçimden önce doğrudan seçmen davranışına etki edebilmekte ve politikacı henüz görevdeyken bu harcamaların getirilerini görebilmektedir. Oysa yatırım harcamaları, etkisini uzun vadede gösterdiği için seçmen üzerinde doğrudan ve hızlı bir algı yaratamamaktadır. Yatırımların sonuçlarının ortaya çıkması belirli bir zaman gerektirdiğinden, seçmenlerin uzun vadeli kalkınmaya yönelik beklentileri bulunmasına rağmen, politik aktörler kısa vadeli politik çıkar sağlamak amacıyla cari harcamalara yönelmektedirler (Nordhaus, 1975).

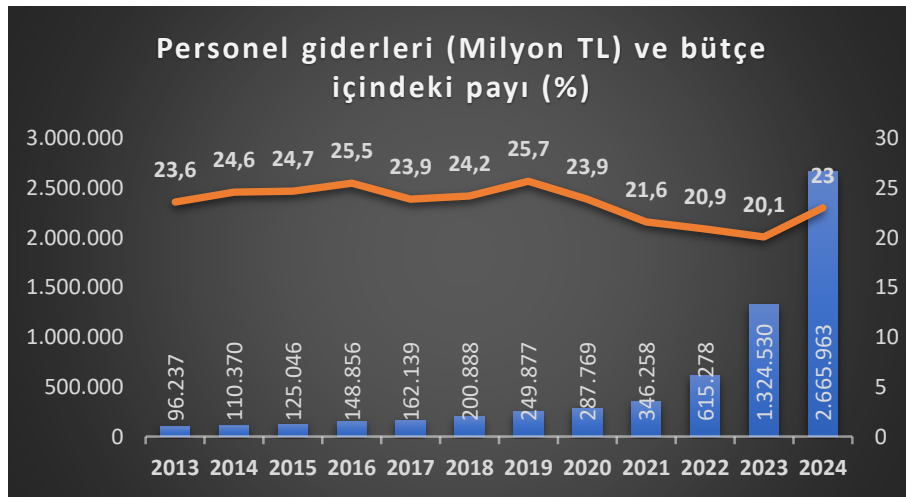
Kamu faaliyetlerinin veya kamu harcamalarının GSYİH'ye oranı devletlerin ekonomik anlamda büyüklüğünü ya da boyutunu gösteren temel göstergelerdendir (Nar, 2022). Kamu harcamaları/GSYİH oranı standart ölçüm yöntemi olarak her zaman yaygın olarak kullanılır ve i kaynakların ne ölçüde kamu sektörü tarafından kullanıldığının bir göstergesi olacağı varsayılmaktadır (Uzay, 2002).

Gelişmiş ülkelerde kamu harcamalarının ekonomideki payı genellikle düşük iken, gelişmekte olan ülkelerde bu pay daha yüksek olmaktadır. Gelişmiş ülkelerde güçlü bir özel sektör yapısı bulunduğundan, kamu ihtiyaçlarının karşılanması ve büyük btli yatırımların gerçekleştirilmesinde zorluk yaşanmamaktadır; bu nedenle kamu kesiminin özel sektördeki rolü sınırlı kalmaktadır. Öte yandan, gelişmekte olan ülkelerde yüksek btli yatırımlar ve kamusal hizmetlerin sağlanabilmesi için gerekli sermaye birikimine sahip girişimci bulmak genellikle güç olmaktadır. Özel sektörün yetersiz kaldığı noktada kamu devreye girerek toplumun ihtiyaı olan yatırımları hayata geçirmektedir. Bu da kamu kesiminin ekonomi içerisindeki payını arttırmaktadır.

Aşağıdaki tabloda 2014-2024 yılları arasındaki Devletin alışanlara yaptığı demeler, bt içindeki paylar ve GSYİH içindeki payları gösterilmektedir.

Tablo 5.1 Personel giderleri

	Personel Giderleri (Milyon TL)	Bütçe İçindeki Paylar (%)	GSYİH Payı (%)	Enflasyon (%)
2014	110.370	24,6	6,3	8,9
2015	125.046	24,7	6,4	7,7
2016	148.856	25,5	6,9	7,8
2017	162.139	23,9	5,3	11,1
2018	200.888	24,2	5,4	16,3
2019	249.877	25,7	5,6	15,2
2020	287.769	23,9	5,9	12,3
2021	346.258	21,6	5,2	19,6
2022	615.278	20,9	4,6	72,3
2023	1.324.530	20,1	5,2	53,9
2024	2.665.963	23	6	60,9

Şekil 5.1 Yıllara göre personel giderleri ve bütçe içindeki payı

Şekil 15'te 2013–2024 dönemine ait personel giderlerinin yıllara göre dağılımı gösterilmektedir. Seçim yılları olan 2014, 2018 ve 2023 incelendiğinde, personel giderlerinde belirgin artışlar yaşandığı görülmektedir. Buna göre 2014 ve 2018 yıllarında bir önceki yıla kıyasla çift haneli artışlar gerçekleşmiş, 2023 yılında ise personel giderleri önceki yıla göre çok yüksek bir sıçrama göstermiştir.

Tablo 5.2 Personel giderleri ve artış oranları

Yıl	Personel Gideri (Milyon TL)	Artış (%)	Enflasyon (%)	Seçim
2013	96.237	—	—	—
2014	110.370	14,7	8,9	Yerel, CB
2015	125.046	13,2	7,7	Genel (2 kez)
2016	148.856	19	7,8	X
2017	162.139	8,9	11,1	X
2018	200.888	23,9	16,3	Genel + CB
2019	249.877	24,4	15,2	Yerel
2020	287.769	15,2	12,3	X
2021	346.258	20,3	19,6	X
2022	615.278	77,7	72,3	X
2023	1.324.530	115	53,9	Genel + CB
2024	2.665.963	101	60,9	Yerel

Görüldüğü üzere Türkiye’de 2013–2024 döneminde personel giderleri istikrarlı şekilde artmıştır. Ancak seçim yıllarında bu artışlar özellikle belirginleşmektedir. Enflasyonla karşılaştırıldığında seçim yıllarında reel olarak anlamlı artışlar gözlemlenmiştir. Bu durum, politik konjonktür teorisi ve seçim ekonomisi uygulamalarıyla birebir örtüşmektedir. Hükümetler, seçmen desteğini artırmak amacıyla personel giderlerini artırarak kamu harcamalarını genişletmektedir.

Yatırım harcamaları ise faydaları uzun yıllara yayılan köprü, baraj, liman, fabrika, demiryolu, altyapı yatırımları gibi üretimi artıran yatırımlardır (Nar, 2022). Marmaray, Avrasya Tüneli, İstanbul Havalimanı, Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu Hattı, Filyos Limanı, İzmir-İstanbul, Ankara-Niğde ve Kuzey Marmara otoyolları, Yavuz Sultan Selim, Osmangazi ve 1915 Çanakkale köprüleri bu anlamda ilk akla gelenlerdir. Yatırımlar uzun vadeli olduğu için cari harcamalara kıyasla seçmen davranışına daha dolaylı etki eder.

5.1 Politik Konjonktür Teorisi Işığında Kamu Harcamaları

Politik konjonktür teorisi çerçevesinde değerlendirildiğinde, seçim öncesi dönemlerde yatırım harcamalarında artış olup olmadığı, bu harcamaların seçmen davranışları üzerindeki etkisini analiz etmek açısından önem arz etmektedir.

Türkiye’de 2013–2024 yılları arasındaki yatırım harcamaları incelendiğinde, bu harcamaların bazı seçim dönemlerinde kayda değer artış gösterdiği, bazı dönemlerde ise ekonomik koşulların belirleyici olduğu görülmektedir. 2014 yılında yapılan yerel ve cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde yatırım harcamalarında %12,2 oranında bir artış yaşanmış, bu artış %8,9 seviyesindeki enflasyonun üzerinde gerçekleşerek reel bir genişlemeye işaret etmiştir. Benzer şekilde 2015 yılında, iki ayrı genel seçimin gerçekleştiği bir ortamda yatırım harcamaları %11,7 oranında artarken enflasyon %7,7 olarak gerçekleşmiş, bu da yine reel bir artış anlamına gelmektedir.

2018 yılında genel ve cumhurbaşkanlığı seçimlerinin birlikte yapılmasına rağmen yatırım harcamalarındaki artış %13,0 düzeyinde kalmış, bu dönemde %16,3 olarak gerçekleşen enflasyon dikkate alındığında reel anlamda bir azalma söz konusu olmuştur. 2019 yerel seçim yılı ise yatırım harcamalarında sıra dışı bir durumu yansıtmaktadır. Bu yıl, yatırım harcamaları bir önceki yıla kıyasla %5,8 oranında azalmış; oysa enflasyon oranı %15,2 seviyesinde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla bu dönemde hem nominal hem reel olarak yatırım harcamalarında daralma yaşanmıştır. Bu durum, 2018 yılında yaşanan döviz krizi

ve makroekonomik dengesizliklerin, seçim ekonomisi uygulamalarını kısıtladığını göstermektedir.

2023 yılında yapılan genel ve cumhurbaşkanlığı seçimleri ise yatırım harcamaları açısından dikkat çekici bir dönem olmuştur. Bu yıl, yatırım harcamaları %95,3 oranında artmış, enflasyon oranı ise %53,9 olarak gerçekleşmiştir. Bu da yatırım harcamalarında ciddi bir reel genişlemeye işaret etmektedir. 2024 yılı ise yerel seçim yılı olmasına karşın yatırım harcamaları %62,1 oranında artmış, enflasyonun %60,9 seviyesinde olduğu dikkate alındığında reel artışın oldukça sınırlı kaldığı anlaşılmaktadır.

Genel değerlendirme yapıldığında, Türkiye’de yatırım harcamalarının seçim ekonomisi bağlamında ele alınabilecek biçimde özellikle bazı seçim yıllarında anlamlı biçimde arttığı görülmektedir. Ancak yatırım harcamalarının cari harcamalara kıyasla seçmen davranışına daha dolaylı etki etmesi, bu harcamaların tüm seçim yıllarında aynı derecede güçlü bir artış göstermemesiyle sonuçlanmaktadır. Özellikle 2019 yerel seçimlerinde görülen nominal daralma, ekonomik kriz dönemlerinin seçim ekonomisi uygulamaları üzerindeki sınırlayıcı etkilerini göstermektedir.

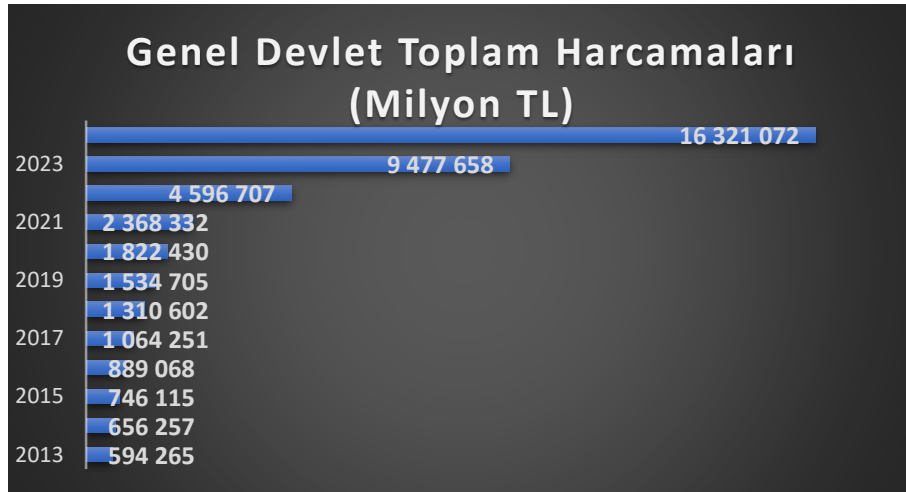
Bununla birlikte, 2023 yılında yatırım harcamalarındaki dramatik artış, seçim ekonomisinin sadece cari transferler üzerinden değil, aynı zamanda büyük ölçekli altyapı projeleri yoluyla da yürütüldüğünü ortaya koymaktadır. Bu durum, iktidarın seçmen nezdinde hem kısa vadeli memnuniyet üretmeyi hem de uzun vadeli yatırım projeleriyle kamuoyu algısını şekillendirmeyi hedeflediğini göstermektedir. Dolayısıyla yatırım harcamalarının seyri, politik konjonktür teorisi kapsamında kamu harcamalarının seçim sürecindeki stratejik kullanımının farklı bir boyutunu oluşturmaktadır.

Transfer harcaması ise kişi ya da grupların satın alma güçlerini karşılıksız olarak artıran harcamalardır (Nar, 2022). Devletin doğrudan mal veya hizmet karşılığı olmaksızın belirli kişi ya da grupların satın alma gücünü artırmak amacıyla yaptığı karşılıksız ödemeleri ifade eden transfer harcamaları. Emekli maaşları, sosyal yardımlar, tarımsal destekler, öğrenci bursları ve benzeri ödemeleri kapsamaktadır. Transfer harcamaları, seçmenlerin günlük yaşamlarında doğrudan hissedilebildiği için, özellikle seçim dönemlerinde iktidarlar tarafından sıkça başvurulan bir maliye politikası aracıdır. Politik konjonktür teorisi bağlamında, transfer harcamalarının seçim öncelerinde arttırılması ve seçim sonrasında normalleşmesi beklenmektedir.

Transfer harcamaları, Türkiye’de 2013–2024 yılları arasında genellikle seçim dönemlerine paralel biçimde artış göstermiştir. Enflasyon oranlarıyla kıyaslandığında, seçim yıllarında bu harcamalarda anlamlı reel artışların yaşandığı, seçim ekonomisi uygulamalarının önemli bir göstergesi olduğu sonucuna ulaşılabilir. Özellikle 2015, 2018, 2023 ve 2024 yıllarında, transfer harcamalarının enflasyonun üzerinde artış göstermesi, bu harcama türünün siyasal iktidarlar tarafından seçmen desteğini pekiştirmek amacıyla stratejik biçimde kullanıldığını göstermektedir. Bu bağlamda, transfer harcamaları politik konjonktür teorisinin temel varsayımlarını destekler nitelikte bir işlev görmektedir.

Kamu harcamaları eğitimden sağlığa, güvenlikten adalete çok sayıda hizmeti kapsamaktadır. Buna paralel harcamaların boyutu gün geçtikçe artmaya devam etmektedir. Devlet vergi gelirleri başta olmak üzere harç, resim, şerefiye, parafiskal gelirler, para ve vergi cezaları, mülk ve teşebbüs gelirleri, para basma, fon gelirleri gibi gelirlerle bu harcamaları karşılamaya çalışmaktadır. Bu gelirler yeterli olmadığında ise ülkeler genellikle borçlanma uygulamalarına yönelmektedir.

2014-2024 dönemi, Türkiye'nin kamu harcamalarında önemli değişimlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde, ekonomik büyümeyi desteklemek, sosyal refahı artırmak ve altyapıyı güçlendirmek amacıyla kamu harcamaları stratejik bir araç olarak kullanılmıştır. Ekonomik dalgalanmalar, pandemi ve siyasi gelişmeler kamu harcamalarının bileşimini ve büyüklüğünü etkilemiştir.

Şekil 5.2 Genel devlet toplam harcamaları (Milyon TL)

Şekil 5.2’de 2013-2024 yılları arası kamu harcamaları miktarı yıllar itibari ile gösterilmiştir. Kamu Harcamaları değişkeninin seçim dönemlerindeki seyri

incelendiğinde 2014 yılında bir önceki yıla göre %10'luk bir artış, 2015 yılında bir önceki yıla göre %14'lük bir artış, 2016 yılında bir önceki yıla göre %19'luk bir artış, 2017 yılında bir önceki yıla göre %20'lik bir artış, 2018 yılında bir önceki yıla göre %23'lük bir artış, 2019 yılında bir önceki yıla göre %17'lik bir artış, 2020 yılında bir önceki yıla göre %19'luk bir artış, 2021 yılında bir önceki yıla göre %30'luk bir artış, 2022 yılında bir önceki yıla göre %94'lük bir artış, 2023 yılında bir önceki yıla göre %106'lık bir artış ve 2024 yılında bir önceki yıla göre %72'lik bir artış olmuştur.

2014-2019 yılları arasında kamu harcamaları, ekonomik büyümeyi teşvik etmek amacıyla artırılmıştır. Özellikle altyapı yatırımları ve sosyal harcamalar ön plana çıkmıştır. Ancak 2018'de yaşanan ekonomik kriz, kamu maliyesinde baskıya yol açmıştır. Krizin etkileriyle kamu harcamalarında kısıtlamalar yapılmış, ancak sosyal harcamalar ve altyapı projelerine devam edilmiştir.

2020 yılında yaşanan Covid-19 pandemisi nedeniyle sağlık harcamaları ve sosyal destek programlarında büyük artışlar olmuş ve Pandemi, kamu maliyesinde büyük bir yük oluşturmuştur. Devam eden yıllarda ekonomik toparlanma süreciyle birlikte, kamu harcamaları yeniden yapılandırılmıştır. Ancak 2023 seçim dönemi ve sonrasındaki siyasi belirsizlikler, kamu harcamalarında dalgalanmalara yol açmıştır. Özellikle sosyal harcamalar ve yatırım harcamaları bu dönemde artış göstermiştir.

Bu verilerden hareketle, 2014, 2015, 2018, 2019 ve 2023 yıllarında politik konjonktür teorisine uygun şekilde seçimleri manipüle etmek amacıyla kamu harcamaları değişkeninde artış olduğu söylenebilir.

5.2 Kamu Harcamaları ve Seçim Ekonomisi

Seçim ekonomisi uygulamalarının iktisat ve maliye disiplinleri çerçevesinde ele alınması, özellikle 1970'li yıllardan itibaren belirgin bir şekilde artış göstermiştir. Bu konu, Anayasal İktisat yaklaşımı içerisinde Kamu Tercihi Teorisi ve onun bir alt dalı olan Politik Konjonktürel Dalgalanma Teorileri kapsamında değerlendirilmeye başlanmıştır (Balyemez, 2018).

Politik Konjonktürel Dalgalanmalar literatürü, seçimlerin ekonomik faaliyetler üzerindeki etkilerini, seçimler öncesinde oluşturulan yapay büyüme ortamında politikacıların tutumlarını ve buna karşılık seçmenlerin verdiği tepkileri analiz eder. Politik Konjonktürel Dalgalanmalar varsayımına göre, politikacılar seçimler öncesinde

seçmenlere cazip gelecek en uygun ekonomik ortamı oluşturmaya çalışır. Ancak seçimler sonrasında bu politikaların yüksek maliyetli düzenlemeleri beraberinde getirmesi kaçınılmaz olur. Bu süreçte ekonomi, seçim öncesi dönemde genişleyici politikalarla aşırı bir şekilde canlandırılır. Kısa vadeli çıkarlarını ön planda tutan seçmenler ise, bu politikaların seçim sonrası dönemde enflasyonla mücadele amacıyla durgunluk (resesyon) yaratacağını hesaba katmaksızın iktidardaki hükümeti ödüllendirir. Böylece seçimlerin tetiklediği ekonomik döngü, bir başka ifadeyle politik bir dalgalanma ortaya çıkar (Balyemez, 2018).

Bu teoriye göre, politikacılar yeniden seçilebilmek için seçime kadar genişletici politikalar uygularken seçim sonrasında daraltıcı politikalar uygularlar. Teoriye göre, seçimden hemen önce gerçekleşen ekonomik dalgalanmalar, seçim sonuçları üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olabilmektedir.

Seçim dönemleri, siyasi partilerin ve iktidarın seçmen desteğini maksimize etme gayretiyle kamu harcamalarını artırdığı dönemler olarak dikkat çeker. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, kamu harcamaları ile seçim sonuçları arasındaki ilişki politik ekonominin sıkça incelenen konularındandır.

Seçim ekonomisi teorisi, hükümetlerin seçimlerden önce seçmen desteğini artırmak için harcamalarını artırdığı görüşüne dayanır. Bu süreçte, hükümetler özellikle sosyal yardım, altyapı projeleri ve kamu yatırımları gibi alanlara yönelik harcamalarını artırarak, seçmenleri memnun etmeye çalışır. Bu harcama artışları, seçmenlerin kısa vadeli ekonomik iyileşmelerle iktidara olan güvenini artırmayı hedefler.

Seçim dönemlerinde politika değişiklikleri öncelikle harcama politikalarında kendini göstermektedir. Politik Konjonktür Dalgalanmaları teorisine göre, seçimlerden önce kamu harcamalarında artış gözlemlenirken, seçim sonrasında bu harcamalarda azalma yaşanmaktadır.

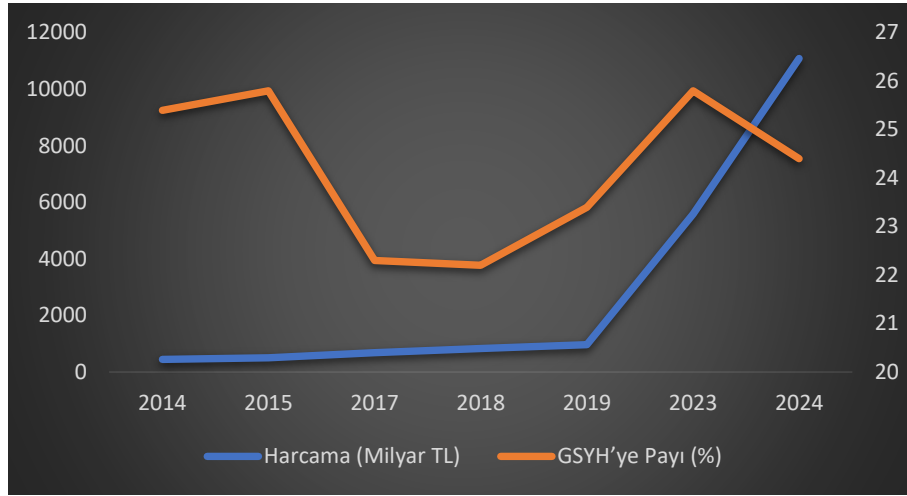
Siyasal iktidarın gelecek seçimlerde yeniden iktidara gelebilmek için ekonominin araçlarını bu amaçla kullanması ve yönlendirmesi olarak tanımlanan seçim ekonomisinde maliye ve para politikası temel araçlardır (Eğilmez, 2018). Memur maaş zamları, emekli maaşlarının artırılması, asgari ücretin yükseltilmesi, tarımsal destekler, vergi oranlarının düşürülmesi, vergi cezalarının affedilmesi, vergi ödemelerinin ertelenmesi maliye politikasının; yüksek enflasyona karşın faizlerin artırılmaması, kredi genişlemesini teşvik

edici uygulamalar, para arzının artırılması gibi uygulamalar da para politikasının seçim ekonomisine alet edilmesinin temel araçlarını oluşturuyor (Eğilmez, 2018).

2014-2024 yılları arasında seçimleri incelediğimizde 1 tanesi referandum, 3 tanesi yerel seçimler, 3 tanesi genel seçimler ve 2 tanesi Cumhurbaşkanlığı seçimleri olmak üzere toplam 9 seçim gerçekleşmiştir. Bu seçim dönemlerinde kamu harcamalarındaki değişiklikler grafiksel olarak gösterilecek ve aralarındaki ilişki analiz edilecektir. Bu analizde özellikle seçim süreçlerinde kısa vadede daha hızlı sonuçlar üretmesi nedeniyle politik aktörler tarafından daha fazla tercih edilen cari harcamaların üzerinde durulacaktır.

Tablo 5.3 Seçim dönemleri ve harcama miktarları

Yıl	Seçim	Harcama (Milyar TL)	GSYİH'ye Payı (%)
2014	Yerel Seçim, Cumhurbaşkanlığı	448	25,4
2015	Genel Seçim (Haziran/Kasım)	506	25,8
2017	Referandum	678	22,3
2018	Genel Seçim (Haziran)	830	22,2
2019	Yerel Seçim	961	23,4
2023	Cumhurbaşkanlığı ve Genel Seçim	5.590	25,8
2024	Yerel Seçim	11.090	24,4

Şekil 5.3 Seçim dönemlerinde kamu harcamaları

Türkiye'deki seçim dönemlerine ilişkin yapılan araştırmaların çoğu, seçim ekonomisinin doğrudan uygulandığını kesin bir dille belirtmemekle birlikte, bu kuramı destekleyici nitelikte bulgular sunmaktadır (Akyıldız & İnan, 2024). Grafik ve veriler de incelendiğinde, 2014-2024 yılları arasındaki seçim dönemlerinde kamu harcamalarında gözle görülür bir artışın olduğu görülmektedir. Bu artışların özellikle yerel seçimler, genel seçimler ve cumhurbaşkanlığı seçimleri gibi kritik dönemlerde daha belirgin hale geldiği gözlemlenmektedir.

Kamu harcamalarındaki artışın seçim dönemleriyle bağlantısı, hükümetlerin seçmen desteğini artırmak için mali politikalarını kullandığını göstermektedir. Bu durum, seçim ekonomisi teorisini doğrulayan bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Ancak her seçim döneminde yürütülen faaliyetlerin, o dönemin özgün koşulları çerçevesinde şekillendiği göz ardı edilmemelidir (Akyıldız & İnan, 2024).

AK Parti yönetiminde geçen 2014-2024 dönemi, ekonomik krizler, politik dönüşümler ve dış baskılarla şekillenmiş çalkantılı bir süreçtir. Politik konjonktür teorisi, politik kararların ve yapıların, belirli bir zaman dilimindeki tarihsel, sosyal ve ekonomik koşulların bir yansıması olduğunu savunur.

2014-2024 yılları, Türkiye için hem iç hem de dış politikada yoğun bir değişim dönemi olmuştur. İçeride, 2016 darbe girişimi sonrası olağanüstü hâl, 2017 anayasa referandumu ile cumhurbaşkanlığı sistemine geçiş ve artan otoriterleşme eğilimleri politik atmosferi şekillendirmiştir.

Ekonomik olarak, 2018 döviz krizi, yüksek enflasyon ve 2020 Covid-19 pandemisi, kamu kaynaklarını zorlayan temel unsurlar olmuştur. Dış politikada ise Suriye krizi, sığınmacı akını ve Batı ile gerilimler Türkiye'nin mali yükünü artırmıştır.

Seçim dönemleri ise politik rekabeti ve toplumsal talepleri yoğunlaştırmıştır. Bu konjonktür, AK Parti'nin kamu harcamalarının yönünü ve niteliğini belirleyen temel zemini oluşturmaktadır. Politik konjonktür teorisi, kriz veya rekabet dönemlerinde hükümetlerin halk desteğini koruma amacıyla harcamaları artırdığını öngörür. Bu bağlamda, 2018 sonrası ekonomik çalkantılar ve 2023 seçimleri öncesi sosyal yardım harcamaları dikkat çeker. Örneğin, emekli ikramiyeleri, nakit yardımları ve Emeklilikte Yaşa Takılanlar (EYT) düzenlemesi gibi politikalar, 2023'te bütçeye 700 milyar TL'yi aşan bir yük getirmiştir (Ensonhaber, 2024). Asgari ücretin enflasyonun üzerinde artırılması da bu dönemin popülist harcama örneklerindendir (Tuncer, 2024). Bu harcamalar, ekonomik rasyonaliteden çok, konjonktürdeki toplumsal hoşnutsuzluğu yatıştırma ve seçmen desteğini koruma çabasını yansıtır.

AK Parti, kamu harcamalarını altyapı yatırımlarına yönelterek ekonomik büyüme ve politik prestij hedeflerini birleştirmiştir. 3. Havalimanı, Kanal İstanbul ve köprü projeleri, kamu-özel işbirliği (KÖİ) modeli ve Yap-İşlet-Devret (YİD) modeli ile finanse edilmiş; 2023'te KÖİ garanti ödemeleri 60 milyar TL'yi aşmıştır (Görgülü, 2023)

Türkiye'de 2014-2024 yılları arasında yapılan seçim dönemlerinde kamu harcamalarının arttığını ve bu artışın siyasi bir strateji olarak kullanıldığını görülmektedir. Bu sonuçlar, politik konjonktür teorisi ve seçim ekonomisi perspektifinden değerlendirildiğinde, kamu harcamalarının seçim sonuçları üzerindeki etkisini gözler önüne sermektedir. Türkiye'de de seçim dönemlerinde yapılan kamu harcamaları, hükümetlerin iktidarda kalma stratejisinin bir parçası olarak değerlendirilebilir.

Tablo 5.4 Türkiye’de Merkezi Yönetim Bütçe Gelir ve Giderleri

Yıllar	Bütçe Gelirleri (Milyon TL)	Vergi Geliri (Milyon TL)	Bütçe Giderleri (Milyon TL)	Personel Giderleri (Milyon TL)	Mal ve Hizmet Alımları (Milyon TL)	Cari Transferler (Milyon TL)
2013	389.440	326.125	407.889	96.237	36.268	148.735
2014	425.758	352.436	448.423	110.370	40.691	162.326
2015	483.386	407.474	505.992	125.046	45.444	182.786
2016	554.427	458.657	583.685	148.856	53.936	224.871
2017	630.349	536.047	677.722	162.139	63.469	270.962
2018	757.834	621.310	830.449	200.888	71.728	323.099
2019	880.359	756.495	960.976	249.877	67.551	391.337
2020	956.588	784.602	1.095.461	287.769	75.550	451.122
2021	1.101.146	922.744	1.346.139	346.258	89.067	536.014
2022	2.553.099	2.185.950	2.831.472	615.278	214.814	1.078.291
2023	4.929.664	4.270.668	5.589.085	1.324.530	419.443	1.940.901
2024	8.437.100	7.407.707	11.089.037	2.665.963	679.766	4.266.709

2013–2024 dönemine ait bütçe verileri incelendiğinde, kamu maliyesinde belirgin bir genişleme eğilimi olduğu görülmektedir. Bu genişleme yalnızca bütçe gelirleri ve vergi gelirlerindeki artışla sınırlı kalmamış, aynı zamanda bütçe giderlerinin özellikle personel giderleri ve cari transferler kalemlerinde yoğunlaşmıştır. Personel giderleri, dönem boyunca istikrarlı bir artış eğilimi sergilemiş; seçim yılları olan 2014, 2018 ve özellikle

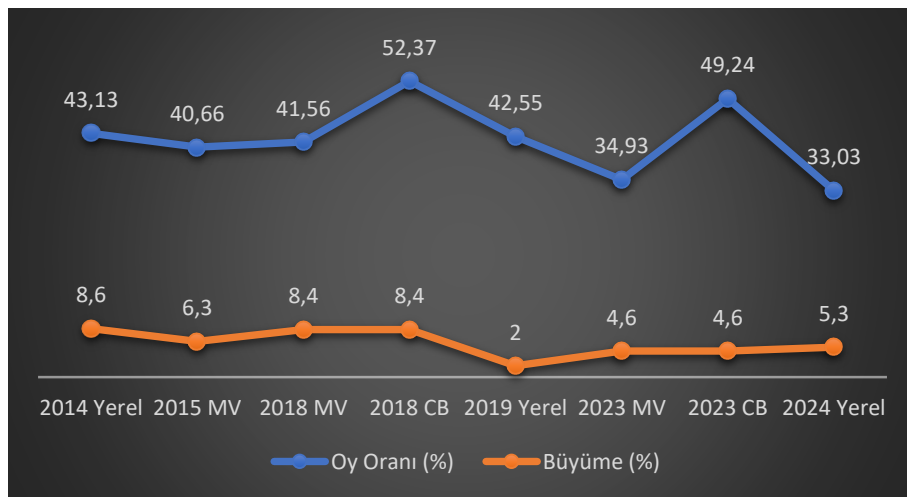
2023'te bu artışların daha belirgin hale geldiği gözlemlenmiştir. Bu durum, kamu harcamalarının ekonomik gerekçelerin yanı sıra siyasal konjonktür ve seçim döngüleriyle de yakından ilişkili olduğunu göstermektedir.

Seçim dönemlerinde, ekonomik büyüme oranlarındaki yükselişin oy kazanımı açısından kritik bir faktör olduğu bilinmektedir. Türk seçmenleri oy kullanırken kararlarını büyük ölçüde ekonomik koşullara göre şekillendirdiğini belirten Eğilmez, büyüme oranının bir ekonominin performansını ölçmenin en basit göstergesi olarak alınabilecek bir gösterge olduğunu ve buradan hareketle büyüme oranındaki değişimin iktidarın oy oranı için bir ipucu olduğu söylemektedir (Eğilmez, 2015).

Aşağıdaki tabloda, 2014 mahalli idareler genel seçimlerinden günümüze kadar yapılan seçimlerde iktidar partisinin oy oranları ile bu seçimlerden önceki dört çeyreğin ortalama büyüme oranları yer almaktadır.

Tablo 5.5 Oy ve büyüme oranları

	2014	2015	2018	2018	2019	2023	2023	2024
	Yerel	MV	MV	CB	Yerel	MV	CB	Yerel
Oy Oranı (%)	43,13	40,66	41,56	52,37	42,55	34,93	49,24	33,03
Büyüme (%)	8,6	6,3	8,4	8,4	2	4,6	4,6	5,3

Şekil 5.4 Oy oranları ve büyüme oranları

Eğilmez'e göre, ekonomik büyüme ile oy oranı arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır (Eğilmez, 2014). Seçim öncesinde büyüme oranı yükselirse, iktidar partisinin oy oranının artma olasılığı da artmaktadır. Tabloya baktığımızda büyüme oranının en yüksek olduğu dönemlerde AK Parti'nin oyunun da buna paralel olarak yükselişe geçtiği dikkat çekmektedir.

16 Nisan 2017 Referandumu ile kabul edilen ve 9 Temmuz 2018 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde gerçekleşen seçimlerde, ittifak bloklarının oluşmasından dolayı partilerin Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminden önceki seçimlerde almış oldukları oy oranlarının değişmesine sebep olmuş ve oy oranları ittifak bloklarının seçim stratejileri neticesinde elde edilmiştir.

2014–2025 DÖNEMİNDE SİYASAL PARTİLERİN OLUŞUMU VE DÖNÜŞÜMÜ

6.1 Türkiye’de Politik Konjonktürdeki Değişimlerin Siyasal Parti Oluşumuna Etkisi

Siyasal partiler, toplumsal dinamiklerin ve politik konjonktürün değişmesiyle birlikte şekillenen ve toplumun farklı kesimlerinin taleplerini temsil eden yapılar olarak önem taşır. Politik konjonktürün Türkiye’de siyasal parti oluşumu üzerindeki etkisi, Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar olan süreçte açıkça görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu’nun son döneminde yaşanan siyasi krizler ve dış baskılar, modern anlamda ilk siyasal hareketlerin ve partilerin ortaya çıkmasına zemin hazırlarken İttihat ve Terakki Cemiyeti, bu tür bir konjonktürel ortamda güçlenmiştir (Zürcher, 2000).

Politik konjonktür teorisi, siyasi partilerin ve hareketlerin, genellikle mevcut politik ve ekonomik krizler ya da fırsatlar ışığında ortaya çıktığını savunur. Bu teoriye göre, siyasi partilerin kuruluşu ve başarıları, toplumdaki ekonomik, sosyal ve siyasi koşullara sıkı sıkıya bağlıdır. Özellikle kriz dönemlerinde, halkın mevcut sisteme karşı duyduğu güven kaybı ve taleplerinin karşılanmaması, yeni partilerin doğuşuna zemin hazırlar. Mevcut partilerin işlevsiz hale geldiği ya da halkın taleplerini karşılayamadığı düşüncesi yaygınlaştığında, yeni partiler bu boşluğu doldurma amacıyla ortaya çıkar.

1946’da çok partili hayata geçişle birlikte, II. Dünya Savaşı sonrası dünya genelinde yaşanan demokratikleşme dalgası ve Türkiye’nin iç politik konjonktürü, Demokrat Parti’nin (DP) kuruluşuna olanak sağlamıştır. 1950’de DP’nin iktidara gelmesi, Türkiye’deki politik konjonktürün değişimiyle doğrudan ilişkilidir (Özbudun, 2000).

1980 askeri darbesi sonrasında Türkiye’de yeni bir politik konjonktür oluşmuş ve bu durum, yeni siyasal partilerin kurulmasına yol açmıştır. 1983’te Turgut Özal liderliğinde kurulan Anavatan Partisi (ANAP), bu yeni konjonktürün bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır (Özbudun, 2000).

6.2 Politik Konjonktürdeki Temel Dönemeçler

2014–2025 dönemi, Türkiye’nin siyasal hayatında gerek iç dinamikler gerekse küresel gelişmeler ekseninde şekillenen önemli politik konjonktür kırılmalarına sahne olmuştur. 2016’daki darbe girişimi, Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi’ne geçiş, pandemi süreci, yüksek enflasyon ve ekonomik dalgalanmalar ile 2023 genel seçimleri bu sürecin temel dönemeçlerini oluşturmuştur. Bu gelişmeler, siyasal partilerin örgütlenme biçimlerini, söylem tercihlerini ve seçmenle kurdukları ilişki biçimlerini doğrudan etkilemiş; iktidar ve muhalefet blokları arasındaki dengeyi sürekli olarak yeniden tanımlamıştır. Konjonktürel değişimlerin etkisiyle ortaya çıkan bu siyasal yeniden yapılanma, partilerin ekonomik programlarını, ideolojik pozisyonlarını ve koalisyon stratejilerini de biçimlendirmiştir.

6.2.1 2014 Yılı: Cumhurbaşkanlığı Seçimi

2014 yılı, Türkiye’de ilk kez halk oylamasıyla yapılan cumhurbaşkanlığı seçimiyle siyasal sistemde önemli bir kırılma noktası olmuş, bu durum muhalefet partileri açısından yeni bir siyasal pozisyon alma zorunluluğunu doğurmuştur. Recep Tayyip Erdoğan’ın AK Parti iktidarı sonrası cumhurbaşkanlığına geçişi, yürütme organında fiili güç yoğunlaşmasına yol açarken, bu gelişme muhalefet tarafından parlamenter sistemin erozyonu olarak değerlendirilmiştir. Bu süreçte muhalefet partileri, Anayasa’ya aykırılık vurgusu yaparak siyasal meşruiyet tartışmalarını gündemde tutmuş; CHP ve MHP, çatı aday formülüyle ortak bir cumhurbaşkanı adayı (Ekmeleddin İhsanoğlu) göstererek sistem karşıtı bir blok oluşturma çabası içine girmiştir. Ancak bu stratejik ittifak, seçmen tabanında yeterli etkiyi yaratamamış ve muhalefetin konjonktürel fırsatları değerlendirme kapasitesi sınırlı kalmıştır.

6.2.2 2015 Yılı: İki Seçim Arasında Belirsizlik

2015 yılı, Türkiye’de hem Haziran hem de Kasım ayında yapılan iki genel seçimle siyasal istikrarsızlık atmosferi içinde geçmiştir. Haziran 2015 seçimlerinde AK Parti’nin tek başına iktidar çoğunluğunu kaybetmesi, muhalefet açısından hükümet kurma yönünde tarihi bir fırsat yaratmıştır. Ancak muhalefet partileri (CHP, MHP ve Halkların Demokratik Partisi), bu süreci stratejik olarak yönetememiş ve koalisyon görüşmeleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Özellikle MHP’nin koalisyona kapalı tutumu, politik konjonktürün sunduğu fırsatın muhalefet tarafından değerlendirilememesine yol açmıştır. Gür’e (2015) göre AK Parti’nin yeniden çoğunluğu elde etmesiyle sonuçlanan Kasım

seçimlerinde 7 Haziran'a kıyasla yaklaşık 4,5 milyonluk seçmenin AK Parti'ye yönelmesinin en önemli sebebinin “ekonomi ve buna bağlı istikrar talebinin olduğunu” söylüyordu (BBC, 2015).

6.2.3 2016 Yılı: Darbe Girişimi

15 Temmuz 2016'daki darbe girişimi, Türkiye'de siyasal konjonktürü köklü biçimde değiştirmiştir. Bu süreçte “milli birlik” ve “beka” söylemi ön plana çıkarken, muhalefet partileri politik alanın daralması ve olağanüstü hâl (OHAL) uygulamaları çerçevesinde eleştirilerini ifade etmekte güçlük yaşamışlardır. Bu dönemde politik konjonktür, muhalefet için savunmacı ve sınırlı bir hareket alanı oluşturmuştur.

6.2.4 2017 Yılı: Anayasa Referandumu

2017 referandumu ile Türkiye'de parlamenter sistemden cumhurbaşkanlığı hkmet sistemine geçiş süreci başlatılmış, bu durum muhalefet partileri açısından kurumsal muhalefet stratejilerinin yeniden inşa edilmesi ihtiyaını doğurmuştur. CHP ve HDP, “hayır” kampanyaları aracılığıyla sistem değişikliğinin otoriterleşmeyi artıracadı yönünde eleştirilerde bulunmuş, İYİ Parti gibi yeni aktörler ise bu süreçte sistem karşıtı pozisyonlarını güçlendirmiştir. Referandum sonucu çok az farkla “evet” yönünde sonuçlanmış olsa da muhalefet ilk defa ortak bir zeminde kitlesel hareketlilik yaratmayı başarmıştır. Bu gelişme, politik konjonktürün sistem muhalefeti üretme potansiyelini göstermesi açısından önemlidir.

6.2.5 2018 Yılı: Yeni Sistem ve Seçim İttifakları

2018 genel ve cumhurbaşkanlığı seçimleri, yeni sistemin ilk sınavı olması bakımından muhalefet partileri için kritik bir dönemeçtir. Bu seçimlerde CHP, İYİ Parti, Saadet Partisi ve Demokrat Parti'den oluşan “Millet İttifakı”, karşı blok olarak yapılandırılmış; ortak aday çıkarılamamasına rağmen, muhalefet ilk defa kurumsal düzeyde iş birliği stratejisi geliştirmiştir. Ekonomik sorunların belirginleşmeye başladığı bu dönemde muhalefet, özellikle yolsuzluk, ekonomik yönetim ve gler ayrılığı temalarına odaklanarak seçmeni mobilize etmeye çalışmıştır. Ancak Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ilk turda seçimi kazanması, politik konjonktürün güçlü liderlik ve güvenlik vurgusunu öncelediğini göstermiştir.

6.2.6 2019 Yılı: Yerel Seçimler

2019 yerel seçimleri, muhalefet partileri açısından politik konjonktürün başarıya dönüştüğü nadir örneklerden biridir. İstanbul ve Ankara başta olmak üzere büyükşehirlerin çoğunun muhalefetin kontrolüne geçmesi, ekonomik kriz, işsizlik ve yüksek enflasyonun seçmen davranışını etkilediğini göstermiştir. Özellikle İstanbul seçimlerinin yenilenmesi ve muhalefetin ikinci kez daha yüksek farkla kazanması, siyasal meşruiyet tartışmalarının muhalefet lehine işlediğini ortaya koymuştur. Bu dönemde muhalefet partileri, söylemde kutuplaşmadan uzak, kapsayıcı ve ekonomik temelli bir strateji izleyerek konjonktürel fırsatları etkin kullanabilmişlerdir.

6.2.7 2020 Yılı: Pandemi Gölgesi

Covid-19 pandemisi döneminde merkezi yönetimin yerel yönetimlerin yardım kampanyalarını engellemesi, iktidar-muhalefet ilişkilerinde yeni bir gerilim alanı yaratmıştır. CHP'li büyükşehir belediyeleri, sosyal yardım ve sağlık hizmetleri alanında aktif roller üstlenmiş; bu durum, muhalefet partilerinin hizmet kapasitesini görünür kılma açısından fırsat yaratmıştır. Pandemi koşulları, sağlık ve ekonomik krizle birleşerek iktidarın yönetim kapasitesini tartışılabilir hale getirmiş, bu da muhalefetin konjonktürel olarak söylem üstünlüğü elde etmesine katkı sunmuştur.

6.2.8 2021 Yılı: Muhalefetin Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem Vurgusu

2021 yılı boyunca muhalefet partileri, özellikle DEVA, Gelecek, Saadet ve İYİ Parti ile CHP öncülüğünde “güçlendirilmiş parlamenter sistem” önerisini gündeme taşıyarak sistemsel dönüşüm söylemini kurumsallaştırmıştır. Bu yaklaşım, mevcut politik konjonktürün demokratik gerilimlerini öne çıkararak seçmene alternatif bir yönetim modeli sunma amacı taşımıştır. Ekonomik kriz ve TL'nin değer kaybı da bu stratejiyi besleyen temel faktörlerden biri olmuştur.

6.2.9 2022 Yılı: Altılı Masa

2022, seçim sürecine yönelik hazırlıkların hız kazandığı ve muhalefetin stratejik olarak birlikte hareket etmeye çalıştığı bir yıl olmuştur. Altılı Masa olarak adlandırılan yapı ile muhalefet, sistem değişikliğini somut belge ve vaatlerle desteklemiş; bu süreçte ekonomik kriz, kur korumalı mevduat sistemi ve yüksek enflasyon, muhalefetin iktidar politikalarına dönük eleştirilerinde merkezi argüman haline gelmiştir. Böylece politik konjonktür, muhalefetin ortak hareket etme potansiyelini artırmıştır.

6.2.10 2023 Yılı: Genel Seçimler

2023 genel seçimleri, muhalefet açısından yüksek beklentilerin olduğu ancak bu beklentilerin tam anlamıyla karşılanamadığı bir dönemdir. Altılı Masa'nın ortak adayı olarak Kemal Kılıçdaroğlu'nun belirlenmesi, geniş bir uzlaşma görüntüsü sunsa da kampanya sürecinde hem stratejik hata hem de ekonomik vaatlerin yeterince ikna edici olmaması eleştiri konusu olmuştur. Politik konjonktür, ekonomik kriz ve otoriterleşme eğilimi gibi faktörlerle muhalefet lehine görünse de bu avantajların sandıkta başarıya dönüşmesi sağlanamamıştır. Bu da politik konjonktürün fırsatlar kadar riskler de barındırdığına işaret etmektedir.

6.2.11 2024 Yılı: Yeniden Yapılanma ve Siyasal Arayış

2024 yılı, muhalefet partilerinin seçim yenilgisi sonrası içsel değerlendirme süreçlerine girdiği ve stratejik yeniden yapılanma arayışında oldukları bir dönem olmuştur. CHP'de yaşanan genel başkan değişimi (Kılıçdaroğlu'nun yerine Özgür Özel'in gelmesi), gençleşme ve yenilik vurgusunu öne çıkarırken, İYİ Parti'deki istifalar ve söylem değişiklikleri, politik konjonktürün muhalefeti yeniden biçimlendirme sürecine zemin hazırladığını göstermektedir. Aynı yıl içinde yapılan yerel seçimlerde ise CHP'nin İstanbul ve Ankara'daki başarısını koruması, seçmen davranışında yerel performansın ve ekonomik memnuniyetsizliğin önemli olduğunu göstermiştir. Bu çerçevede, politik konjonktür teorisi, 2024 yılında da muhalefet partilerinin yeniden konumlanma çabalarının arka planını anlamak açısından önemli bir analiz çerçevesi sunmaktadır.

6.2.12 2025 Yılı: Yeni Anayasa Tartışmaları

2025 yılı, Türkiye siyaseti açısından ekonomik sıkıntılar, sistem tartışmaları ve muhalif kesimlere yapılan operasyonlar sonrası yeni stratejileri ile PKK'nın silah bırakma süreci bu yılın temel dönemeçleri arasında yer almaktadır.

2024 yerel seçimlerinde CHP'nin büyükşehirlerdeki başarıları, iktidar açısından bir tehdit olarak algılanmış ve 2025 yılında belediyelere yönelik incelemeler ve operasyonlar hız kazanmıştır. İstanbul, İzmir, Adana, Antalya ve Eskişehir gibi belediyelere bazı yöneticilerin ihaleye fesat karıştırma, terörle iltisak gibi gerekçelerle görevden uzaklaştırılması veya tutuklanması; iktidarın “hırsızlık çetelerine yönelik operasyon”, muhalefetin ise “yargı eliyle darbe” söylemlerini karşı karşıya getirmiştir (Evrensel, 2025) (DW, 2025).

İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı ve CHP'nin cumhurbaşkanı adayı Ekrem İmamoğlu'nun 19 Mart 2025'te yolsuzluk ve terör iddialarıyla gözaltına alındı ve 23 Mart'ta tutuklanarak Marmara Cezaevi'ne gönderildi (BBC, 2025). Bu tutuklama, ülke çapında büyük tepkiye yol açarak, milyonlarca kişiyi sokaklara döken kitlesel protestoları tetiklemenin yanında ekonomik alanda da istikrarı tehlikeye atmıştır. Yaşanan olayların akabinde Türk lirasında değer kaybı, döviz rezervlerinde erime ve faiz politikalarında ani değişiklikler yaşanmıştır (Forbes Türkiye, 2025).

Hükümetin ortağı MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 22 Ekim 2024 tarihinde partisinin Grup Toplantısı'nda yapmış olduğu konuşma Türkiye'nin gündemini etkilemiştir. *“... şayet terörist başının tecridi kaldırılırsa gelsin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde DEM Parti grup toplantısında konuşsun. Terörün tamamen bittiğini ve örgütün lağvedildiğini haykırınsın. Bu dirayeti gösterirse umut hakkının kullanımıyla ilgili yasal düzenlemenin yapılmasının önü de ardına kadar açılsın...”* sözleri büyük tartışma yaratmış ve 2025 yılının siyasal gündemini belirleyen en önemli gelişmeler olmuştur.

Bahçeli'nin açıklamalarından bir gün sonra gerçekleşen TUSAŞ saldırısını üstlenen PKK, yaptığı açıklamada *“... saldırının uzun süre önce planlandığı ve Türkiye'de son dönemde tartışılan siyasal gündemle asla bir ilişkisi olmadığı...”* öne sürmesi, politik konjonktür teorisi açısından “fırsat ve risklerin koşullara göre yeniden tanımlanması” şeklinde yorumlanabilir (DW, 2024) (Euronews, 2024).

Yaşanan bu süreçlerin akabinde terör örgütü lideri Abdullah Öcalan'ın silah bırakma çağrısının ardından PKK'nın kongresini 5-7 Mayıs tarihlerinde topladığını ve örgütün feshedildiğini ve politik alana geçileceğini duyurdu (BBC, 2025). TBMM, bu sürecin denetimi ve kalıcı barışın sağlanması adına “Milli Dayanışma, Kardeşlik ve Demokrasi” komisyonunu kurdu (Yeni Şafak, 2025).

Komisyon AK Parti, CHP, DEM Partisi, MHP, Yeni Yol Grubu, HÜDA PAR, Yeniden Refah Partisi, TİP, EMEP, Demokratik Sol Parti ve Demokrat Parti'den milletvekillerinin katılımıyla oluşurken, İYİ Parti ise tepki göstererek komisyona katılmamıştır (Sendika.Org, 2025).

6.3 Mevcut Siyasal Partiler

6.3.1 Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti)

2000'li yıllardan itibaren yaşanan ekonomik ve toplumsal değişimler, siyasal partilerin popülist politikaları benimsemesine ve seçmen tabanlarını genişletme stratejilerine yönelmesine neden olmuştur. AK Parti'nin yükselişi ve iktidara gelmesi de bu tür bir politik konjonktürün bir sonucudur (Keyman & Öniş, 2010).

Türkiye'de yaşanan 2001 ekonomik krizi, yeni siyasal oluşumların önünü açmış ve AK Parti'nin iktidara gelmesinde önemli bir rol oynamıştır. 2001 ekonomik krizi ve sonrasında yaşanan dönemin politik ve ekonomik koşulları, AK Parti'nin hızlı bir şekilde yükselmesini sağlamıştır. Kriz sonrası dönemde, siyasal partiler ekonomik reformlara ve dış kaynaklı mali desteklere yönelik politikalar benimsemişler ve krizin etkilerini azaltmak amacıyla sosyal yardım programları ve istihdam politikaları da önem kazanmıştır (Keyman & Öniş, 2010).

2014 yılında Recep Tayyip Erdoğan'ın cumhurbaşkanı seçilmesiyle birlikte partide liderlik yapısında değişimin ardından 2017 referandumu ile kabul edilen Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi, AK Partinin yürütme erki ile daha doğrudan bir ilişki geliştirmiştir. 2018 sonrasında Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ile kurulan Cumhuriyet İttifakı, partinin politik pozisyonunu sağa daha da yakınlaştırmıştır.

AK Parti, 2018 sonrasında faiz oranlarını düşük tutarak "faiz-enflasyon ilişkisi" teorisini reddeden bir politika izledi. Ancak bu politika, enflasyonun kontrol altına alınamamasına neden oldu. Merkez Bankası, döviz rezervlerini kullanarak TL'nin değer kaybını yavaşlatmaya çalışsa da bu politika sürdürülebilir olmadı ve rezervlerin azalmasına yol açtı.

AK Parti, ekonomik krize rağmen "yerli ve milli" üretim söylemini öne çıkararak, seçmenler üzerinde ulusalcı bir algı yaratmaya çalıştı. Ekonomik kriz döneminde, AK Parti, sosyal yardımları artırarak seçmen desteğini korumaya çalıştı. Özellikle emekli maaşları ve asgari ücret artışları, bu dönemde sıkça gündeme geldi. Politik Konjonktür Teorisi'ne göre, bu stratejiler, dönemin ekonomik koşullarına uygun olarak geliştirilmiş, ancak uzun vadede sürdürülebilir olmamıştır.

2023 seçimleri sonrasında, AK Parti Mehmet Şimşek'in göreve gelmesiyle birlikte ekonomi de rasyonel zemine dönüş sinyalleri vermiş ve kurala dayalı ve öngörülebilir bir Türkiye ekonomisi hedeflerini dile getirmiştir (BBC, 2023).

AK Parti'nin ilk iktidara gelişi, mevcut siyasi ve ekonomik konjonktürün kötü yönetimi sonucu meydana gelmiştir. Ancak, iktidarı boyunca yapılan sonraki seçimlerde, özellikle siyasi rekabetin arttığı veya ekonomik göstergelerin zayıfladığı dönemlerde, seçim ekonomisi uygulamaları şeklinde kendini gösteren Politik Konjonktür Teorisi'ne uygun davranış kalıpları gözlemlenmiştir. Bu durum, teorinin temel mantığı olan yeniden seçilme güdüsüyle ekonominin manipüle edilmesi, Türk siyasetindeki genel seçim dönemleri için açıklayıcı bir çerçeve sunmaktadır.

AK Parti'nin uzun yıllar süren iktidarı boyunca yapılan birçok genel ve yerel seçim öncesinde, geleneksel olarak kamu harcamalarında artış, emekli ve memur maaşlarında iyileştirmeler, vergi afları/düzenlemeleri ve sosyal yardımların artırılması gibi uygulamalar politik konjonktür teorinin iddia ettiği gibi, seçim öncesi dönemde seçmen refahını artırarak yeniden seçilme şansını maksimize etme amacına hizmet etmektedir.

6.3.2 Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)

1923 yılında Mustafa Kemal Atatürk tarafından kurulan ve çok partili siyasi yaşama geçişe kadar tek parti olarak iktidarda kalan Cumhuriyet Halk Partisinde (CHP), 2014–2024 dönemi hem ideolojik hem de örgütsel olarak önemli bir dönüşüm sürecine işaret etmektedir. Bu süreçte parti, hem kendi geleneksel tabanı dışındaki seçmenlere açılma çabası göstermiş hem de ittifak siyasetiyle yeni bir muhalefet stratejisi benimsemiştir.

2014 Cumhurbaşkanlığı seçimleri ile birlikte CHP, ilk kez merkez sağ kökenli bir aday olan Ekmeleddin İhsanoğlu'nu destekleyerek stratejik bir açılım yapmış; bu tercih, parti içinde tartışmalara neden olmuş ancak "sağ seçmene ulaşma" arayışını da görünür kılmıştır (Çarkoğlu & Kalaycıoğlu, 2015). 2018 genel seçimlerinde ise CHP, Saadet Partisi, İYİ Parti ve Demokrat Parti ile birlikte "Millet İttifakı"nı oluşturarak Türkiye'deki muhalefet partileri arasında iş birliğine dayalı yeni bir siyasal denge yaratma çabasına öncülük etmiştir (Türkmen, 2020).

2019 yerel seçimlerinde, özellikle İstanbul ve Ankara gibi büyükşehir belediyelerinin kazanılması, partinin yerel yönetim tecrübesiyle birlikte seçmen nezdindeki

güvenilirliğini artırmış (Yayla, 2020). CHP'nin yerel yönetimlerdeki başarısı, partinin siyasal meşruiyetini ve iktidar alternatifi olma kapasitesini artırmıştır (Kalaycıoğlu, 2020). Bu dönemde CHP, sosyal demokrat kimliğini korumakla birlikte, toplumsal talepler doğrultusunda daha pragmatik ve kapsayıcı bir siyaset üretme yönünde adımlar atmıştır.

Ancak 2023 genel seçimleri sonrasında CHP, beklenen başarıyı sağlayamamış; seçim yenilgisinin ardından partide liderlik değişimi yaşanmış ve Kemal Kılıçdaroğlu'nun yerine Özgür Özel genel başkanlığa seçilmiştir. Bu değişim, partide gençleşme, örgütsel yenilenme ve muhalefet stratejisinin yeniden yapılandırılması tartışmalarını beraberinde getirmiştir (Aydın-Düzgit, 2023).

6.3.3 Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)

Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), 2014–2024 yılları arasında Türk siyasal hayatındaki etkisini korumakla birlikte, politik duruşunda önemli değişimler geçirmiştir. 2015 seçimleri sonrasında yaşanan parti içi muhalefet ve kongre krizleri sonucunda İYİ Parti kurulmuştur. Bu bölünme, MHP'nin oy tabanında kısmi bir daralmaya yol açsa da 2017 Anayasa Referandumu sürecinde AK Parti ile oluşturduğu "Cumhur İttifakı" sayesinde siyasal etkisini artırmıştır. MHP, bu dönemde iktidar ortağı olmasa da iktidar politikaları üzerinde belirgin bir yönlendirici rol oynamıştır.

6.3.4 Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi (DEM Parti)

Demokrasi ve Eşitlik Partisi (DEM Parti), 2023 yılında HDP'nin yerini alan ve siyasal çizgisini büyük ölçüde onun mirası üzerine inşa eden bir siyasi oluşumdur. Partinin amacı; Kürt sorunu, Alevi sorunu ve tüm etnik, dini ve kültürel kimlik sorunlarının çözümüne yönelik hedefler belirleyen ve kuvvetler ayrılığının yerele doğru genişletildiği ve güçlü bir yerel yönetimler zemini üzerinde örgütlenmektir (DEM Parti, 2023).

Bazı DEM Partili belediye başkanları ve yöneticilerinin PKK ile bağlantılı oldukları gerekçesiyle görevden alınması veya tutuklanması partinin terör örgütü PKK ile organik veya dolaylı bağlar kurduğu yönünde suçlamalarla karşı karşıya kalması siyasette yoğun tartışmalara konu olmaktadır.

DEM Parti, Türkiye'de yaşanan yerel özerklik tartışmaları ve güvenlik politikalarının kesişim noktasında yer alması nedeniyle hem siyasal hem hukuki düzlemde önemli bir aktör konumunda yer almaktadır.

6.4 Yeni Kurulan Partiler ve Oluşum Gerekçeleri

2014-2024 dönemi de Türkiye'de siyasi partiler açısından dinamik bir süreç olmuştur. Bu dönemde birçok yeni parti kurulmuş, var olan partiler ise önemli değişimlerden geçmiştir. Türkiye'nin iç siyasi ortamı, bölgesel ve küresel gelişmeler, ekonomik krizler ve sosyal değişimler, siyasi parti kurulumu ve yapısında büyük bir etkiye sahip olmuştur.

Politik konjonktür teorisi, esasen iktidarda bulunan partilerin ekonomik ve siyasi dalgalanmalara karşı geliştirdikleri politika tercihlerini ve bu tercihlerle seçmen davranışını nasıl etkilediklerini açıklamaya yönelik bir çerçeve sunmaktadır. Ancak söz konusu teori yalnızca iktidar partileriyle sınırlı olmayıp, muhalefet partileri açısından da önemli bir açıklayıcılık taşımaktadır. Zira muhalefet partileri, mevcut politik ve ekonomik konjonktürü dikkate alarak stratejik söylem üretimi, politika önerileri geliştirme ve seçmen tabanını genişletmeye yönelik girişimlerde bulunmaktadır. Özellikle ekonomik kriz, yüksek enflasyon veya işsizlik gibi makroekonomik göstergelerde yaşanan olumsuzluklar, muhalefet partileri için bir siyasal fırsat yapısı oluşturmakta; bu partiler, iktidarın performansına dönük eleştirilerini yoğunlaştırarak kendi siyasal meşruiyetlerini ve iktidar alternatifi olma iddialarını pekiştirmektedir (Alesina, Roubini, & Cohen, 1997). Bu bağlamda, politik konjonktürün yalnızca iktidarın karar alma süreçlerini ve seçmen nezdindeki algısını etkilemekle kalmayıp, aynı zamanda muhalefet partilerinin konumlanma biçimlerini, söylem repertuarlarını ve örgütsel stratejilerini de doğrudan şekillendirdiği söylenebilir. Kitschelt'in (1994) de belirttiği üzere, partiler, politik ve ekonomik bağlamın sunduğu imkân ve sınırlılıklar çerçevesinde eylemde bulunurlar; dolayısıyla politik konjonktür, yalnızca hükümet edenler için değil, siyasal sistemde yer alan tüm aktörler için belirleyici bir faktör niteliği taşımaktadır (Kitschelt, 1994).

Türkiye siyasetinde muhalefet partilerinin konumlanış biçimleri, politik konjonktür teorisi çerçevesinde değerlendirildiğinde, özellikle ekonomik krizler, seçim dönemleri ve otoriterleşme eğilimleri gibi yapısal değişkenlerin belirleyici olduğu görülmektedir. Ekonomik daralma, yüksek enflasyon, işsizlik oranlarındaki artış ve kur krizleri gibi ekonomik olumsuzluklar, seçmen memnuniyetini azaltmakta ve bu durum muhalefet partileri için siyasal fırsat yapıları yaratmaktadır.

Politik konjonktürdeki değişimler özellikle 2017 Anayasa değişikliği sonrası Türkiye'nin başkanlık sistemine geçişi, siyasi arenada yeni parti oluşumlarını tetiklemiştir. Yine

2018'de yaşanan kur krizi ve ardından gelen ekonomik sıkıntılar, mevcut hükümete karşı eleştirilerin artmasına ve yeni siyasi oluşumların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu dönemde yaşanan toplumsal hoşnutsuzluk, muhalefet partilerinin iktidar alternatifi olarak kendilerini konumlandırmalarını kolaylaştırmış; bu süreçte partiler, ekonomik istikrar, yolsuzlukla mücadele ve sosyal refah temelli söylemlerini ön plana çıkarmışlardır. Ayrıca, demokratik gerileme, basın özgürlüğü üzerindeki kısıtlamalar ve yargı bağımsızlığına ilişkin tartışmalar da muhalefet partilerinin söylem repertuarını genişletmelerine olanak sağlamıştır. Bu doğrultuda muhalefet, sadece iktidarın politikalarını eleştirmekle kalmayıp, aynı zamanda sistemsal dönüşüm çağrıları ile kamuoyunu etkilemeye çalışmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye’de muhalefet partileri politik konjonktürün hem ekonomik hem de kurumsal boyutlarını analiz ederek, stratejik tepkiler geliştirmekte ve siyasi rekabetin yönünü şekillendirme çabası içine girmektedirler. Bu durum, politik konjonktür teorisinin yalnızca iktidar partileriyle sınırlı bir teori olmadığını, aynı zamanda muhalefet dinamiklerinin anlaşılmasında da işlevsel bir çerçeve sunduğunu göstermektedir.

Türkiye’de 2014-2024 döneminde kurulan siyasi partilerin büyük çoğunluğu, politik konjonktür teorisine uygun olarak, mevcut siyasi ve ekonomik koşulların tetiklediği bir boşluğu doldurma amacıyla ortaya çıkmıştır. Kutuplaşma, liderlik çekişmeleri, başkanlık sistemine geçiş, ekonomik krizler ve göçmen sorunu gibi kritik gelişmeler, bu dönemde İYİ Parti, Gelecek Partisi, DEVA Partisi, Yeniden Refah Partisi ve Zafer Partisi gibi yeni partilerin kurulmasının başlıca sebepleridir. Mevcut siyasi partilerin halkın taleplerine yeterince cevap verememesi ve değişen ekonomik koşullara uygun politikalar üretememesi, yeni partilerin kurulmasını kaçınılmaz hale getirmiştir. Bu partilerin her biri, farklı toplumsal kesimlerin ihtiyaçlarını temsil etmekte ve Türkiye’deki siyasal dinamikleri yeniden yapılandırmaktadır.

Bu bağlamda, politik konjonktür teorisi, Türkiye’de yeni parti kuruluşlarını açıklamak için etkili bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır ve yeni siyasal hareketler, Türkiye’nin politik geleceğinde önemli bir rol oynamaya devam edecek gibi görünmektedir, zira politik konjonktürdeki her değişim, yeni siyasal ihtiyaçları ve alternatif arayışlarını beraberinde getirmektedir.

Bu çalışmada, İYİ Parti, Saadet Partisi, Gelecek Partisi, DEVA Partisi, Zafer Partisi, Memleket Partisi, Yeniden Refah Partisi ve Anahtar Parti'nin ortaya çıkış süreçleri ve politik konjonktürle ilişkileri ele alınacaktır.

6.4.1 İYİ Parti

İYİ Parti, 2017 yılında Meral Akşener liderliğinde kurulan ve Türkiye siyasetinde milliyetçi bir tabana hitap eden bir siyasi parti olarak ortaya çıkmıştır. Partinin kuruluş sürecini tetikleyen ana faktör, Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) içinde yaşanan bölünmeler ve 2017 yılında gerçekleştirilen Anayasa değişikliği referandumuydu. Meral Akşener ve ekibi, MHP'nin referandumda AK Parti ile iş birliği yapmasına karşı çıkarak, bu politikalara alternatif bir çizgi geliştirdi. İYİ Parti, başkanlık sistemine karşı çıkarak parlamenter sistemi savundu ve milliyetçi-muhafazakâr bir alternatif olarak konumlandı.

Partinin kısa sürede oy potansiyeli kazanması, politik konjonktürdeki boşluğu ve merkez sağda yeni bir alternatif arayışını ortaya koymaktadır. Türkiye'deki milliyetçi oyların önemli bir kısmını hedefleyen İYİ Parti, MHP ve AK Parti'den kopan seçmenlerin desteğiyle güç kazandı.

MHP'nin içinden doğmuş, temel kaygısı ve meselesi milliyetçilik olan, genel kanıya göre merkez sağ olarak konumlandırılabilen bir siyasal parti olan İYİ Parti'nin kuruluşu, Türkiye'deki milliyetçi tabandaki rahatsızlıkları ve MHP'den kopan kitlelerin taleplerini yansıtmaktadır (Erdem, 2023).

Akşener'in MHP'den ayrılma süreci de ekonomik ve politik bağlamdan bağımsız düşünülemez. MHP'nin 2017 referandumunda AK Parti ile ittifak yapması, ekonomik politikaları eleştiren milliyetçi kesimlerde rahatsızlık yaratmıştır. 2015 genel seçimlerinde MHP'nin koalisyon kurmayı reddetmesi sonrası AK Parti'nin tek başına iktidarını sürdürmesi, ekonomik sorunların derinleştiği bir döneme yol açmıştır. İYİ Parti, bu bağlamda hem MHP'den kopan muhalifleri hem de ekonomik durumdan hoşnutsuz olan merkez sağ seçmenleri hedefleyen bir alternatif olarak ortaya çıkmıştır.

İYİ Partinin kurulduğu dönem Türkiye'nin ekonomik açıdan çalkantılı bir döneme girdiği bir zamana denk gelir.

2016-2017 yılları, Türkiye ekonomisinde ciddi kırılganlıkların ortaya çıktığı bir dönemdir. 15 Temmuz 2016'daki darbe girişimi sonrası piyasalarda güven kaybı yaşanmış, Türk Lirası değer kaybetmeye başlamış ve yabancı sermaye çıkışı hızlanmıştır.

2017’de Dolar/TL kuru 3,5 seviyesinden 3,8’in üzerine çıkmış, enflasyon oranı ise TÜİK verilerine göre %11,9’a yükselmiştir. İşsizlik oranı 2017’de %10,9 olarak kaydedilmiş, özellikle genç işsizlik %20’yi aşmıştır.

2014-2017 döneminde, Türkiye ekonomisi, küresel ekonomik şokların ve iç politik gerilimlerin etkisiyle büyümeye devam etse de büyüme oranları önceki yıllara kıyasla düşüş göstermiştir. 2014 yılında %4,9 olan büyüme oranı, 2016 yılında %3,3’e gerilemiştir.

2016 yılındaki darbe girişimi ve sonrasındaki OHAL döneminin yarattığı belirsizlik, yıllık ekonomik performansı olumsuz etkilemiş, 2017 yılında %7,5 oranında bir toparlanma yaşanmış olmasına rağmen, bu büyümenin sınırlı kalması ve toplumsal refaha yansımaması, halk üzerinde memnuniyetsizlik yaratmıştır.

Ekonomik büyümenin yavaşlaması, gelir dağılımındaki eşitsizliği artırmış ve orta sınıfın ekonomik güvenini zedelemiştir. Bu durum, yeni bir siyasi yapının ortaya çıkması için uygun bir zemin yaratmıştır.

2014-2017 yılları arasında yaşanan enflasyon oranları, ekonomik istikrarsızlığın önemli bir göstergesi olmuştur: 2014’te %8,9 olan Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) enflasyonu, 2017’de %11,1’e yükselmiştir. Bu yükseliş, özellikle temel tüketim malları ve gıda fiyatlarında yaşanan ciddi artışlarla birlikte, toplumun geneli için hayat pahalılığının artmasına yol açmıştır.

Enflasyonun gelir düzeyine etkisi, alt ve orta gelir gruplarında daha fazla hissedilmiştir. Halkın ekonomik güvencesizliği ve memnuniyetsizliği, İYİ Parti’nin "güvenilir ve şeffaf bir yönetim" vurgusuyla siyasi sahneye çıkmasına katkı sağlamıştır.

2014-2017 döneminde, işsizlik oranlarında artış gözlemlenmiş ve çift haneli rakamlara ulaşmıştır. 2014’te %9,9 olan genel işsizlik oranı, 2017’de %11,9’a yükselmiştir. Genç işsizlik oranı ise %20’lerin üzerinde seyretmiştir (TÜİK, 2025).

Bu durum özellikle üniversite mezunu gençlerde gelecekle ilgili ciddi kaygılar yaratmıştır. Artan işsizlik, mevcut siyasi yapılara olan güvenin azalmasına ve yeni çözümler sunan siyasi alternatiflere yönelime yol açmıştır. İYİ Parti’nin "gençlere umut olma" ve ekonomik kalkınmaya dayalı vaatleri, bu kesimden destek almasını sağlamıştır.

Türkiye’nin cari açığı, bu dönemde ekonominin önemli bir sorunu olarak ortaya çıkmıştır. 2014’te %4,7 olan cari açık/GSYİH oranı, 2017’de %5,5 seviyelerine yükselmiş ve

yüksek cari açık, ülke ekonomisinin dış finansman ihtiyacını artırmış ve küresel piyasalardaki oynaklıklara karşı duyarlılığını artırmıştır. Cari açık sorunu, ekonomideki yapısal sorunların bir yansıması olarak algılanmış ve bu yapısal sorunlara yönelik çözümler sunan siyasi yapılara ihtiyacı artırmıştır.

Sonuç olarak toplumdaki memnuniyetsizliğe ve mevcut siyasi partilere olan güvenin azalması sebep olan bu ekonomik göstergeler partinin kurulmasını hızlandıran bir unsur olarak öne çıkmış ve İYİ Partinin özellikle ekonomik sorunlara çözüm sunmayı hedefleyen bir söylemle sahneye çıkmasına sebep olmuştur.

6.4.2 Saadet Partisi

Saadet Partisi (SP), Millî Görüş geleneğinin temsilcisi olarak, Türkiye siyasetinde ideolojik sürekliliği belirgin partilerden biridir. Saadet Partisi de bu dönemde AK Parti ile olan ideolojik benzerliklerine rağmen politik konjonktürün yarattığı güç dengelerine göre yeniden konumlanmıştır.

2014 sonrasında Türkiye’de siyasal kutuplaşma belirginleşmiştir. Bu dönemde Saadet Partisi, özellikle 2016’daki darbe girişimi sonrası siyasal sistemin otoriterleşme eğilimine yönelik eleştirilerini sürdürmüştür.

2017 Anayasa değişikliği referandumu sürecinde Saadet Partisi, “Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi”ne karşı çıkarak, parlamenter sistemin korunmasını savunmuş, yeni güç blokları arasında konumlanma çabasının sonucu olarak da 2018 genel seçimlerinde Millet İttifakı’na katılmıştır.

2019–2023 döneminde ekonomik istikrarsızlık, yüksek enflasyon ve gelir dağılımı adaletsizliği, Türkiye’deki politik konjonktürün belirleyici faktörleri olurken Saadet Partisi, bu süreçte millet ittifakı çatısı altında yer alarak siyasal denge arayışına katılmış, konjonktürel olarak muhalefet bloğunun demokratikleşme, hukuk devleti ve sosyal adalet söylemlerine katkıda bulunmuştur. Türkiye'nin üretimle güçleneceğini işaret eden Karamollaoğlu, "İktidar, ekonominin güçlenmesini istiyorsa yollar, havalimanları, tüp geçitler, köprüler ve binalar yapmak yerine, üretimi öncelik haline getirmeli. Üretim, ülkenin bir numaralı meselesi olmalı." değerlendirmesinde bulunmuştur (Taşdemir, 2019).

2023 seçimleri sonrası oluşan yeni parlamenter yapı içinde Saadet Partisi, Gelecek ve DEVA Partileriyle birlikte bir araya gelerek “Yeni Yol” meclis grubu oluşturmuşlardır. Üç siyasi partinin kurumsal kimliklerini koruma koşuluyla oluşturulan Yeni Yol Grubu daha etkili bir muhalefet bloku oluşturmayı hedeflemektedir (Sayın, 2025). Bu birliktelik, politik konjonktür teorisinin öngördüğü biçimde, ideolojik benzerliklerin ötesinde konjonktürel uyum arayışının bir sonucudur.

Sonuç olarak 2014–2025 döneminde Saadet Partisi, politik konjonktürün şekillendirdiği güç dengeleri içinde ideolojik sürekliliğini korurken, dönemsel değişimlere uyum sağlayan stratejik esneklik göstermiştir. Ekonomik krizler, sistem değişiklikleri ve muhalefet bloklarının yeniden şekillenışı karşısında parti, politik konjonktür teorisinin temel varsayımlarına uygun biçimde davranmış; yani mevcut koşullara tepki verirken kendi ideolojik kimliğini koruyarak sistem içindeki konumunu yeniden tanımlamıştır.

6.4.3 Gelecek Partisi

“Muhafazakâr taban, bidayetteki ilkelerinden uzaklaşan AK Parti’ye mahkûm edilemez” diyerek Hakan Albayrak aslında Gelecek Partisinin kurulma gerekçesini özetliyordu (Albayrak, 2019). Başbakanlık görevinden 22 Mayıs 2016 tarihinde istifa eden Ahmet Davutoğlu, Erdoğan’la yaşadığı ihtilaf sonrasında 12 Aralık 2019’da Gelecek Partisi’ni kurdu (Akif, 2021). Ahmet Davutoğlu liderliğinde kurulan Gelecek Partisi, AK Parti içindeki ayrışmaların ve liderlik çekişmelerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Gelecek Partisi, 2019 yılında eski Başbakan Ahmet Davutoğlu önderliğinde kuruldu. Davutoğlu’nun AK Parti’den ayrılması, 2016 yılında başbakanlık görevinden ayrılmasının ardından, parti içinde yaşanan fikir ayrılıklarının bir sonucuydu. Özellikle AK Parti’nin otoriterleşme eğilimleri ve partinin muhafazakâr değerlerden uzaklaştığı eleştirileri, Davutoğlu ve ekibinin ayrılmasına neden olmuştur. Son yıllarda AK Parti’nin değer, söylem ve politikalarından uzaklaştığını ileri süren Davutoğlu, adaletten kalkınmaya her alanda sorunların baş gösterdiğini, AK Parti yönetiminin öncelikleri, söylemleri ve politikalarının değiştiğini öne sürmüştü (Türkten & Ekiz, 2019).

Ahmet Davutoğlu, istifasının hemen ardından, savundukları değerlerin sözcüsü olmaya devam edeceklerini vurgulayıp, *"insanı merkez alan, insan onuru, haklarına saygılı, evrensel değeri yaşatan, yasaklarla, yolsuzluklarla mücadele edilen, düşünce, din, vicdan özgürlüğünün sınırlandırılmadığı, demokratik hukuk devletinin işletildiği, kamunun*

malına el uzatmayan, akraba ve adam kayırmacılığının olmadığı" demokratik bir düzen kurmak istediklerini vurgulamıştı (Sayın, 2019).

Gelecek Partisi, siyasi yöntem ilkelerinin kapsayıcılık olduğunu ve etnik, dini ve mezhebi kimlik ayrımlarına dayalı yaklaşımlara karşı toplumun her kesimini ve her bireyini kapsayan bir siyasi anlayışın sözcüsü olduğu iddiasını taşımaktadır (Milliyet, 2019).

Gelecek Partisi, muhafazakâr seçmen tabanına hitap eden, özgürlükçü demokrasi ve kuvvetler ayrılığı prensiplerine dayalı bir siyaset anlayışını savunmaktadır. Türkiye'nin siyasal sisteminde yaşanan değişiklikler, özellikle başkanlık sistemine geçiş ve AK Parti'nin politikalarında yaşanan dönüşüm, Gelecek Partisi'nin ortaya çıkmasında önemli rol oynamıştır. Gelecek Partisi, AK Parti'nin giderek merkezileşen politikalarının ve tek adam rejiminin neden olduğu demokrasi ve ekonomik krizden çıkması için karşı bir alternatif olma iddiasıyla siyaset sahnesine çıkmıştır (Egemen Gazetesi, 2020).

Gelecek Partisinin kurulduğu döneme bakıldığında Türkiye'nin ekonomik açıdan zor bir dönemden geçtiği bir zamana denk gelir.

2018-2019 yılları, Türkiye'de ekonomik krizin belirginleştiği bir dönem olmuştur. 2018'de Türk Lirası, döviz kurları karşısında ciddi bir değer kaybı yaşamış, enflasyon oranları hızla yükselmiş ve işsizlik artmıştır. TÜİK verilerine göre, 2018'de enflasyon oranı %20,3'e ulaşmış, 2019'da ise %11,8 olarak kaydedilmiştir; ancak bağımsız ekonomistlerin oluşturduğu Enflasyon Araştırma Grubu (ENAG) gibi kaynaklar, bu rakamların daha yüksek olduğunu öne sürmüştür. Dolar/TL kuru, 2018'de 3,8 seviyesinden 7'ye kadar çıkmış, bu da ithalata bağımlı ekonomide maliyetleri artırarak halkın alım gücünü düşürmüştür. İşsizlik oranı ise 2019'da %13,7'ye yükselmiş, genç işsizlik oranı %25'i aşmıştır. Bu ekonomik tablo, toplumda ciddi bir memnuniyetsizlik yaratmıştır.

Gelecek Partisi'nin kuruluşu, bu ekonomik krizin hemen sonrasına denk gelir. Ahmet Davutoğlu, AK Parti'den ayrıldıktan sonra, partisinin kuruluş gerekçelerini açıklarken ekonomik kötü yönetimi sıkça eleştirmiştir. Davutoğlu, 2019'daki kuruluş konuşmasında ve sonraki açıklamalarında, Türkiye'nin "yanlış ekonomi politikaları" nedeniyle bir çıkmaza sürüklendiğini ve halkın refah seviyesinin düştüğünü vurgulamıştır (Davutoğlu, 2024). Parti programında da ekonomi konularına diğer konulara göre daha fazla odaklanıldığı görülmektedir (Gelecek Partisi, 2019). Bu söylemler, ekonomik durumun parti kuruluşunda bir motivasyon kaynağı olduğuna işaret etmektedir.

Ekonomik durum, tek başına parti kuruluşunun nedeni olmasa da önemli bir katalizör olarak rol oynamıştır. Dönemin koşulları ve Davutoğlu'nun söylemleri ile Türkiye'nin 2018-2019'daki yüksek enflasyon, işsizlik ve döviz kuru dalgalanmaların parti kuruluşundaki etkisini güçlü bir şekilde desteklediği ve partinin bu memnuniyetsizlikten de beslenerek kurulduğuna işaret etmektedir.

6.4.4 DEVA Partisi

Uzun dönem parti ve hükümette üst düzey görevlerde bulunan Ali Babacan “Ak Parti ile inandığım ilke, değer ve fikirler arasında derin farklılıklar olduğu” ve AK Parti'nin kuruluşunda yer alan insan hakları, özgürlükler, çoğulcu demokrasi ve hukukun üstünlüğü ilkelerinden uzaklaşmasıyla istifa ettiğini dile getiren Ali Babacan, 2020 yılında DEVA Partisini (Demokrasi ve Atılım Partisi) kurdu (Habertürk, 2019; BBC, 2019).

İnsan haklarının ihlali ve özgürlüklerin kısıtlanmasının toplumun nefes almasını zorlaştırdığını ve korku siyaseti ve kavgaların sebep olduğu kutuplaşmış Türkiye'nin herkesi yordüğünü ifade eden Babacan, uzun yıllar AK Parti hükümetlerinde ekonomi yönetiminden sorumlu bakan olarak görev yapmış bir isimdir (Sayın, 2020). Babacan'ın ekonomi yaklaşımı konusunda AK Parti ile görüş ayrılıkları yaşaması 2015 yılında gündeme gelen faiz-enflasyon ilişkisi konusunda daha da artmış ve Babacan giderek Ak Parti'den uzaklaşmaya başlamıştır (BBC, 2019).

Babacan'ın AK Parti'den ayrılma süreci, özellikle 2018 ekonomik krizinin ardından partinin ekonomi politikalarına yönelik eleştirilerle devam etmiş ve Türkiye'de yaşanan yüksek enflasyon, işsizlik ve ekonomik durgunluk, Babacan'ı ve ekibini yeni bir siyasi hareket kurmaya yöneltmiştir.

Ali Babacan, bakan olarak görev yaptığı dönemde Türkiye ekonomisinin büyüme ve istikrar yakaladığı bir isim olarak tanınır. Ancak, AK Parti'den 2019'da ayrıldığında, mevcut ekonomi yönetimini sert bir şekilde eleştirmiştir. 2018 krizi sonrası AK Parti hükümetinin ekonomi politikaları, özellikle faiz indirimleri güven kaybına yol açmıştır.

Babacan, AK Parti'den istifa ederken ekonominin kötü yönetildiğine atıfta bulunmuş, DEVA Partisi'nin kuruluşunda ise ekonomik sorunlar açıkça öncelikli mesele olarak ortaya koymuştur (DEVA Partisi, 2020). Partinin kuruluş açıklamasında Babacan, “Türkiye'nin potansiyelini açığa çıkaracak, kaynaklarını doğru kullanacak bir yönetim”

vaadinde bulunmuş, mevcut hükümetin “kötü yönetiminin yakıcı bedelini bütün ülkenin ödediğini” ifade etmiştir (Independent, 2021).

Politik konjonktürdeki ekonomik sıkıntılar ve AK Parti'nin bu krizlere yanıt verememesi, DEVA Partisi'nin ortaya çıkışında belirleyici olmuştur.

Ekonomik reformlara ve liberal politikalara odaklanan bir parti olarak kötü gidişata dur diyecek, Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik krizden çıkışını sağlayacak yapısal reformları hayata geçirme hedefinde olan DEVA Partisi, Ali Babacan'ın ekonomideki başarılı geçmişi, partiye bu alanda önemli bir güven oyu sağlamıştır.

6.4.5 Zafer Partisi

Zafer Partisi, Ümit Özdağ tarafından 2021 yılında kurulmuş olup, göçmen karşıtlığı ve milliyetçi politikalarıyla dikkat çeken bir partidir. Özdağ, MHP Genel Merkezi ile muhaliflerin mahkemelik olduğu kongre süreci sonrasında MHP'den ayrılmasının ardından 25 Ekim 2017 tarihinde kurulan İYİ Parti'ye katıldı ve partinin Kurucular Kurulu'nda yer aldı (BBC, 2023).

2019 yerel seçimleri sonrası, İYİ Parti'nin siyasal çizgisinin kuruluş noktasından ayrıldığı gerekçesiyle Başkanlık Divanı'ndan ayrıldı, akabinde 4 Mart 2021 tarihinde İYİ Parti'den istifa etti (BBC, 2023).

Özdağ, İYİ Parti'de bir süre siyaset yaptıktan sonra İYİ Parti'den ayrılarak kendi siyasi hareketini başlatmıştır. Zafer Partisi'nin kuruluşunda politik konjonktürdeki göçmen sorunlarının etkisi büyük olmuştur. Zafer Partisi, özellikle Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı sorunu üzerine yoğunlaşan ve sığınmacı karşıtı politikaları savunan bir çizgi benimsemiştir. Bu durum Suriyeli sığınmacıların sayısının artmasından dolayı sosyal ve ekonomik sorunlar yarattığına inanan kesimlerin desteğini kazanmasını sağlamıştır.

Zafer Partisi, 13 milyon sığınmacı ve kaçığın kendi vatanlarına dönmeden ve yenilerinin gelmesini engellemeden Türkiye'nin yaşadığı ekonomik krizin aşılamayacağını ve sığınmacıların vatanlarına dönmeden hayat pahalılığının düşmeyeceğini savunuyor (Özdağ, 2023)

Zafer Partisi'nin odaklandığı en önemli konu, Türkiye'nin göç politikalarının ekonomik ve sosyal etkileridir. Sığınmacıların iş gücü piyasasındaki etkisi, Zafer Partisi'nin ekonomik söylemlerinde önemli bir yer tutmuştur. Ümit Özdağ, düşük ücretle çalışan

sığınmacıların Türk işçisinin emeğini değersizleştirdiğini ve işsizliği artırdığını savunmuştur.

Ülkemizde bulunan yabancı sayısı bakımından Zafer Partisi ile resmî kurumlardan yapılan açıklamalar birbirleriyle örtüşmemesi dönemin tartışılan konularından bir tanesi olmuştur. İletişim Başkanlığının 2024 yılındaki açıklamasına göre Türkiye’de bugün itibarıyla; 3 milyon 99 bin 524’ü geçici koruma altında bulunan Suriyeliler, 221 bin 353’ü uluslararası koruma kapsamında bulunan yabancılar ve 1 milyon 104 bin 353’ü ikamet izniyle kalan yabancılar olmak üzere toplam 4 milyon 425 bin 230 yasal kalış hakkı bulunan yabancı bulunmaktadır (İletişim Başkanlığı, 2024).

Zafer Partisi, göçmen politikalarının yeniden düzenlenmesi ve sığınmacıların ülkelerine geri gönderilmesi gerektiğini vurgulayarak, ekonomik kaynakların Türk vatandaşlarına öncelikli olarak tahsis edilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

2021 yılında Türkiye’de ekonomik göstergelerdeki olumsuzluklar, toplumun genelinde ciddi bir memnuniyetsizlik yaratmış ve Zafer Partisi, bu memnuniyetsizliği kendi siyasetinin temel dayanağı olarak kullanmıştır

6.4.6 Memleket Partisi

CHP içinde adaylık şansının kalmadığını düşünen ve bu nedenle parti kurma kararı alan Muharrem İnce 2018 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde CHP'nin adayı olarak önemli bir destek almasına rağmen, parti içi yönetim ile yaşadığı sorunlar nedeniyle ayrılarak 2021 yılında Memleket Partisini kurmuştur (Sayın, 2021).

CHP içindeki bölünmeler ve liderlik tartışmalarının bir ürünü olarak ortaya çıkan Memleket Partisi köklerini Cumhuriyetin anti-emperyalist, kamucu, halkçı, devrimci ve laik dünya görüşünden alarak buna uygun politikalar yaratmaktadır (Memleket Partisi, 2021).

Parti kurma kararının gerekçesini, "Bu iktidarın alternatifi, bu muhalefet olamıyor" sözleriyle açıklayan İnce, yüksek enflasyon, işsizlik ve gelir dağılımındaki bozulmaya karşı Türkiye için 3D modeli yani "dürüst-denetlenebilir-dijital devlet" önermiştir (TRT Haber, 2021; BBC, 2021).

CHP’nin 2018 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra yürüttüğü ittifak politikalarının etkin olmadığı algısı, İnce için alternatif yaratma konusunda bir fırsat oluşturmuş, ülkede

yaşanan ekonomik dalgalanmalar, Memleket Partisinin “protesto oylarını” toplamasına elverişli bir ortam yaratmıştır.

14 Mayıs 2023 tarihinde düzenlenen cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Genel Başkan Muharrem İnce 114.661 imza toplayarak Memleket Partisi'nin cumhurbaşkanı adayı olmuştur. Ancak seçim öncesi “*son 45 günde gördüklerini 45 senede görmediğini, bunu memleketim için yapıyorum. Bahaneleri kalsın*” diyerek adaylıktan çekilen İnce, seçim sonrası yaptığı açıklamada “*çekilmeseydim bugünkü manzaranın tek sorumlusu ilan edilecektim*” değerlendirmelerinde bulunmuştur (Haberler.com, 2023; Oksijen, 2023).

Politik konjonktür teorisi, iktidar ve muhalefet partilerinin ekonomik ve siyasi stratejilerini, dönemsel koşulların yarattığı fırsatlar çerçevesinde açıklar. Teoriye göre, siyasi aktörler konjonktürel dalgalanmaları kendi lehlerine yönetmeye çalışır. Bu bağlamda parti kuruluşları, siyasi ittifaklar ve parti fesihleri, sadece örgütsel tercihler değil, aynı zamanda konjonktürel stratejilerin de bir yansımasıdır.

Memleket Partisi'nin varlık nedeni olan “CHP’ye alternatif muhalefet” misyonu, CHP’de yaşanan genel başkan değişimi sonrası etkinliğini yitirmesine sebebiyet vermiş ve konjonktür olarak yeni koşullar yaratmıştır.

Son yıllarda belediyelere yönelik operasyonlar ve tutuklamalar, sadece yerel yönetimler üzerinde değil, genel olarak muhalif kesim üzerinde bir baskı iklimi oluşturması muhalefetin konjonktürel olarak birleşme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Muharrem İnce’nin Genel Başkan Özgür Özel’in daveti üzerine CHP’ye katılmasının ardından Memleket Partisi kapatılmak üzere olağanüstü kurultaya gitti. Düzenlenen 2. Olağanüstü Kurultay’da alınan kararla parti kapatıldı (Medyascope, 2025; NTV, 2025).

6.4.7 Yeniden Refah Partisi

Millî Görüş siyasetinin son temsilcisi olan Yeniden Refah Partisi lideri Fatih Erbakan 23 Kasım 2018’de “Artık vakit tamam, vakti geldi” diyerek açıklama yaparak; “*Yıllardır özlemle, heyecanla beklenen Yeniden Refah Partisini bugün resmen kurduğumuzun müjdesini veriyorum.*” ifadelerini kullandı (Perspektif, 2023; AA, 2018).

Millî Görüş çizgisindeki partilerinin ideolojik öykülerinde genel olarak iki ana unsurun gelişimi yer almaktadır: Birincisi, manevi kalkınma; ikincisi, maddi gelişim (Demir & Kıvrak, 2024).

İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan Adayı Mehmet Altınöz, 31 Mart'ta YRP'ye yönelik ilgi artışının ilk nedeni olarak "geçim sıkıntısını" gördüğünü ifade etmektedir. Vatandaşın seçim değil geçim derdine düştüğünü ifade eden Altınöz, *"Millî Görüş ideolojisinin içinden çıkan kişiler AK Parti'yi kurdular, yirmi yıldır iktidardalar ama Millî Görüş ideolojisini yaşatmıyorlar. Faizci kapitalist sistemi benimsemişler. Ama biz adil düzen ekonomik sistemini uygulayacağımızı, denk bütçe yapacağımızı söylüyoruz."* diyerek vatandaşların kendilerine karşı teveccühte bulunduğunu belirtiyordu (BBC, 2024).

YRP, özellikle Ekim 2023 sonrası Gazze'deki çatışmaların yoğunlaşmasıyla birlikte Türkiye'nin İsrail ile sürdürdüğü ticari ilişkileri sert biçimde eleştirmiştir (Yeniden Refah Partisi, 2025). YRP tarafından hazırlanan raporda, hükümetin İsrail'e yönelik sert siyasi söylemlerinin ticaret rakamlarıyla çeliştiğini vurgulamıştır.

İsrail'e yapılan ihracatın devam etmesi ve lojistik hatların kapatılmaması, "İslami hassasiyetlere aykırı" olarak değerlendirilmiştir.

Filistin üzerinden Türkiye'den İsrail'e ticaret yapıldığını savunan Erbakan, hükümetin bu hususta üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmediğini belirterek konjonktürel olarak AK Parti'den kopan muhafazakâr seçmeni etkileme fırsatı doğmuştur (Diken, 2024).

6.4.8 Anahtar Parti

2023 seçimleri öncesinde Millet İttifakı'nın cumhurbaşkanı adayı olarak Kemal Kılıçdaroğlu'nun açıklanmasının ardından bu karara karşı çıkarak İYİ Parti'den ayrılan Yavuz Ağırlioğlu, siyasi denklemdeki yerlerini, "Türk milletinin A planıyız" diyerek 30 Ekim 2024 tarihinde kendi Anahtar Partiyi kurmuştur (Turapoğlu & Ekiz, 2023; Sayın, Yavuz Ağırlioğlu, Anahtar Parti'yi kurdu: 'Çözüm için Öcalan'dan medet uman alçaktır', 2024).

Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Millet İttifakı'nın aday tercihi ve sonrasındaki başarısız sonuçların ardından milliyetçi-muhafazakâr seçmen tabanında yaşanan arayış Yavuz Ağırlioğlu'nun yeni bir siyasi hareket başlatmasına neden olmuştur. 2023 seçimleri sonrası Ağırlioğlu'nun İYİ Parti'den ayrılması ve sonrasında bağımsız bir siyasi hareket

başlatması, Türkiye'nin siyasal konjonktüründe ortaya çıkan boşluğun ürünü olarak okunabilir.

Yavuz Ağırlioğlu “*Bize partimizi AK Parti ve MHP kurdurdu. Doğru yönetilse 850 milyona yetecek memleketi 85 bin kişiye yetemez hale getirdiler parti kurmak zorunda kaldık...*” ifadesiyle iktidar ve ittifak ortağına yönelik eleştirel bir tutum ortaya koymuş; Türkiye'nin mevcut ekonomik sorunlarını israf temelli bir yönetim anlayışı, yüksek enflasyon, gelir adaletsizliği ve derinleşen yoksullukla ilişkilendirmiştir. Ağırlioğlu, bu sorunların ülkenin kaynaklarını etkin kullanılamaz hâle getirdiğini savunarak, Anahtar Parti'nin söz konusu yapısal sorunların çözümünde belirleyici bir rol üstleneceğini ileri sürmüştür (Anahtar Parti, 2024) .

Bu çerçevede Yavuz Ağırlioğlu tarafından kurulan Anahtar Parti, belirli tarihsel dönemlerde ortaya çıkan ekonomik-siyasal kırılmaların, yeni siyasi oluşumlara zemin hazırlayacağını öngören politik konjonktür teorisini doğrulamakta ve Anahtar Parti'nin doğuşu, teorinin öngördüğü “siyasal yeniden yapılanma” sürecinin doğal bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

7 SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma çerçevesinde ele alınan politik konjonktür teorisi, 1970’li yıllarda literatüre girmiş ve zaman içerisinde farklı yaklaşımlarla geliştirilmiştir. Bu teori siyasal aktörlerin seçim kazanma hedefi doğrultusunda ekonomik politikaları konjonktürel olarak yönlendirebildiğini ortaya koymaktadır. Teorinin geleneksel yaklaşımı, Nordhaus’un fırsatçı politik konjonktür modeliyle iktidarların seçim dönemlerinde genişletici politikalar uygulayarak seçmen davranışını etkilemeye çalıştığını savunurken; Hibbs’in partizan modeli, ideolojik farklılıkların makroekonomik tercih ve sonuçlar üzerinde belirleyici olduğunu vurgulamaktadır. Bununla birlikte, rasyonel beklentiler yaklaşımı, seçmenlerin rasyonel davranması ve kurumsal kısıtların artmasıyla birlikte siyasal müdahalelerin kalıcı etkilerinin sınırlı kaldığını göstermektedir. Bu yönüyle politik konjonktür teorisi, ekonomi ile siyaset arasındaki etkileşimi açıklamada önemli bir çerçeve sunmakta, ancak bağlamsal ve kurumsal faktörlerle birlikte ele alınması gereken bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır.

2014–2025 dönemi, Türkiye siyasal hayatının hem kurumsal hem toplumsal düzlemde yeniden şekillendiği; siyasal partilerin oluşum, dönüşüm ve ittifak süreçlerinin büyük ölçüde politik konjonktür dinamikleri tarafından belirlendiği bir zaman dilimidir. Ekonomik göstergelerdeki dalgalanmalar, jeopolitik gelişmeler ve toplumsal talepler, yalnızca mevcut partilerin politikalarını değil, aynı zamanda yeni partilerin doğuşunu ve siyasal rekabetin biçimini doğrudan etkilemiştir.

Bu çerçevede, İYİ Parti, Zafer Partisi, Gelecek Partisi, DEVA Partisi, Yeniden Refah Partisi, Memleket Partisi ve Anahtar Parti gibi aktörler, değişen toplumsal talepler ve ekonomik kırılmalıkların yarattığı fırsatlar doğrultusunda siyaset sahnesine girmiştir. Bulgular, bu partilerin kuruluş süreçlerinde ideolojik motivasyonlardan ziyade, ekonomik krizler, güvenlik sorunları ve siyasal istikrarsızlık gibi konjonktürel etkenlerin belirleyici olduğunu göstermektedir.

Politik Konjonktür Teorisi, siyasi partilerin ve hareketlerin, içinde bulundukları dönemin ekonomik, sosyal ve siyasi koşullarından etkilenecek şekilde şekillendiğini savunur. Bu teoriye göre, siyasi partiler, belirli bir konjonktürde ortaya çıkan toplumsal taleplere cevap vermek amacıyla kurulur ve bu talepleri temsil eder. Türkiye'de 2014-2025 yılları arasında kurulan siyasi partilerin, dönemin ekonomik koşulları ve toplumsal talepleriyle yakından ilişkili olduğu görülmektedir.

Politik konjonktür teorisi, siyasal partilerin stratejik davranışlarını, toplumsal ve ekonomik dalgalanmaların belirleyiciliği bağlamında açıklayan dinamik bir yaklaşımdır. Bu teoriye göre siyasi aktörler, halkın taleplerini ve sistemin yapısal eğilimlerini dikkate alarak söylemlerini ve politikalarını konjonktürel şartlara göre yeniden şekillendirirler. Özellikle ekonomik kriz, siyasal kutuplaşma, toplumsal hareketlilik ya da sistem değişiklikleri gibi olağanüstü dönemlerde, muhalefet partilerinin yükselişi veya geri çekilişi, yalnızca parti içi dinamiklerle değil, mevcut politik konjonktürle yakından ilişkili olduğundan ekonomik daralmalar, artan enflasyon oranları ve yönetsel krizler, seçmen davranışında kırılmalar yaratmış; bu kırılmalar ise muhalefet partilerinin performansına doğrudan yansımıştır. Bu yönüyle politik konjonktür teorisi, muhalefet partilerinin siyasal sistemdeki değişken rollerini ve başarı/başarısızlık nedenlerini açıklamada güçlü bir analitik zemin sunmaktadır.

Bu bağlamda Türkiye'de 2014 sonrası siyasi atmosfer, büyük ölçüde kutuplaşmanın arttığı ve mevcut partiler arasındaki rekabetin yoğunlaştığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde yaşanan olaylar, yeni siyasi partilerin kurulmasını tetikleyen başlıca unsurlar arasında yer almaktadır.

Çalışmanın bulguları, yeni siyasi partilerin ortaya çıkışında kritik rol oynayan ekonomik göstergelerin Türkiye'de partilerin ideolojik pozisyonlarından ziyade, politik konjonktürün belirleyici olduğu dönemlerde konjonktürel uyum stratejileri geliştirdiklerini göstermektedir. Yüksek enflasyon, artan işsizlik oranları ve ekonomik belirsizlikler, mevcut iktidarın ekonomik politikalarına alternatif sunan partilerin kurulmasına zemin hazırlarken özellikle 2018 genel seçimleri sonrasında yaşanan siyasi çekişmeler, yeni parti oluşumlarını hızlandırmıştır.

2018 sonrası yaşanan ekonomik daralma, yüksek enflasyon ve kur istikrarsızlığı, muhalefet partilerinin söylemlerinde ekonomik refah vaatlerinin merkezi bir konuma yerleşmesine yol açmıştır. Bu dönemde İYİ Parti, DEVA Partisi ve Gelecek Partisi gibi

aktörlerin ortaya çıkışı, yalnızca ideolojik ayrışmalara değil, aynı zamanda ekonomik yönetim başarısızlığına yönelik toplumsal tepkiye dayanmıştır. Dolayısıyla, ekonomik kriz koşulları, politik konjonktürde muhalefet için yeni kurumsal fırsat pencereleri yaratmıştır.

2015 genel seçimleri, Türkiye'de siyasi dengelerin önemli ölçüde değiştiği ve siyasi istikrarsızlığın arttığı bir dönemi temsil eder. Bu dönemde, AK Parti'nin tek başına iktidar olma çoğunluğunu kaybetmesi ve koalisyon tartışmalarının yaşanması, yeni siyasi partilerin kuruluşunu tetiklemiştir. Bu durum, siyasi istikrarsızlık ve koalisyon tartışmalarını beraberinde getirmiştir.

2015 yılı, Suriye iç savaşının etkileri, artan terör olayları ve ekonomik belirsizliklerle şekillenmiştir. Bu ortam, özellikle milliyetçi ve muhafazakâr seçmen tabanında yeni siyasi arayışları gündeme getirmiştir ve bunun sonucu olarak yeni siyasi partilerin kuruluşunu tetikleyen bir zemin hazırlamıştır. Bu dönemde, özellikle milliyetçi ve muhafazakâr seçmen tabanına hitap eden partilerin kurulması ile seçmen tabanındaki arayışa paralel olarak bir gelişme yaşanmıştır. İYİ Parti'nin kuruluşu, mevcut siyasi iktidara yönelik artan hoşnutsuzluğun ve yeni bir siyasi alternatif arayışının bir sonucu olduğu değerlendirilmektedir.

16 Nisan 2017 tarihinde gerçekleştirilen ve %51 oyla kabul edilen Anayasa değişikliği referandumu ile sisteminin Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi olarak belirlenmesi, siyasi partilerin yapılanmalarını değiştirmiştir.

2018 Cumhurbaşkanlığı seçimi, Türkiye'nin parlamenter sistemden başkanlık sistemine geçiş sürecinin tamamlandığı bir dönemi temsil eder. Bu seçim, siyasi partilerin yapılanması ve stratejileri üzerinde önemli etkiler yaratmıştır.

Bu durum, muhalefet blokunda yeni partilerin kuruluşunu hızlandırmıştır. 2018 seçimleri, muhalefet partilerinin ittifaklar kurarak güç birliği yapma çabalarını artırmıştır. Bu süreçte, AK Parti'den ayrılan isimler tarafından kurulan Gelecek Partisi (2019) ve DEVA Partisi (2020) gibi partiler, başkanlık sistemine yönelik artan eleştirilerin ve yeni bir siyasi yapılanma ihtiyacının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Bu dönemde Siyasi Partiler Kanununda yapılan değişiklik ile yasal hale gelen siyasal ittifaklar neticesinde 2018 genel seçimlerinde AK Parti, MHP ve BBP Cumhur İttifakı'nı;

CHP, SP, İYİ Parti ve DP ise Millet İttifakını oluşturmuşlardır. Bu ittifaklar 2023 Cumhurbaşkanlığı Seçiminde de genişleyerek devam etmiştir.

Uzun vadeli ideolojik uyumdan ziyade kısa vadeli konjonktürel ittifakların seçim başarısında etkili olması konjonktürel olarak ittifak esnekliği yaratmış ve ittifakların ortak program çerçevesinde hareket etmesini sağlamıştır.

2023 Cumhurbaşkanlığı seçimi, Türkiye'nin ekonomik kriz, enflasyon ve dış politika sorunlarıyla boğuştuğu bir dönemde gerçekleşmiştir. Bu seçim hem iktidar hem de muhalefet blokları açısından yeni siyasi partilerin kuruluşunu hızlandırmıştır.

2023 seçimleri öncesinde yaşanan ekonomik sorunlar, seçmenlerin mevcut iktidara karşı tepkisini artırmış ve yeni siyasi alternatifler arayışını hızlandırmıştır.

Ülke 2023 seçimleri öncesinde, oluşturulan ittifaklara ATA İttifakı da eklenmiş ve Cumhuriyet İttifakı karşısında gibi geniş bir muhalefet bloğunun oluşumuna sahne olmuştur. Bu süreç, yeni partilerin siyasi arenada yer edinme çabalarını hızlandırmıştır. Bu dönemde Zafer Partisi'nin kuruluşu, ekonomik kriz ve göçmen sorunu gibi toplumsal taleplere cevap verme amacı taşımaktadır.

2025 yılı, Türkiye'nin siyasal tarihindeki kritik dönemeçlerden biri olarak kayda geçmiştir. Özellikle silahların bırakılması süreci, tutuklanan siyasetçiler ve Abdullah Öcalan'a yönelik "umut hakkı" tartışmaları, bu yılın siyasal gündemini belirleyen en önemli gelişmeler olmuştur. Bu dönemde politik konjonktürün hem iktidar hem de muhalefet açısından yeniden şekillenen güç dengeleri, güvenlik politikaları ve demokratik tartışmalar etrafında biçimlenmesi politik konjonktürün çok katmanlı bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın önemli bulgularından biri, politik konjonktürün yalnızca dışsal bir belirleyici olmadığı, aynı zamanda partilerin stratejik müdahaleleriyle de yeniden inşa edildiğidir. Örneğin 2019 yerel seçimlerinde muhalefetin geliştirdiği ittifak stratejisi, mevcut koşullara yalnızca tepki vermekle kalmamış, aynı zamanda bu koşulları dönüştüren bir unsur haline gelmiştir. Bu durum, siyasal partilerin konjonktürü pasif biçimde "yaşamadığını", aynı zamanda "inşa ettiğini" ortaya koymaktadır.

Örneğin 2019 yerel seçimleri, ekonomik daralmanın ve yönetsel tıkanmaların muhalefet lehine bir konjonktürel zemin yarattığı, partilerin bu koşullara stratejik uyum sağlayarak kitlesel destek elde edebildikleri bir dönemi temsil ederken; 2023 genel

seçimlerinde benzer ekonomik kırılganlıklar var olmasına rağmen muhalefet bloğunun stratejik uyumsuzluğu, konjonktürel avantajı etkisiz kılmıştır. Bu çelişkili örnekler, konjonktürün tek başına belirleyici olmadığını; partilerin bu koşullara ne ölçüde yanıt verebildiklerinin de analiz edilmesi gerektiğini göstermektedir.

Bununla birlikte, yalnızca konjonktürel faktörlere odaklanmak, ideolojik ve sosyolojik unsurların rolünü gölgede bırakma riski taşımaktadır. Örneğin İYİ Parti'nin kuruluşunda güvenlik krizlerinin yanı sıra merkez-sağ tabanın yeniden temsil edilme ihtiyacı da belirleyici olmuştur. Benzer biçimde, Memleket Partisi'nin ortaya çıkışı parti içi ideolojik ayrışmaların bir sonucudur. Bu nedenle, siyasal partilerin oluşum süreçlerini yalnızca politik konjonktür üzerinden açıklamak analizi eksik kılabilir.

Elde edilen bulguların literatüre katkısı, Türkiye özelinde ekonomik krizler–parti oluşumu–politik konjonktür üçgeninin açıklayıcı gücünü ortaya koymasındır. Ekonomik istikrarsızlıkların ve ani konjonktürel kırılmaların çok daha güçlü bir tetikleyici rol üstlendiği ülkemizde konjonktürel olarak partileşmenin yaşandığını göstermektedir.

Ancak politik konjonktür teorisi, seçimler ile ekonomik dalgalanmalar arasındaki ilişkiyi açıklamada önemli bir analitik çerçeve sunsa da seçmen rasyonalitesi, kurumsal kısıtlar, ampirik tutarsızlıklar ve modern popülist siyaset biçimlerini açıklamadaki yetersizlikleri nedeniyle teori, tek başına değil; kurumsal yapı, söylem analizi ve stratejik kapasite gibi tamamlayıcı yaklaşımlarla birlikte ele alındığında daha açıklayıcı hale gelmektedir.

Sonuç olarak, 2014–2025 dönemi Türkiye'sinde siyasal partilerin doğuşu ve dönüşümü, politik konjonktür ile çok yönlü bir etkileşim içerisinde gerçekleşmiştir. Ekonomik krizler, güvenlik sorunları ve siyasal kutuplaşma, yeni partilerin ortaya çıkışını hızlandırırken; partilerin stratejik müdahaleleri de bu konjonktürü yeniden şekillendirmiştir. Bu bulgular, siyasal rekabetin yalnızca ideolojik ekseninde değil, konjonktürel parametreler etrafında da tanımlanabileceğini göstermektedir. Gelecekte ekonomik istikrar sağlandığında parti çeşitliliğinde azalma yaşanabileceği, ancak belirsizliklerin devam etmesi halinde yeni siyasal arayışların gündemde kalacağı öngörülebilir. Bu sonuç siyasal rekabetin yalnızca ideolojik ekseninde değil, konjonktürel parametreler etrafında yeniden tanımlanabileceği görüşünü desteklemektedir.

KAYNAKLAR

- AA. (2018, 11 23). *Fatih Erbakan 'Yeniden Refah Partisi'ni kurdu*. <https://www.aa.com.tr:https://www.aa.com.tr/tr/politika/fatih-erbakan-yeniden-refah-partisini-kurdu/1319439> adresinden alındı
- Abadan, N., & Yücekök, A. (1966). 1961 - 1965 Seçimlerinde Büyük Şehirlerde Gelir Durumuna Göre Oy Verme Davranışları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 21, 103-117.
- Akçacı, T., & Kocağ, E. K. (2014). Politik Konjonktür Çerçevesinde Türkiye’De Anayasal İktisat Gerekliliği. *Akademik Bakış Dergisi*.
- Akif, Ç. (2021). Karşılaştırmalı Bir Bakışla Ak Parti, Deva Partisi ve Gelecek Partisi Parti Programlarında Dış Politika Vizyonu. *İzmir Sosyal Bilimler Dergisi*, 106-116.
- Aktan, C. C. (2023). Seçim Ekonomisi ve Politik Konjonktür Hareketleri Teorisi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 36-64.
- Akyıldız, S., & İnan, M. (2024). Türkiye’de genel seçim dönemlerinde politik konjonktürel dalgalanmaların incelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26(2), 305-317.
- Albayrak, H. (2019, 09 25). *Davutoğlu ve Babacan niye ayrı?* Karar: <https://www.karar.com/yazarlar/hakan-albayrak/davutoglu-ve-babacan-niye-ayri-11432> adresinden alındı
- Alesina, A., Roubini, N., & Cohen, G. (1997). *Political Cycles and the Macroeconomy*. Cambridge: The MIT Press.
- Alkan, H. (1988). *Türkiye’de Baskı Grupları: Siyaset ve İşadamları (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alkan, H. (2018). *Siyaset Bilimine Giriş*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Anahtar Parti. (2024, 10 30). *Anahtar Parti Parti Programı*. <https://www.anahtarparti.org/>: <https://www.anahtarparti.org/wp-content/uploads/2025/01/Anahtar-Parti-Parti-Programi.pdf> adresinden alındı
- Atik, B. (1994). *Türkiye’de Siyasal Partilerin Örgütlenmesi*. İstanbul: Yüksek Lisans Tezi.
- Balyemez, A. (2018). Seçimlerin Kamu Maliyesi Üzerindeki Etkileri ve 2018 Seçimleri. *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(4), 161-196.

- BBC. (2014, 12 30). *2014'te Türkiye'de neler oldu?* BBC News: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/12/141229_turkiye_2014_ adresinden alındı
- BBC. (2015, 11 03). *Seçmen neden yeniden AKP dedi?* BBC: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/11/151103_akp_nasil_kazandi adresinden alındı
- BBC. (2019, 09 10). *Ali Babacan Karar gazetesine konuştu: "Yıl bitmeden partiyi kuruyoruz".* BBC: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-49643425> adresinden alındı
- BBC. (2019, 09 10). *Ali Babacan: Ekonomi yönetiminden yeni partiye.* BBC: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49645752> adresinden alındı
- BBC. (2021, 01 12). *Muharrem İnce: Yeni partiyi bahara kurarız, bazı CHP milletvekilleri bize katılacak.* BBC: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-55629805> adresinden alındı
- BBC. (2023, 06 04). *Devir teslimde yeni Maliye Bakanı Şimşek'ten 'rasyonel zemin' vurgusu.* BBC: <https://www.bbc.com/turkce/articles/cd1zx0y00zzo> adresinden alındı
- BBC. (2023, 05 24). *Ümit Özdağ: MHP'den Zafer Partisi'ne uzanan, milliyetçi siyasette bir yolculuk.* BBC: <https://www.bbc.com/turkce/articles/crg3vyzprxo> adresinden alındı
- BBC. (2024, 04 04). *Yeniden Refah Partisi neden ve nasıl güçlendi?* BBC: <https://www.bbc.com/turkce/articles/c8033n7zn8ko> adresinden alındı
- BBC. (2025, 03 19). *Ekrem İmamoğlu gözaltına alındı, tepkiler ne oldu?* BBC News Türkçe: <https://www.bbc.com/turkce/articles/c62xekg686yo> adresinden alındı
- BBC. (2025, 05 09). *PKK kongresini topladı: 'Tarihi kararlar alındı'.* BBC News Türkçe: <https://www.bbc.com/turkce/articles/ce801perezjo> adresinden alındı
- Beren, F. (2013). Seçmen Tercihine Etki Eden Faktörler ve Seçim Güvenliği: Şanlıurfa İli Örneği. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 191-214.
- Buchanan, J., & Tullock, G. (1962). *The Calculus of Consent: Logical Foundations of Constitutional Democracy*. University of Michigan Press.
- Cebeci, İ. (2019). *Politik Konjonktür Teorileri: Literatür Taraması*. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi.
- Cömert, H., Çelik, D., & Şengül, Z. (2022). AKP dönemi Türkiye ekonomisinin performansı: Karşılaştırmalı bir analiz. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 1-59.
- Çinko, L. (2005). Modern Politik Konjonktür Hareketleri Teorisi: Rasyonel Beklentileri İçeren Politik Konjonktür Hareketleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 325-339.

- Çinko, L. (2006). *Geleneksel Politik Konjonktür Hareketleri Teorisi Üzerine Bir Değerlendirme*. Avrupa Araştırmaları Dergisi.
- Çinko, L. (2006). Seçmen Davranışları ile Ekonomik Performans Arasındaki İlişkilerin Teorik Temelleri Ve Türkiye Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 103-116.
- Davutoğlu, A. (2024, 05 10). https://x.com/Ahmet_Davutoglu/status/1788883948501655601?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1788883948501655601%7Ctwgr%5Ee2bbfa39f2dca907f89f070d9f702c3cb760d9d6%7Ctwcon%5Es1_c10&ref_url=https%3A%2F%2F12punto.com.tr%2Fsiyaset%2Fahmet-davutoglu-adresinden-alindi
- Davutoğlu, Gelecek Partisi'ni tanıttı: Toplumun her kesimini kapsayan bir siyasi anlayışın ürünüyüz. (2019, 12 13). anlatılaninotesi: <https://anlatılaninotesi.com.tr/20191213/davutoglu-partisini-tanitiyor-1040829510.html> adresinden alındı
- DEM Parti. (2023). *Parti Tüzüğü*. DEM Parti: <https://www.demparti.org.tr/tr/tuzuk/17557/> adresinden alındı
- Demir, O., & Kıvrak, E. (2024). Yeniden Refah Partisi: Kuramsal Bir Değerlendirme. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 468-481.
- DEVA Partisi. (2020). *DEVA Partisi Program*. Ankara: DEVA Partisi.
- Diken. (2024, 10 08). *Erbakan: Azerbaycan petrolü, bizim üzerimizden İsrail'e ulaşmaya devam ediyor*. Diken: <https://www.diken.com.tr/erbakan-azerbaycan-petrolu-bizim-uzerimizden-israile-ulasmaya-devam-ediyor/> adresinden alındı
- Doğan, M., & Sertkaya Doğan, Ö. (2022). Türkiye'nin Jeopolitiği. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 320-339.
- Durgut, M. (2020). *Politik Konjonktür Teorisi Işığında Türkiye'de Seçim ve Ekonomi İlişkisi Yüksek Lisans Tezi*. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DW. (2024, 10 22). *Bahçeli'den Öcalan'a TBMM çağrısı*. DW: <https://www.dw.com/tr/bah%C3%A7eliden-%C3%B6calana-tbmm-%C3%A7a%C4%9Fr%C4%B1s%C4%B1/a-70565160> adresinden alındı
- DW. (2025, 05 31). *Özgür Özel: Darbe bu kez savcı cübbesi ile geldi*. <https://www.dw.com/tr/özgür-özel-darbe-bu-kez-savcı-cübbesi-ile-geldi/a-72745131> adresinden alındı
- Egemen Gazetesi. (2020, 01 21). *Davutoğlu'ndan tek adam rejimine sert eleştiri*. Egemen Gazetesi: <https://www.egemengazetesi.com/haber/18377/davutoglundan-tek-adam-rejimine-sert-elestiri.html> adresinden alındı

- Eğilmez, M. (2014, 03 24). *Büyüme ve Oy Oranları*. Mahfi Egilmez: <https://www.mahfiegilmez.com/2014/03/buyume-ve-oy-oranlar.html> adresinden alındı
- Eğilmez, M. (2015, 05 01). *Kendime Yazılar*. Mahfi Egilmez: <https://www.mahfiegilmez.com/2015/05/iktidar-partisinin-oy-oran-ile.html> adresinden alındı
- Eğilmez, M. (2018, 28 12). *2018'den 2019'a Geçerken Türkiye Ekonomisinin Görünümü*. Mahfi Egilmez: <https://www.mahfiegilmez.com/2018/12/2018den-2019a-gecerken-turkiye.html> adresinden alındı
- Eğilmez, M. (2018, 09 27). *Fed faizi artırıp, genişlemeci para politikası dönemini sonlandırdı: Türkiye gibi gelişen ülkeleri ne bekliyor?* www.bbc.com: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-45663570> adresinden alındı
- Eğilmez, M. (2018, 05 01). *Kendime Yazılar*. Mahfi Egilmez: <https://www.mahfiegilmez.com/2018/05/secim-ekonomisi.html> adresinden alındı
- Eğilmez, M. (2019, 3 03). *İşsizlik Sorunu Nasıl Çözülür?* Mahfi Egilmez: <https://www.mahfiegilmez.com/2018/03/issizlik-sorunu-nasl-cozulur.html> adresinden alındı
- Eğilmez, M. (2020, 01 02). *Kendime Yazılar*. <https://www.mahfiegilmez.com/>: <https://www.mahfiegilmez.com/2020/01/turkiye-ekonomisinin-son-17-yl.html> adresinden alındı
- Eğilmez, M. (2022, 04 04). *Enflasyon Dosyası*. Mahfi Egilmez: <https://www.mahfiegilmez.com/2022/04/enflasyon-dosyas.html> adresinden alındı
- Eğilmez, M. (2025, 05 14). *Dış Ticaretin Durumu*. <https://www.mahfiegilmez.com/>: <https://www.mahfiegilmez.com/2025/05/ds-ticaretin-durumu.html> adresinden alındı
- Ensonhaber. (2024, 07 01). *Mehmet Şimşek, EYT'nin yıllık maliyetini açıkladı*. Ensonhaber: <https://www.ensonhaber.com/ekonomi/mehmet-simsek-eytnin-bu-sene-yillik-maliyeti-724-milyar-tl> adresinden alındı
- Ercins, G. (2007). Türkiye’de Sosyo-Ekonomik Faktörlere Bağlı Olarak Değişen Seçmen Davranışı. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 8, 25-40.
- Erdem, Ö. (2023). *Türkiye’de Siyasal Partiler ve Seçmen Davranışı Dinamikleri: İYİ Parti Analizi*. Ankara: Yüksek Lisans Tezi.
- Erdoğan, S., & Bozkurt, H. (2009). Demokratik Rejimlerde Politik Parasal Konjonktür Hareketleri: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir İnceleme. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 204-216.
- Eryılmaz, F. (2017). *Politik Konjonktür Teorilerine Farklı İki Yaklaşım*. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi.

- Euronews. (2024, 10 25). *PKK, TUSAŞ saldırısını üstlendi: 'Uzun süre önce planlandı, siyasal gündemle ilgisi yok'*. Euronews: <https://tr.euronews.com/2024/10/25/pkk-tusas-saldirisini-ustlendi-uzun-sure-once-planlandi-siyasal-gundemle-ilgisi-yok> adresinden alındı
- Evrensel. (2025, 07 09). *Erdoğan'dan CHP'li belediyelere operasyon açıklaması: "Siyasi değil, hukuki bir süreç var"*. Evrensel: <https://www.evrensel.net/haber/560613/erdogandan-chpli-belediyelere-operasyon-aciklamasi-siyasi-degil-hukuki-bir-surec-var> adresinden alındı
- Forbes Türkiye. (2025, 03 24). *Ekonomistler ve uzmanlar değerlendirdi: İmamoğlu'nun tutuklanmasının ekonomiye etkileri neler?* Forbes Türkiye: <https://www.forbes.com.tr/makale/ekonomistler-ve-uzmanlar-degerlendirdi-imamoglu-nun-tutuklanmasinin-ekonomiye-etkileri-neler> adresinden alındı
- Gelecek Partisi. (2019). *Gelecek Partisi Program*. Ankara: Gelecek Partisi.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Görgülü, E. (2023, 08 02). *Köprü ve otoyollarda garanti ödemedeki ilk 6 aylık fatura, 23,7 milyar TL*. t24.com.tr: <https://t24.com.tr/haber/kopru-ve-otoyollarda-garanti-odemedeki-ilk-6-aylik-fatura-23-7-milyar-tl,1122922> adresinden alındı
- Haberler.com. (2023, 05 11). *Muharrem İnce adaylıktan çekildi*. <https://www.haberler.com>: <https://www.haberler.com/politika/son-dakika-muharrem-ince-adayliktan-cekildi-15890441-haberi/> adresinden alındı
- Habertürk. (2019, 07 08). www.haberturk.com: <https://www.haberturk.com/son-dakika-reuters-duyurdu-ali-babacan-ak-parti-den-istifa-etti-2502358> adresinden alındı
- Huntington, S. (1993). *The Third Wave: Democratization in the Late 20th Century*. ABD: University of Oklahoma Press.
- İletişim Başkanlığı. (2024, 08 21). *Türkiye’de bulunan yabancıların sayısı ve vatandaşlık durumları ile ilgili iddialara dair açıklama*. <https://www.iletisim.gov.tr/>: <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/turkiyede-bulunan-yabancilarin-sayisi-ve-vatandaslik-durumlari-ile-ilgili-iddialara-dair-aciklama> adresinden alındı
- Independent. (2021, 09 23). *Babacan: Bütün ülke, kötü yönetimin yakıcı bedelini ödüyor*. Independent: <https://www.indyturk.com/node/415316/siyaset/babacan-b%C3%BCt%C3%BCn-%C3%BClke-k%C3%B6t%C3%BCy%C3%B6netimin-yak%C4%B1c%C4%B1-bedelini-%C3%B6d%C3%BCyor> adresinden alındı
- Kabaklı, E., & Er, P. (2014). Türkiye’de Kamu Harcamalarının Ekonomik Büyümeye Etkisinin Sınır Testi Yaklaşımı ile Analizi. *Maliye Dergisi*, 268-285.
- Kalender, A. (2005). *Siyasal İletişim Seçmenler ve İkna Stratejileri*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Kapani, M. (2007). *Politika Bilimine Giriş*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

- Karaçor, Z., & Saraç, T. B. (2014). Politik Konjonktür Dalgaları Teorileri Çerçevesinde Seçim Ekonomisi Kavramı ve (1980-2004) Dönemi Türkiye Uygulaması. *Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 101-118.
- Karagöl, E. (2014, 12 29). SETA. <https://www.setav.org:https://www.setav.org/yorum/turkiyenin-2014-ekonomi-karnesi> adresinden alındı
- Keyman, F., & Öniş, Z. (2010). *Turkish Politics in a Changing World: Global Dynamics and Domestic Transformations*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kitschelt, H. (1994). *The Transformation of European Social Democracy*. North Carolina: Cambridge University Press.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Medyascope. (2025, 07 22). *Memleket Partisi kapatıldı*. <https://medyascope.tv/:https://medyascope.tv/2025/07/22/memleket-partisi-kapatildi/> adresinden alındı
- Memleket Partisi. (2021). *Parti Programı*. [memleketpartisi.org.tr:https://www.memleketpartisi.org.tr/parti/parti-programi](https://www.memleketpartisi.org.tr:https://www.memleketpartisi.org.tr/parti/parti-programi) adresinden alındı
- Merkez Bankası. (2024, 08). 10 22, 2024 tarihinde https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/987a5af3-6bfd-453e-9708-d9f4a7fdd50e/enf_2024-III_tam.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-987a5af3-6bfd-453e-9708-d9f4a7fdd50e-p7Hd9aZ adresinden alındı
- Milliyet. (2019, 12 13). *Ahmet Davutoğlu resmen açıkladı: Gelecek Partisi*. Milliyet: <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/ahmet-davutoglu-resmen-acikladi-gelecek-partisi-6100088> adresinden alındı
- Nar, M. (2022). *Kamu Ekonomisi Teori Politika ve Uygulama*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Niskanen, W. (1981). Budget-maximizing governmental agencies: An empirical test. *Public Choice*, 36, 313–322.
- Nordhaus, W. (1975). The Political Business Cycle. *The Review of Economic Studies*, 42, 169–190.
- NTV. (2025, 06 24). *Muharrem İnce CHP'ye döndü*. <https://www.ntv.com.tr/:https://www.ntv.com.tr/turkiye/muharrem-ince-chpye-dondu,tV4yGPAT80KUTFZcbsYx4Q> adresinden alındı
- OECD. (2024). 10 22, 2024 tarihinde https://www.oecd.org/en/publications/oecd-economic-outlook-interim-report-september-2024_1517c196-en.html adresinden alındı
- Oksijen. (2023, 05 16). *Muharrem İnce: Çekilmeseydim bugünkü manzaranın tek sorumlusu ilan edilecektim*. <https://gazeteoksijen.com/:https://gazeteoksijen.com/turkiye/muharrem-ince-cekilmeseydim-bugunku-manzaranin-tek-sorumlusu-ilan-edilecektim-178618> adresinden alındı

- Okur Çakıcı, F., & Doğanay, T. (2022). Siyasal Partiler ve Tipolojileri Üzerinden Türkiye’de Genel Seçimlerin Dönemsel Değerlendirilmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma. *İmgelem Dergisi*, 605-630.
- OVP. (2023). 10 22, 2024 tarihinde <https://www.sbb.gov.tr/orta-vadeli-program-2024-2026-aciklandi/> adresinden alındı
- Özbay, E., & Korkmaz, S. (2024). Türkiye Ekonomisinde Dolaylı ve Dolaysız Vergi Gelirlerinin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 133-148.
- Özcan, O. (2022). *Milli Görüş’ten Ak Parti’ye Türkiye’de İslamcı Siyasetin Dönüşümü (Doktora Tezi)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Özdağ, Ü. (2023, 09 21). *Zafer Partisi Genel Başkanı Prof. Dr. Ümit Özdağ, Zafer Partisi’ne Yönelik Algi Operasyonlarına İlişkin Basın Açıklaması Yaptı*. Zafer Partisi: <https://zaferpartisi.org.tr/zafer-partisi-genel-baskani-prof-dr-umit-ozdag-zafer-partisine-yonelik-algi-operasyonlarına-iliskin-basin-aciklamasi-yapti/> adresinden alındı
- Özdemir, G. (2019, 09 23). Siyasal Katılmayı Etkileyen Sosyoekonomik Faktörler Üzerine Bir Araştırma- Çankırı Örneği. *Sakarya Üniversitesi İktisat Dergisi*, 8(3), 252 - 283.
- Parlaktuna, İ., & Bahçe, A. B. (2006). *Politik Konjonktür Dalgalanmalarının Ekonomi Üzerindeki Etkisi ve Türkiye Uygulaması (1980-2006)*. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.
- Perspektif. (2023, 11 23). *Yeniden Refah, İlk Büyük Sınavını Nasıl “Hasarsız” Atlattı?* <https://www.perspektif.online: https://www.perspektif.online/yeniden-refah-ilk-buyuk-sinavini-nasil-hasarsiz-atlatti/> adresinden alındı
- Sarıkoca, E. (2018). Siyasal Partiler ve Seçim Sistemleri. N. Karaca içinde, *Siyaset Sosyolojisi* (s. 70). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Sayarı, S. (2016). Siyasi Partiler. M. Heper, & S. Sayarı içinde, *Dünden Bugüne Türkiye: Tarih, Politika, Toplum ve Kültür* (s. 239-252). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sayın, A. (2019, 09 13). *bbc*. Ahmet Davutoğlu’ndan istifa açıklaması: AKP’den ayrılan eski başbakanın yol haritasında ne var?: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-49691853> adresinden alındı
- Sayın, A. (2020, 03 11). *DEVA Partisi: Ali Babacan hangi vaatlerde bulundu, partinin yol haritasında ne var?* BBC: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-51842258> adresinden alındı
- Sayın, A. (2021, 05 17). *İnce’nin kurduğu partinin kaç milletvekili var, MYK üyeleri kimler?* [www.bbc.com: https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-57143930](https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-57143930) adresinden alındı

- Sayın, A. (2024, 10 28). *Yavuz Ağırlioğlu, Anahtar Parti'yi kurdu: 'Çözüm için Öcalan'dan medet uman alçaktır'*. <https://www.bbc.com/turkce/articles/c207ng10dx2o> adresinden alındı
- Sayın, A. (2025, 01 14). *DEVA Partisi lideri Babacan, 'Yeni Yol' grubunun hedeflerini anlattı: 'Diğer partilerin de katılımına açığız'*. <https://www.bbc.com/turkce/articles/c62q9vy1nlxo> adresinden alındı
- Sencer, M. (1974). *Türkiye'de Sınıfsal Yapı ve Seçmen Davranışları*. İstanbul: May Yayınları.
- Sendika.Org. (2025, 08 11). *TBMM'deki komisyonda İyi Parti için ayrılan kontenjan üç parti arasında paylaştırıldı*. Sendika.Org: <https://www.sendika.org/2025/08/tbmmdeki-komisyonda-iyi-parti-icin-ayrilan-kontenjan-uc-parti-arasinda-paylastirildi-731186> adresinden alındı
- Sezgin, Ş. (2007). *Ekonomik Oy Verme Teorisi: Türkiye Örneği (1998-2003)*. *Amme İdare Dergisi*, 21-38.
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). *Yıllık Ekonomik Rapor 2022*. Ankara: Strateji ve Bütçe Başkanlığı.
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2024). *Yıllık Ekonomik Rapor 2023*. Ankara: Strateji ve Bütçe Başkanlığı.
- Taşdemir, F. (2019, 11 27). *Saadet Partisi Genel Başkanı Karamollaoğlu: Üretim ülkenin bir numaralı meselesi olmalı*. <https://www.aa.com.tr/tr/politika/saadet-partisi-genel-baskani-karamollaoglu-uretim-ulkenin-bir-numarali-meselesi-olmali/1657077#> adresinden alındı
- Tek, Ö. (2023, Eylül 16). *Türkiye'de Seçmen Davranışı Analizler*. Perspektif: <https://www.perspektif.online/turkiyede-secmen-davranisi-analizler/> adresinden alındı
- Telatar, F. (1998). *Makroekonomi-Siyaset İlişkileri: Politik Devresel Dalgalanmalar*. *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 37-60.
- Teziç, E. (1976). *100 Soruda Siyasi Partiler: Partilerin Hukuki Rejimi ve Türkiye'de Partiler*. İstanbul: Gerçek Yayınları.
- Teziç, E. (1976). *Partilerin Hukuki Rejimi ve Türkiye'de Partiler*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- TOBB. (2015). *Ekonomik Rapor 2014*. Ankara: TOBB Yayınları.
- TOBB. (2016). *Ekonomik Rapor 2015*. Ankara: TOBB Yayınlar.
- TOBB. (2017). *Ekonomik Rapor 2016*. Ankara: TOBB Yayınlar.
- TOBB. (2018). *Ekonomik Rapor 2017*. Ankara: TOBB Yayınları.
- TOBB. (2019). *Ekonomik Rapor - 2018*. Ankara: TOBB Yayınları.

- TOBB. (2021). *2019 Yılı Ekonomik Rapor*. Ankara: TOBB Yayınları.
- TOBB. (2021). *2020 Ekonomik Rapor*. Ankara: TOBB Yayınları.
- TOBB. (2022). *2021 Yılı Ekonomik Rapor*. Ankara: TOBB Yayınları.
- TOBB. (2023). *2022 Ekonomik Rapor*. Ankara: TOBB Yayınları.
- TOBB. (2024). *2023 Ekonomik Rapor*. Ankara: TOBB Yayınları.
- TRT Haber. (2021, 05 18). *Muharrem İnce, Memleket Partisi'nin yol haritasını açıkladı*. TRT Haber: <https://www.trthaber.com/haber/gundem/muharrem-ince-memleket-partisinin-yol-haritasini-acikladi-581609.html> adresinden alındı
- Tuncer, A. (2024, 12 28). *Mehmet Şimşek: 'Asgari ücret enflasyonun üzerinde artıyor'*. tr.euronews.com: <https://tr.euronews.com/business/2024/12/28/mehmet-simsek-asgari-ucret-enflasyonun-uzerinde-artiyor> adresinden alındı
- Turan, İ. (1977). *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*. İstanbul: Güryay Yayıncılık.
- Turapoğlu, Z., & Ekiz, A. (2023, 03 29). *İstanbul Milletvekili Yavuz Ağırlioğlu İYİ Partiden istifa etti*. <https://www.aa.com.tr/https://www.aa.com.tr/tr/politika/istanbul-milletvekili-yavuz-agiralioglu-iyi-partiden-istifa-etti/2858616> adresinden alındı
- TÜİK. (2024). *Devlet Hesapları Raporları 2023*. Ankara: TÜİK.
- TÜİK. (2025, 02 18). *İşgücü İstatistikleri, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık, 2024*. <https://data.tuik.gov.tr/https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-IV.-Ceyrek:-Ekim-Aralik,-2024-53520> adresinden alındı
- Türkten, F., & Ekiz, A. (2019, 09 13). *Eski başbakan Ahmet Davutoğlu AK Parti'den istifa etti*. AA: <https://www.aa.com.tr/tr/politika/eski-basbakan-ahmet-davutoglu-ak-partiden-istifa-etti/1582731> adresinden alındı
- Uzay, N. (2002). Kamu Büyüklüğü ve Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği (1970-1999). *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(19), 151-172.
- Uzun, T. (2020). Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş Süreci: 1946-1950. *Düşünce Dünyasında Türkiz*(56), 9-50.
- World Bank. (2024). 10 22, 2024 tarihinde <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/94bdc078-9c64-4833-992a-fda7b3d1a640/content> adresinden alındı
- Yeni Şafak. (2025, 08 05). *Komisyonun adı belli oldu: Usul ve esaslar da tamam*. Yeni Şafak: <https://www.yenisafak.com/gundem/komisyonun-adi-belli-oldu-usul-ve-esaslar-da-tamam-4736325> adresinden alındı
- Yeniden Refah Partisi. (2025, 01 06). *Katil İsrail ile ticaret sonlandırıldı mı?* <https://yenidenrefahpartisi.org.tr/https://yenidenrefahpartisi.org.tr/page/katil-israil-ile-ticaret-sonlandirildi-mi-/3037> adresinden alındı

Yöyen, H. (2023). 100. Yılında Türkiye Ekonomisi: Makroekonomik Performans Üzerinden Bir Değerlendirme. *Fiscaoeconomia*, 283-309 .

Zürcher, E. (2000). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

İNTİHAL RAPORU İLK SAYFASI

Mehmet Kürşad KADIOĞLU Tez Son Teslim Benzerlik

ORJİNALLIK RAPORU

% 16	% 14	% 7	% 4
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	%2
2	www.sosyalarastirmalar.com İnternet Kaynağı	%2
3	acikerisim.gedik.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	%1
4	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	%1
5	Submitted to Artvin Āoruh Āniversitesi Öğrenci Ödevi	%1
6	docplayer.biz.tr İnternet Kaynağı	%1
7	tobb.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
8	acikerisim.kastamonu.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
9	pdffox.com İnternet Kaynağı	<%1
10	docs.wixstatic.com İnternet Kaynağı	<%1
11	rukiyegaye.wordpress.com İnternet Kaynağı	<%1
12	www.bbc.com İnternet Kaynağı	<%1